

Informatīvais ziņojums
“Ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģija”

Rīga, 2020. gads

Saturs

Saīsinājumi	3
Ievads.....	4
1. Pārskats par ēku fondu valstī.....	7
2. Esošā politika un darbības energoefektivitātes veicināšanai.....	13
2.1. Rentabla pieeja ēku atjaunošanai.....	13
2.2. Politika un darbības ēku rentablai un pakāpeniski pilnīgai atjaunošanai	19
2.3. Ēku fonds ar vissliktākajiem rādītājiem, atšķirīgām pušu interesēm un tirgus nepilnībām. Darbības enerģētiskās nabadzības mazināšanai.....	29
2.3.1. Ēku fonds ar vissliktākajiem rādītājiem	29
2.3.2. Tirgus nepilnības	30
2.3.3. Iespējamie ietekmējošie faktori ēku atjaunošanai nākotnē	32
2.3.4. Ēku atjaunošanas šķēršļi.....	34
2.3.5. Enerģētiskās nabadzības mazināšana	37
2.4. Valsts iniciatīvas, veicinot viedas tehnoloģijas un labi savienotas ēkas un kopienas, kā arī prasmes un izglītību būvniecības un energoefektivitātes nozarēs ..	39
3. Ceļvedis	44
3.1. Prognozes un mērķi 2030. gadam	58
3.1.1. Atbalsta mehānismi ēku energoefektivitātes mērķu sasniegšanai....	66
3.2. Prognozes un mērķi 2040. gadam	79
3.2.1. Iespējamie atbalsta mehānismi ēku energoefektivitātes mērķu sasniegšanai.....	80
3.3. Prognozes un mērķi 2050. gadam	84
1. pielikums	86
2. pielikums	88

Saīsinājumi

AER	Atjaunojamie energoresursi
ALTUM	AS "Attīstības finanšu institūcija Altum"
ANO	Apvienoto nāciju organizācija
CFLA	Centrālā finanšu un līgumu aģentūra
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona
EIKC	Eiropas Investīciju konsultāciju centrs
EK	Eiropas Komisija
EKII	Emisijas kvotu izsolīšanas instruments
EM	Ekonomikas ministrija
EPL	Energopakalpojumu līgums
ERAB	Eiropas rekonstrukcijas un attīstības banka
ERAF	Eiropas reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESKO	Energoservisa uzņēmums
EUA	Eiropas savienības emisijas kvotas
EUAA	Eiropas savienības aviācijas emisijas kvotas
KEP2020	Eiropadomes 2007. gada 2. maija prezidentvalsts secinājumi
KEPS2030	Eiropadomes 2014. gada 24. oktobra secinājumi "Klimata un enerģētikas politikas satvars laikposmam līdz 2030. gadam"
KF	Kohēzijas fonds
LIAA	Latvijas investīciju un attīstības aģentūra
MK	Ministru kabinets
NAP2027	Latvijas nacionālais attīstības plans 2021-2027. gadam
NĪVKIS	Valsts zemes dienesta Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēma
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
SEG	Siltumnīcefekta gāzes
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Ievads

Latvijā esošais dzīvojamais fonds strauji noveco. Kopš Latvijas neatkarības atgūšanas ~10% no visām dzīvojamām ēkām ir uzbūvētas pēc 2003.gada, savukārt no kopējā daudzdzīvokļu ēku īpatsvara tikai 3% ēkas ir būvētas pēc 2003.gada (4% no 1993. gada¹), kad stājās spēkā jaunas būvnormatīvu prasības attiecībā uz norobežojošajām konstrukcijām – būvnormatīvs 002-001 “Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika” ar kuru tika noteiktas būtiski augstākas siltumtehniskās prasības ēku norobežojošām konstrukcijām.

Savlaicīgu un optimālu ēku uzturēšanas izaicinājumi ir gan valstij, gan pašvaldībām, gan arī iedzīvotājiem. Tāpat līdz ar ēku fonda novecošanos un salīdzinoši slikto tehnisko stāvokli, paralēli zūd arī esošā dzīvojamā fonda energoefektivitāte. Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm šobrīd nepieciešams renovēt vairāk kā 23 000 ēkas (daudzdzīvokļu ēku sektorā), taču tiek prognozēts, ka ar šobrīd pieejamo ES fondu plānošanas periodā pieejamo finansējumu varēs tikt renovētas aptuveni 1700 daudzdzīvokļu dzīvojamās ēkas.

Latvija ēku atjaunošanai pārsvarā izmanto ES fondu līdzekļus, kā arī līdzekļus no valsts budžeta. Ņemot vērā nepieciešamību sasniegt nospraustos energoefektivitātes un klimata mērķus, nepieciešams veicināt privātā sektora iesaisti (investoru, komercbanku aktīvāka iesaiste, izdevīgu aizdevumu nodrošināšana, atbilstošu finanšu instrumentu izveide, ESKO pakalpojuma attīstīšana).

Tāpat saskaņā ar Eurostat datiem Latvijā 2018.gadā tikai 7,5% iedzīvotāju irēja mājokli atbilstoši tirgus cenas vērtībai, bet lielākajai daļai iedzīvotāju (69,3%) mājoklis pieder bez hipotekārā kredīta saistībām, kas galvenokārt saistīts ar apjomīgo privatizācijas procesu pēc neatkarības atgūšanas. Eiropas Komisijas 2019.gada ziņojumā par Latviju norādīts, ka ir ierobežota pienācīgu mājokļu pieejamība, jo īpaši iedzīvotāju grupām ar zemiem ienākumiem. Ar ļoti sliktiem sadzīves apstākļiem saskaras 15,2 % iedzīvotāju, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju — 4,5 %.²

Līdz ar to, Latvijai izvirzāmie mērķi ir:

- esošā dzīvojamā fonda atjaunošana;
- jauna dzīvojamā fonda izbūve, piesaistot privātās investīcijas;
- pieejams atbilstošs mājoklis ikvienam iedzīvotājam;
- energoefektivitātes veicināšana, virzoties uz klimatneitralitāti ēku sektorā.

Vienlaikus norādāms, ka saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2010.gada 19.maija direktīvas 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti, kas grozīta ar 2018.gada 30.maija Direktīvu 2018/844 un 2018.gada 11.decembra Regulu 2018/1999, Latvijai kā ES dalībvalstij ir jāizstrādā ēku ilgtermiņa stratēģiju, ar ko veicina nacionālā dzīvojamo un nedzīvojamo ēku (gan publisko, gan privāto) fonda renovāciju, lai tas līdz 2050. gadam kļūtu augsti energoefektīvs un dekarbonizēts, veicinot esošo ēku izmaksefektīvu pārveidošanu par gandrīz nulles enerģijas ēkām.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2010.gada 19.maija direktīvas 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti 2.a pants nosaka ka stratēģijā jāiekļauj:

a) pārskats par ēku fondu valstī, balstoties, attiecīgā gadījumā, uz statistikas izlasi un atjaunoto ēku sagaidāmo īpatsvaru 2020. gadā;

¹ VZD sniegtā informācija

²2019.gada Eiropas Komisijas Ziņojums par Latviju

b) rentabla atjaunošanas pieeju noteikšanu atkarībā no ēkas veida un klimatiskās joslas, apsverot iespējamus svarīgus atspērienbrīžus, ja tādi ir, ēkas dzīves ciklā;

c) politika un darbības ar mērķi stimulēt ēku rentablu pilnīgu atjaunošanu, tostarp pakāpenisku pilnīgu atjaunošanu, un atbalstīt mērķtiecīgus rentablus pasākumus un atjaunošanu, piemēram, ieviešot fakultatīvu ēku atjaunošanas pasu sistēmu;

d) pārskats par politiku un darbībām, kas vērstas uz tiem sava ēku fonda segmentiem, kuriem ir vissliktākie rādītāji, atšķirīgas motivācijas dilemmām un tirgus nepilnībām, un izklāstu par attiecīgām valsts darbībām, ar kurām sekmē enerģētiskās nabadzības mazināšanu;

e) politika un darbības, kas vērstas uz visām publiskajām ēkām;

f) pārskats par valsts iniciatīvām, kuru mērķis ir veicināt viedas tehnoloģijas un labi savienotas ēkas un kopienas, kā arī prasmes un izglītību būvniecības un energoefektivitātes nozarēs; un

g) uz pierādījumiem balstītas aplēses par paredzētajiem enerģijas ietaupījumiem un plašākiem ieguvumiem, piemēram, saistībā ar veselību, drošumu un gaisa kvalitāti.

2. Savā ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijā katra dalībvalsts iekļauj ceļvedi ar pasākumiem un vietējā līmenī noteiktiem izmērāmiem progresā rādītājiem, lai valstī nodrošinātu augstas energoefektivitātes un dekarbonizētu ēku fondu un lai veicinātu esošo ēku rentablu pārveidošanu par gandrīz nulles enerģijas ēkām, nolūkā līdz 2050. gadam sasniegt izvirzīto ilgtermiņa mērķi, proti, samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas. ES valstu un to valdību vadītāju ambīcijas klimata politikā gan ir ievērojami pieaugušas un tie 2019. gada 12. decembrī Eiropadomes laikā vienojās par jaunu mērķi – līdz 2050. gadam panākt klimatneitralitāti ES.³ Ceļvedī iekļauj indikatīvus atskaites punktus 2030., 2040. un 2050. gadam un precizē, kā tie palīdz sasniegt Savienības energoefektivitātes mērķus saskaņā ar Direktīvu 2012/27/ES.

3. Lai atbalstītu to, ka tiek mobilizēti ieguldījumi 1. punktā minēto mērķu sasniegšanai vajadzīgajā atjaunošanā, dalībvalstis atvieglo piekļuvi piemērotiem mehānismiem, kas ļauj:

a) apvienot projektus grupās, tostarp pa ieguldījumu platformām vai grupām un pa mazo un vidējo uzņēmumu konsorcijiem, lai nodrošinātu piekļuvi iespējās investoriem, kā arī paketes veida risinājumus iespējamiem klientiem;

b) mazināt energoefektivitātes darbību šķietamo riskantumu investoriem un privātajam sektoram;

c) izmantot publisko finansējumu, lai tādējādi piesaistītu papildu ieguldījumus no privātā sektora vai novērstu konkrētas tirgus nepilnības;

d) virzīt ieguldījumus uz energoefektīvu publisko ēku fondu saskaņā ar *Eurostat* norādījumiem; un

e) izveidot pieejamus un pārredzamus konsultāciju rīkus, piemēram, vienas pieturas aģentūras patērētājiem un energokonsultāciju pakalpojumus, lai informētu par attiecīgiem ar energoefektivitāti saistītiem atjaunošanas pasākumiem un finanšu instrumentiem.

4. Komisija apkopo un izplata – vismaz valsts iestādēm – informāciju par paraugpraksi attiecībā uz veiksmīgām publiskā un privātā finansējuma shēmām ar energoefektivitāti saistītiem atjaunošanas pasākumiem, kā arī informāciju par shēmām mazapjoma energoefektivitātes atjaunošanas projektu apvienošanai grupās. Komisija apzina un izplata informāciju par paraugpraksi attiecībā uz finanšu stimuliem atjaunošanai no patērētāju viedokļa, ņemot vērā izmaksefektivitātes atšķirības starp dalībvalstīm.

³ Pieejams: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-29-2019-INIT/lv/pdf>.

5. Lai atbalstītu savas ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijas izstrādi, katra dalībvalsts pirms savas ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijas iesniegšanas Komisijai par to rīko sabiedrisko apspriešanu. Katra dalībvalsts savai ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijai pielikumā pievieno savas sabiedriskās apspriešanas rezultātu kopsavilkumu.

Katra dalībvalsts nosaka kārtību, kādā tās ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijas īstenošanas laikā iekļaujošā veidā notiek apspriešanās.

6. Savas ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijas pielikumā katra dalībvalsts pievieno sīkāku informāciju par savas visnesenākās ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijas īstenošanu, tostarp par plānoto politiku un darbībām.

7. Katra dalībvalsts var izmantot savu ilgtermiņa atjaunošanas stratēģiju, lai pievērstos ugunsdrošībai un riskiem saistībā ar spēcīgu seismisko aktivitāti, kas ietekmē ar energoefektivitāti saistītus atjaunošanas pasākumus un ēku mūža ilgumu.

Atbilstoši Eiropas Komisijas 2019.gada 8.maija ieteikumu 2019/786 par ēku renovāciju 2.3.1. apakšpunktam, dalībvalstis savā ilgtermiņa renovācijas stratēģijā ietver esošos elementus, kā arī jaunos, kas noteikti Direktīvas 2010/31/ES 2.a pantā.

1. Pārskats par ēku fondu valstī

Dzīvojamo un nedzīvojamo ēku vecums var tikt iedalīts periodos atbilstoši to siltumtehniskajam raksturojumam. Dažādu ēkas būvniecības periodu raksturojums apkopots 1.tabulā.

1.tabula. Ēku būvniecības periods un siltumtehniskais raksturojums

Ēkas būvniecības periods	Ēkas siltumtehniskais raksturojums
līdz 1940. gadam	Pirmskara laika apbūve, pārsvarā no koka lauku teritorijās, ķieģeļu mūra - pilsētās. Vairums ēku ir līdz diviem stāviem.
1941. – 1960.g.	Pēckara laika apbūve, periodam raksturīga laba kvalitāte, pārsvarā ķieģeļu ēkas, dzīvojamo sektoru raksturo pēc Staļina laika tipveida projektiem būvētās ķieģeļu ēkas.
1961. – 1979.g.	Plaši uzsākta tipveida būvniecība, dzīvojamo ēku sektorā uzsākti 316. un 318. sērijas projekti (tā sauktās „Hruščovkas”), 464. sērija, uzsākta arī 467., 103. un 104. sērijas ēku būvniecība, perioda beigās 602. sērija. Kā ārējo materiālu plaši izmantoti māla ķieģeļi, gāzbetons, keramzītbetons,
1980. – 1991.g.	Jaunas prasības projektēšanā noteiktas PSRS būvnormatīvā „Norobežozošo konstrukciju siltumtehnika” ⁴ . Uzsākta 119. sērijas ēku būvniecība, kā arī realizēta virkne specprojektu, dominē dzelzsbetona un keramzītbetona lielpaneļu ēku būvniecība.
1992. – 2002.g.	Tipveida ēku būvniecība praktiski pārtraukta. Ar Latvijas Republikas Arhitektūras un celtniecības ministrijas 1991. gada 12. septembra pavēli Nr.68 būtiski paaugstinātas prasības ēku norobežozošām konstrukcijām.
2003. – 2014.g.	Stājas spēkā LBN 002-01 Ēku norobežozošo konstrukciju siltumtehnika, ar kuru noteiktas siltumtehniskās prasības ēku norobežozošām konstrukcijām. Šajā periodā parādās ēkas ar lielām stiklotām virsmām, kādēļ attiecīgajām ēkām LBN prasību izpilde parasti netiek nodrošināta, tiesa, dzīvojamo ēku sektorā dominējoša stikloto virsmu pielietošana ēkas arhitektūrā nav raksturīga.
no 2015.g.	Stājas spēkā LBN 002-15 (LBN 002-01 grozījumi) Ar grozījumiem noteiktas stingrākas siltumtehniskās prasības ēku norobežozošām konstrukcijām. 2015.gada 11.novembrī veikti grozījumi Ministru kabineta 2013.gada 9.jūlija noteikumi Nr.383 “Noteikumi par ēku energosertifikāciju”, kur noteikts minimāli pieļaujamais līmenis apkurei gan atjaunojamām/pārbūvējamām ēkām, gan jaunbūvē, kā arī prasības pakāpeniskai jaunbūvju pārejai uz gandrīz nulles enerģijas ēkām.
no 2019.g.	No 2019.gada visām valsts un pašvaldību īpašuma jaunbūvē un no 2021.gada visām jaunbūvē jābūt gandrīz nulles enerģijas ēkām.

⁴ „СНИП II-3-79 Строительная теплотехника” (celtniecības siltumtehnika), СНиП II-3-79 2. Теплоустойчивость ограждающих конструкций (2. daļa – Norobežozošo konstrukciju siltumtehnika).

Ēku sektorā (mājsaimniecībās) patērētā enerģija veido līdz 30% no visas enerģētikas jomas, tādēļ ēku sektors ietver ievērojamu potenciālu kopējo energoefektivitātes mērķu sasniegšanā. Lielākajai daļai esošo ēku ir augsts energoresursu patēriņš un tām ir būtiski zemākas siltumtehniskās īpašības nekā var nodrošināt ar šobrīd pieejamām tehnoloģijām. Vairums šo ēku tiks ekspluatētas vēl ievērojamu laika periodu, līdz ar to aktuāla ir šo ēku pakāpeniska atjaunošana, uzlabojot to energoefektivitāti. Tomēr jāuzsver arī esošais dzīvojamo un nedzīvojamo ēku nolietojums. Atbilstoši Valsts zemes dienesta sniegtajiem datiem, dzīvojamo māju kopējais nolietojums procentos ir – 38.9%, savukārt nedzīvojamo ēku nolietojums 41%.

2. tabula. Dzīvojamo un nedzīvojamo ēku, inženierbūvju skaits un platība⁵

Nr. p.k.	Kods	Galvenais lietošanas veids	Ēku (būvju) skaits	Platība, milj. m2	% no kopējā būvju skaita	% no kopējās platības	Būve dabā neeksistē
1	1110	Viena dzīvokļa mājas	309929	36.50	22.091%	17.666%	655
2	1121	Divu dzīvokļu mājas	13938	2.20	0.993%	1.066%	13
3	1122	Triju un vairāku dzīvokļu mājas	39477	51.55	2.814%	24.953%	30
4	1130	Dažādu sociālo grupu kopdzīvojamās mājas	647	0.83	0.046%	0.404%	1
Dzīvojamās mājas kopā			363991	91.08	25.945%	44.089%	699
5	1211	Viesnīcu ēkas	2928	2.35	0.209%	1.139%	8
6	1212	Citas īslaicīgas apmešanās ēkas	2804	0.42	0.200%	0.201%	37
7	1220	Biroju ēkas	7124	6.53	0.508%	3.162%	17
8	1230	Vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības ēkas	8089	5.08	0.577%	2.461%	48
9	1241	Sakaru ēkas, stacijas, termināļi un ar tām saistītās ēkas	2670	0.88	0.190%	0.425%	24
10	1242	Garāžu ēkas	11793	4.07	0.841%	1.970%	32
11	1251	Rūpnieciskās ražošanas ēkas	32976	18.21	2.350%	8.813%	211
12	1252	Rezervuāri, bunkuri, silosi un noliktavas	17384	9.07	1.239%	4.393%	234
13	1261	Ēkas plašizklaides pasākumiem	1223	1.19	0.087%	0.577%	0
14	1262	Muzeji un bibliotēkas	587	0.49	0.042%	0.238%	1
15	1263	Skolas, universitātes un zinātniskajai pētniecībai paredzētās ēkas	3791	6.93	0.270%	3.354%	7
16	1264	Ārstniecības vai veselības aprūpes iestāžu ēkas	1340	2.02	0.096%	0.980%	3
17	1265	Sporta ēkas	1048	1.24	0.075%	0.602%	4
18	1271	Lauku saimniecību nedzīvojamās ēkas	85003	23.17	6.059%	11.217%	455
19	1272	Kulta ēkas	1355	0.44	0.097%	0.211%	0
20	1273	Kultūrvēsturiskie objekti	61	0.06	0.004%	0.028%	0
21	1274	Citas, iepriekš neklasificētas ēkas	826671	33.34	58.924%	16.139%	7748
Nedzīvojamās ēkas kopā			1006847	115.50	71.766%	55.911%	8829
22	Inženierbūves kopā		32116		2.289%		240
Kopā			1402954	206.58	100.000%	100.000%	9768

⁵ Valsts zemes dienesta sniegtie Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas dati uz 2019.gada 1. janvāri.

3. tabula. Ēku iedalījums pēc to īpašumtiesībām

Īpašnieks	Fiziska persona	Juridiska persona	Pašvaldība	Valsts	Jaukta piederība	Kopā
Dzīvojamās mājas tips						
Viena dzīvokļa mājas	287608	8082	1304	100	826	309582
Divu dzīvokļu mājas	9915	609	961	11	229	11846
Triju un vairāku dzīvokļu mājas	9738	4112	15573	79	994	30849
Dažādu sociālo grupu kopdzīvojamās mājas	77	148	311	79	21	646

Atbilstoši 2. tabulai, NĪVK IS reģistrētas 1,4 miljoni ēkas, kuru kopējā platība ir 206,58 milj. m², t.sk. dažāda tipa palīgēkas, kuru platība vidēji nepārsniedz 40 m². No visām ēkām 363,9 tūkstoši ar kopējo platību 91,08 milj. m² ir dzīvojamās mājas. Pēc skaita visvairāk – 22% ir viena dzīvokļa ēkas (309.9 tūkstoši), taču pēc platības viena dzīvokļa ēku īpatsvars ir tikai 17.6% un lielāko īpatsvaru – 24.9% veido daudzdzīvokļu (triju un vairāku dzīvokļu) ēkas (51.55 milj. m²), kaut arī to skaits veido tikai 2.81% (39.4 tūkstoši) no kopējā dzīvojamo un nedzīvojamo ēku skaita.

Aplūkojot 4. tabulu, redzams, ka Rīga un Pierīgas reģions veido 44% no kopējā daudzdzīvokļu ēku skaita Latvijā. Vienlaikus jāizceļ, ka Latgalē viena dzīvokļa māju skaits ir pat nedaudz lielāks kā Pierīgas reģionā un vairāk nekā 2,5 reizes pārsniedz viena dzīvokļa ēku skaitu Zemgalē.

4.tabula. Dzīvojamo ēku skaita sadalījums teritoriāli (Latvija, reģioni, valstspilsētas*)

Atrašanās vieta	Dzīvojamo māju kopējais skaits	1 dzīvokļa mājas	2 dzīvokļu mājas	3 un vairāk dzīvokļu mājas	Dažādu sociālo grupu kopdzīvojamās mājas
Latvija					
	363991	309929	13938	39477	647
Reģioni					
Rīgas	28768	14786	2204	11710	68
Pierīgas	89629	81114	2886	5513	116
Vidzemes	70707	62748	1930	5860	169
Kurzemes	50607	40989	2445	7075	98
Zemgales	33212	29047	693	3388	84
Latgales	91068	81245	3780	5931	112
Valstspilsētas					
Rīga	28768	14786	2204	11710	68
Daugavpils	9836	7072	1233	1525	6
Jelgava	8115	7331	69	695	20
Jēkabpils	3044	2491	168	377	8
Jūrmala	9859	8069	714	1047	29
Liepāja	5268	2788	399	2070	11
Rēzekne	3050	2119	432	491	8
Valmiera	2683	2120	114	431	18

Ventspils	4822	3358	631	830	3
-----------	------	------	-----	-----	---

*tabulā pie valstspilsētām iztrūkst Ogre, ņemot vērā, ka statistika vākta pirms administratīvi teritoriālās reformas īstenošanas.

5. tabula. Nedzīvojamo ēku skaits republikas pilsētās kopumā

Latvija								
1006847								
Rīga	Daugavpils	Jelgava	Jēkabpils	Jūrmala	Liepāja	Rēzekne	Valmiera	Ventspils
74985	36726	11099	8583	15534	12021	9768	4748	13279

5. tabulā attēlotais nedzīvojamo ēku īpatsvars norāda uz to, ka tikai 18,5% no visām nedzīvojamām ēkām ir koncentrētas Latvijas lielajās pilsētās.

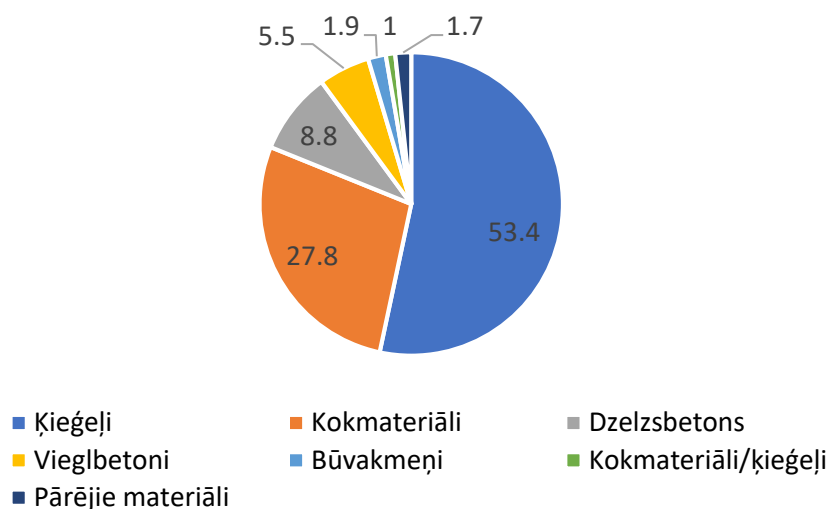
6. tabula. Daudzdzīvokļu ēku tips un ekspluatācijas uzsākšana pēc gadiem

Tipa kods	Tipa apraksts	Līdz 1941.g.	1941.- 1960.	1961.- 1979.	1980.- 1992.	1993.- 2002.	2003.- 2014g.	2015.- 2019.g.	Kopā
11220101	Daudzdzīvokļu mājas ar koka ārsienām	8622	1472	472	77	20	34	7	10704
11220102	Daudzdzīvokļu 1–2 stāvu mājas	5257	2833	3057	638	91	226	26	12128
11220103	Daudzdzīvokļu 3–5 stāvu mājas	2644	918	5350	3385	243	597	63	13200
11220104	Daudzdzīvokļu 6–9 stāvu mājas	674	32	361	657	52	195	36	2007
11220105	Daudzdzīvokļu 10 un vairāk stāvu mājas	0	0	172	264	23	72	9	540

6. tabula uzskatāmi parāda, ka ievērojams būvniecības periods apjoma ziņā daudzdzīvokļu ēkām bija līdz 1941. gadam, kad uzbūvētas 44,5 % no kopskaita, taču vēl lielāks īpatsvars ir padomju laikā būvētajām ēkām (līdz 1992. gadam), kas procentuāli sastāda 51%. Kā redzams, tad atjaunotās brīvvalsts laikā uzbūvēti tikai 4,4%, kas ir ievērojams kritums.

Analizējot uzbūvētos mājokļus pēc to ārsienu materiāla veida, visvairāk ir ķieģeļu mūra ēkas (53,4%). Mājokļi, kuru ārsienu materiālam izmantots koks ir 27,8%.

1.attēls

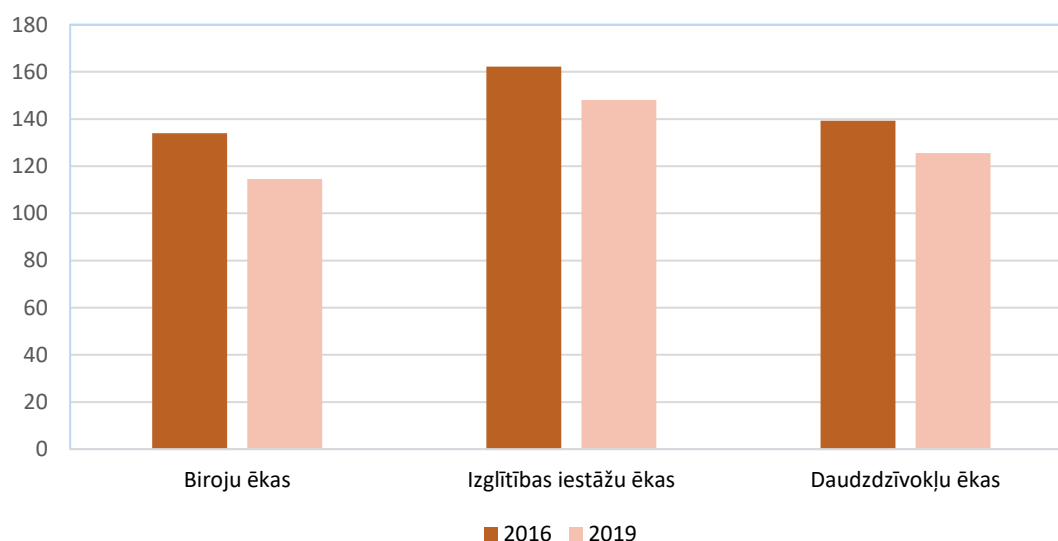
Apkures patēriņš ēkās

Kopš 2014.gada, atbilstoši Ministru kabineta 2013.gada 9.jūlija noteikumu Nr.383 "Noteikumi par ēku energosertifikāciju" 16.punkta prasībām, Ekonomikas ministrija (no 2017.gada - Būvniecības valsts kontroles birojs) reizi gadā līdz 1.martam nodrošina statistiski noteiktu vidējo energoefektivitātes rādītāju apkures patēriņa noteikšanu (skat. 1. attēlā) un publicēšanu mājaslapā vismaz šādiem ēku veidiem:

- daudzdzīvokļu ēkām;
- biroju ēkām;
- izglītības iestāžu ēkām.

2. attēls.

Vidējais īpatnējais apkures patēriņš (kwh/m²)

No 2. attēla secināms, ka attiecībā pret 2016. gadu vērojams samazinājums vidējam īpatnējam apkures patēriņam. Piemēram, daudzdzīvokļu ēkās samazinājums kopš 2016. gada ir 13,8 kWh/m². Vidējie enerģijas patēriņi apkurei⁶ visu tipu ēkām ir 138-139 kWh/m² gadā: dažāda tipa viendzīvokļa ēkām sastāda – 139 kWh/m² gadā; daudzdzīvokļu ēkām – 137 kWh/m² gadā; biroju ēkām – 145 kWh/m² gadā; izglītības iestāžu ēkām – 147 kWh/m² gadā; ārstniecības iestāžu ēkām 154 kWh/m² gadā; viesnīcu un restorānu ēkām – 116 kWh/m² gadā; sporta iestāžu ēkām – 132 kWh/m² gadā; vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības ēkām – 102 kWh/m² gadā, cita veida ēkām – 185 kWh/m² gadā.

Šie apkopotie dati tiek izmantoti ēkas energosertifikātos kā atsaucēs rādītāji, rezultātā ēkas īpašniekiem, energosertifikāta saņēmējiem ir iespējams novērtēt ne tikai ēkas novērtējumu, bet arī konkrētās ēkas atšķirības pret vidējo ēkas patēriņu valstī.

Kopš 2016. gada Latvijā ieviesta Būvniecības informācijas sistēma⁷ ar diviem jauniem reģistriem: ēku energosertifikātu reģistrs un neatkarīgu ekspertu reģistrs, kurā iespējams uzkrāt statistiskos datus par ēku energoefektivitātes novērtējumu. Rezultāti apkopoti 7.tabulā, salīdzinot 2016. gada rādītājus pret jaunāko informāciju par 2019. gadu.

7.tabula. Būvniecības informācijas sistēmā reģistrēto energosertifikātu skaits

Gads	2016	2016	2019	2019
Ēku tips	Energosertifikātu skaits	Vidējais patēriņa novērtējums apkurei (kWh/m ² gadā)	Energosertifikātu skaits	Vidējais patēriņa novērtējums apkurei (kWh/m ² gadā)
visi ēku tipi	676	157	835	140
dažāda tipa viendzīvokļa ēka vai divdzīvokļu ēka	3	172	13	118
daudzdzīvokļu māja	259	137	536	137
biroju ēka	100	172	65	141
izglītības iestāžu ēka	128	160	76	146
ambulatoro vai stacionāro ārstniecības iestāžu ēka	42	163	31	144
viesnīcu un restorānu ēka	30	114	20	124
sporta iestāžu ēka	6	161	12	123
vairumtirdzniecības vai mazumtirdzniecības pakalpojumu ēka	4	172	12	82
cita tipa ēka, kurā tiek patērēta enerģija	104	198	70	174

⁶Būvniecības informācijas sistēmas Ēku energosertifikātu reģistra apkopojums uz 2019.gada 5. septembri.

⁷ Pieejams: <https://bvkb.gov.lv/lv/content/videjais-energoefektivitates-raditajs>.

2. Esošā politika un darbības energoefektivitātes veicināšanai

2.1. Rentabla pieeja ēku atjaunošanai

Izmaksu ziņā optimāls minimālo energoefektivitātes prasību līmenis

Prasība par izmaksu ziņā optimāla minimālo energoefektivitātes prasību līmeņa aprēķinu veikšanu un Ziņojuma iesniegšanu EK ir noteikta Direktīvas 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti 5.pantā, kas nosaka, ka dalībvalstis aprēķina izmaksu ziņā optimālo minimālo energoefektivitātes prasību līmeni jaunām un esošām ēkām un salīdzina aprēķinu rezultātus ar esošajām minimālajām energoefektivitātes prasībām.

2018. gadā tapis ziņojums par izmaksu ziņā optimāla minimālo energoefektivitātes prasību līmeņa aprēķināšanu saskaņā ar Direktīvas 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti 5.pantu.⁸

Šajā ziņojumā:

- atspoguļota izpētes ēku veidu izvēle, nosakot references ēkas gan eksistējošām būvēm (pa divām katrā ēku kategorijā), gan jaunbūvēm;
- aprakstīti iespējamie energoefektivitātes pasākumi un ar to saistītā materiālu, konstruktīvo risinājumu un ēku sistēmu izvēle, kas ietver arī uz atjaunojamiem energoresursiem balstītus pasākumus, kas ir obligāts nosacījums gandrīz nulles enerģijas ēku gadījumā, sniegti gala un primārās enerģijas pieprasījuma aprēķinu rezultāti;
- izvēlēti un pamatoti arī nepieciešamie papildus pieņēmumi energoefektivitātes paaugstināšanas ekonomiskā izdevīguma un makroekonomiskā aprēķinu veikšanai;
- veikta aprēķinu rezultātu jūtīguma analīze attiecībā pret tiem pamat parametriem, kas iekļauti ekonomiskajos aprēķinos;
- noteiktas izmaksu ziņā optimālās dažādo būvkonstrukciju siltuma caurlaidības vērtības atkarībā no izmantojamajiem materiāliem ir pievienoti šī ziņojuma pielikumā elektroniska veidā;
- kopsavilkumā raksturots pētījumā paveiktais un sniegti ieteikumi Latvijas normatīvo aktu papildināšanai un precizēšanai.

Kā tiek aplūkots turpmāk Stratēģijā, tad 2020. gada 1. janvārī spēkā stāties Latvijas būvnormatīvs LBN 002-19 "Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika", kas apstiprināti ar Ministru kabineta 2019. gada 25. jūnija noteikumiem Nr.280, kurā ņemti vērā arī iepriekš minētajā ziņojumā izteiktie ieteikumi.

⁸Ziņojums par izmaksu ziņā optimāla minimālo energoefektivitātes prasību līmeņa aprēķināšanu saskaņā ar Direktīvas 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti 5.pantu.

Pieejams:https://em.gov.lv/lv/nozares_politika/majokli/informacija_un_skaidrojumi/gandrizz_nulles_enerģijas_ekas/.

Minimālās energoefektivitātes prasības šobrīd - ēkas galveno elementu izbūves veids un U vērtība

Raksturojot un analizējot dažādu ēkas parametru kombinācijas būvniecības laikā, ir svarīgi ņemt vērā ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehniko normatīvo prasības un to izmaiņas. Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehniko normatīvo prasību izmaiņas kopš 1980. gada norādītas 8. tabulā, savukārt 9. tabulā attēlotas jaunās Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnikas normatīvās prasības, kas stājas spēkā ar 2020. gada 1. janvāri⁹ un aizstāj Latvijas būvnormatīvu LBN 002-15 "Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika".

8. tabula.

Būvelementi / gadi		1980	1992	2003	2015
Jumti un pārsegumi, kas saskaras ar āra gaisu	W/ (m ² ·K)	0.90	0.25 – 0.40	0.2 k*	0.15 k
Grīdas uz grunts		-	0.5	0.25 k	0.15 k
Ārsienas ar masu mazāku nekā 100 kg/m ²		1.1	0.33 – 0.50	0.25 k	0.18 k
Ārsienas ar masu 100 kg/m ² un vairāk				0.3 k	
Logi		2.4	1.9 – 2.4	1.8 k	1.30 k
Durvis		2.4	1.9 – 2.4	1.8 k	1.80 k
Termiskie tilti		-	-	0.2 k	0.10 k
*Temperatūras faktors k = 19/(T _{iekš.} – T _{ār.}), atkarībā no klimata zonas dzīvojamām mājām k ir no 0,95 (Liepājā) līdz 1,09 (Alūksnē)					
Enerģijas patēriņš apkurei	kWh/m ² gadā	150 – 200	100 – 130	70 – 90	60 – 85

Būvnormatīvs nosaka ēku ārējo norobežojošo konstrukciju būves elementu un to savienojumu energoefektivitātes projektēšanas kārtību jaunbūvējamām, pārbūvējamām un atjaunojamām apkurināmām ēkām, kā arī esošajās ēkās ierīkojamām jaunām apkurināmām telpām, kurās apkures sezonā tiek uzturēta temperatūra 8° C un augstāka.

Lai ēku pārbūvē netiktu ierobežoti dažādi konstruktīvie risinājumi un arhitektūras formas vai būvniecības ieceres ierosinātāja vēlmes, normatīvās siltumcaurlaidības vērtības ir izņemtas no līdzšinējā būvnormatīva. Svarīgi ir sasniegt kWh/m² apkures patēriņa un maksimāli pieļaujamās U vērtības. Maksimāli pieļaujamās U vērtības normatīvā ir uzrādītas ar mērķi ierobežot siltumtehnikiski ļoti sliktu un nedrošu konstrukciju izbūvi, kas var novest pie dažāda veida problēmām ekspluatācijas laikā.

9. tabula.

Konstrukcija	Dzīvojamās ēkas, pansionāti, slimnīcas un bērnudārzi	Nedzīvojamās ēkas	Ražošanas ēkas
	U _{RM} vērtība, W/(m ² K)	U _{RM} vērtība, W/(m ² K)	U _{RM} vērtība, W/(m ² K)
Grīda ¹ :			
grīdas un sienas saskarē ar grunti	0,2	0,25	0,35

⁹Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 002-19 "Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika"
Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/307966>.

grīda uz neapkurināmu pagrabstāvu vai grīda ar ventilējamu pagrīdi	0,3	0,35	0,40
Ārsienas:			
ārsienas	0,23	0,25	0,30
sienas tradicionālajās guļbūvēs bez siltumizolācijas slāņa iebūvēšanas sienā	0,65	0,65	0,65
Jumti un pārsegumi, kas saskaras ar āra gaisu	0,20	0,23	0,25
Ārdurvis un vārti	1,80	2,00	2,20
Logi un balkona durvis ²	1,10	1,10	1,30
Termiskie tilti, ψ_{RM}	0,20	0,20	0,35

Būves elementa un lineārā termiskā tilta siltuma caurlaidības koeficientu maksimāli pieļaujamās vērtības.

Rezumējot, ir samazināta pieļaujamā U vērtība logiem un balkonu durvīm, taču pastiprinātas prasības ēku energoefektivitātes minimālajam pieļaujamam līmenim, energoefektivitātes novērtējumam apkurei atjaunošanām un pārbūvēm no 2021. gada, jo:

- 1) Direktīva 2010/31/ES paredzējusi, ka valsts veicina, lai ēkas atjaunojot padarītu par gandrīz nulles enerģijas ēkām;
- 2) Līdz 2050. gadam jāsasniedz ēku dekarbonizācijas mērķi.

Pareizi uzbūvētām ēkām siltuma caurlaidības koeficientu U vērtība parasti nav zemāka par 1.3 [W/(m² K)]. Pētījumi liecina, ka Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) laikā uzbūvēto tipveida ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehniekie rādītāji parasti ir robežās no 0.8 līdz 1.2, taču ir gadījumi, kad ārsienām U faktiskās vērtības ir līdz 2.0 [W/(m² K)]¹⁰. Tikai ēkas, kas uzbūvētas pēc 2015. gada var tikt uzskatītas par atbilstošām šobrīd spēkā esošām siltumtehnikām prasībām. Tikai nedaudz zemākas siltumtehnikās īpašības ir ēkām, kuras būvētas no 2003. līdz 2015. gadam.

10.tabula. Ēku energoefektivitātes minimālais pieļaujamais līmenis jaunbūvēm, ēku atjaunošanai un pārbūvei.

Ēkas būvniecības ieceres dokumentācijas akceptēšanas periods	dzīvojamām ēkām		nedzīvojamām ēkām ¹¹	
	daudzdzīvokļu ēkas	viendzīvokļa vai divdzīvokļu ēkas	ēkas, kuras ir valsts vai pašvaldības īpašumā un institūciju valdījumā un kurās atrodas valsts vai pašvaldības institūcijas	pārējās nedzīvojamās ēkas
Ēku energoefektivitātes minimālais pieļaujamais līmenis jaunbūvēm¹²				

¹⁰ A. Jakovičs, S. Gendelis, H. Truemann. Analysis of heat losses from typical buildings in Riga. International scientific colloquium 'Modeling for saving resources' – Riga, 2001, pp 190-197.

¹¹ Ministru kabineta 2013. gada 9. jūlija noteikumu Nr. 383 "Noteikumi par ēku energosertifikāciju" 6.1.3., 6.1.4., 6.1.5., 6.1.6., 6.1.7., 6.1.8. un 6.1.9. apakšpunktā minētie ēku veidi)

¹² Ēku energoefektivitātes minimālais pieļaujamais līmenis, energoefektivitātes novērtējums apkurei jaunbūvēm. Ēku energoefektivitātes minimālo pieļaujamo līmeni (klasi) jaunbūvēm nepiemēro, ja attiecīgo prasību piemērošana nav tehniski vai funkcionāli iespējama vai ja izmaksu un ieguvumu analīze par attiecīgās ēkas kalpošanas laiku norāda uz zaudējumiem

Līdz 2016. gada 31. decembrim	$\leq 70 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 80 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 100 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 100 \text{ kWh/m}^2$ gadā
No 2017. gada 1. janvāra līdz 2017. gada 31. decembrim	$\leq 60 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 70 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 90 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 90 \text{ kWh/m}^2$ gadā
No 2018. gada 1. janvāra līdz 2018. gada 31. decembrim	$\leq 60 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 70 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 65 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 90 \text{ kWh/m}^2$ gadā
No 2019. gada 1. janvāra līdz 2020. gada 31. decembrim	$\leq 50 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 60 \text{ kWh/m}^2$ gadā	gandrīz nulles enerģijas ēka	$\leq 65 \text{ kWh/m}^2$ gadā
No 2021. gada 1. janvāra	gandrīz nulles enerģijas ēka	gandrīz nulles enerģijas ēka	gandrīz nulles enerģijas ēka	gandrīz nulles enerģijas ēka
Ēku energoefektivitātes minimālais pieļaujamais līmenis ēku atjaunošanai un pārbūvei¹³				
No 2015. gada 21. novembra līdz 2020. gada 31. decembrim	$\leq 90 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 100 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 110 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 110 \text{ kWh/m}^2$ gadā
No 2021. gada 1. janvāra	$\leq 80 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 90 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 90 \text{ kWh/m}^2$ gadā	$\leq 100 \text{ kWh/m}^2$ gadā

Ārējās vides temperatūras noteiktas ar LBN 003-19 “Būvklimatoloģija”, kas stājās spēkā 2019. gada 21. septembrī. Latvijas Būvnormatīvā LBN 003-19 „Būvklimatoloģija” noteikti klimatoloģiskie rādītāji, kas piemērojami būvniecībā, ietverot inženierizpētē, būvprojektēšanā, būvdarbu veikšanā, arī būvju remontā, atjaunošanā un rekonstrukcijā izmantojamos klimatiskos rādītājus.

Nemot vērā novērotās un prognozētās klimata pārmaiņas, šajā būvnormatīvā noteiktie dati būtu periodiski jāpārskata un jāaktualizē. Klimata pārmaiņu izpausmes, kas ir būtiskas un ar ko jārēķinās būvniecībai un infrastruktūrai¹⁴:

- gada vidējās gaisa temperatūras paaugstināšanās, karstuma viļņu biežuma un ilguma pieaugums, meteoroloģiskās vasaras pagarināšanās, diennakts maksimālās temperatūras maksimālās vērtības paaugstināšanās;
- sala dienu un dienu skaita bez atkušņa samazināšanās; nokrišņu daudzuma palielināšanās un maksimālā vienas diennakts nokrišņu daudzuma palielināšanās, dienu skaita ar ļoti stipriem nokrišņiem palielināšanās, maksimālā piecu diennakšu nokrišņu daudzuma palielināšanās, virs normas strauju sniega nokrišņu palielināšanās;
- vidējā jūras ūdens līmeņa celšanās ilgtermiņā un krasta erozija attīstība, kā arī gruntsūdeņa līmeņa svārstības, ko ietekmē nokrišņu un jūras ūdens līmeņa izmaiņas, un upju noteces režīma izmaiņas

¹³ Ēku energoefektivitātes minimālais pieļaujamais līmenis, energoefektivitātes novērtējums apkurei atjaunojamām un pārbūvējamām ēkām

¹⁴ Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam pieejams tiešsaistē: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40467308>.

Jebkura ģeogrāfiskā punkta klimatoloģiskos rādītājus būvniecības vajadzībām Latvijas teritorijā nosaka pēc šī būvnormatīva pielikuma tabulās ietvertā tuvākā ģeogrāfiskā punkta klimatoloģiskajiem rādītājiem.

Minētajā būvnormatīvā¹⁵ atjaunoti dati par:

- Vidējo gaisa temperatūru (°C)
- Gaisa temperatūras absolūto minimumu un tā varbūtības (°C);
- Gaisa temperatūras absolūto maksimumu un tā varbūtības (°C);
- Viskarstākā mēneša vidējo maksimālo gaisa temperatūru (°C) un tās varbūtības;
- Visaukstākā mēneša vidējo minimālo gaisa temperatūru (°C) un tās varbūtības;
- Visaukstāko piecu dienu vidējo gaisa temperatūru (°C);
- Apkures perioda ilgumu un vidējo gaisa temperatūru (°C)
- Diennakts vidējo ūdens tvaiku parciālo spiedienu gaisā (hPa);
- Diennakts vidējo gaisa relatīvo mitrumu (%)
- Gaisa relatīvā mitruma amplitūdu (%);
- Mēneša un gada nokrišņu summu (mm)
- Saules starojumu uz dažādi orientētām virsmām (kWh/m²).

Gandrīz nulles enerģijas ēku normatīvais regulējums Latvijā

Gandrīz nulles enerģijas ēkas Latvijā definētas Ēku energoefektivitātes likuma 1.panta 6.punktā: 6) gandrīz nulles enerģijas ēka — paaugstinātas energoefektivitātes klases ēka, kuras energoapgādei izmanto augstas efektivitātes sistēmas.

Atbilstoši likuma 10.panta prasībām (Paaugstinātas energoefektivitātes klases ēkas) Ministru kabinetam deleģēta detalizētu prasību noteikšana gandrīz nulles enerģijas ēkām. Ministru kabineta 2013.gada 9.jūlija noteikumi Nr.383 “Noteikumi par ēku energosertifikāciju” nosaka šādas prasības:

“17. Ēka klasificējama kā gandrīz nulles enerģijas ēka, ja tā atbilst visām šādām prasībām:

17.1. ēkas energoefektivitātes rādītājs apkurei atbilst A klasei, vienlaikus nodrošinot telpu mikroklimata atbilstību normatīvo aktu prasībām būvniecības, higiēnas un darba aizsardzības jomā;

17.2. kopējais primārās enerģijas patēriņš apkurei, karstā ūdens apgādei, mehāniskajai ventilācijai, dzesēšanai, apgaismojumam sastāda ne vairāk kā 95 kWh uz kvadrātmetru gadā;

17.3. ēkā izmanto augstas efektivitātes sistēmas, kuras:

17.3.1. nodrošina ne mazāk kā 75 % ventilācijas siltuma zudumu atgūšanu apkures periodā;

17.3.2. vismaz daļēji nodrošina atjaunojamās enerģijas izmantošanu;

17.4. ēkā nav uzstādītas zemas lietderības fosilo kurināmo apkures iekārtas.”

Noteikumu 17.1.punkta prasības noteikušas, ka gandrīz nulles enerģijas ēkai ēkas energoefektivitātes rādītājs apkurei atbilst A klasei, kas nosaka atsevišķu sasniedzamo līmeni apkurei dzīvojamām un nedzīvojamām ēkām. Noteikumu 14.punkts nosaka salīdzināmo klašu vērtības, no kā izriet, ka dzīvojamai ēkai, lai tā tiktu klasificēta kā gandrīz nulles enerģijas ēka, jāsasniedz energoefektivitātes rādītājs apkurei, kas

¹⁵Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/309453-noteikumi-par-latvijas-buvnormativu-lbn-003-19-buvklimatologija>.

nepārsniedz 40 kWh/m² gadā, savukārt nedzīvojamai ēkai – nepārsniedz 45 kWh/m² gadā.

Kā jau tas tika attēlots 10. tabulā, tad jau kopš 2019. gada visām valsts ēkām (jaunbūvēm) ir jābūt gandrīz nulles enerģijas ēkām, savukārt dzīvojamām ēkām jābūt gandrīz nulles enerģijas ēkām no 2021. gada 1. janvāra.

Praktiskā pieredze ar gandrīz nulles enerģijas ēkām Latvijā

Latvijā pagaidām ir maza praktiskā pieredze ar gandrīz nulles enerģijas ēkām, pārsvarā pilotprojektu veidā, tomēr arvien vairāk projektu tuvojas šim noteiktajam līmenim. Latvijā līdz šim īstenotas vairākas atbalsta programmas, kurās atbalstīti šādi pilotprojekti:

- Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta projektu atklāts konkurss „Zema enerģijas patēriņa ēkas”;
- Emisijas kvotu izolēšanas finanšu instrumenta finansēto projektu atklāts konkurss "Siltumnīcefektu gāzu emisiju samazināšana - zema enerģijas patēriņa ēkas”;
- Emisijas kvotu izolēšanas instrumenta finansēto projektu atklāts konkurss "Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana, attīstot enerģētiski pašpietiekamu ēku būvniecību”.

Katru gadu tiek rīkots konkurss "Energoefektīvākā ēka Latvijā", kur tiek apkopota pozitīvākie piemēri gan ēku atjaunošanas un pārbūves jomā, gan jaunbūvju jomā. Par minēto konkursu aprakstīts stratēģijas 2.2. apakšnodaļā - Politika un darbības ēku rentablai un pakāpeniski pilnīgai atjaunošanai.¹⁶

Vienlaikus jāņem vērā atsevišķi faktori attiecībā uz gandrīz nulles enerģijas ēku būvniecību.

Gandrīz nulles enerģijas ēka var būt arī A klases ēka atbilstoši nosakāmajai energoefektivitātes klasei, ja nav nodrošināts, ka daļa no patērētās enerģijas tiek iegūta no atjaunojamajiem energoresursiem. Attiecībā uz gandrīz nulles enerģijas ēkām Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2018/844 (2018. gada 30. maijs), ar ko groza Direktīvu 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti un Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti nosaka, ka gandrīz nulles enerģijas ēkām vajadzīgo enerģiju būtu ļoti lielā mērā jāsedz no atjaunojamajiem energoresursiem, tostarp uz vietas vai netālu ražotu enerģiju no atjaunojamajiem energoresursiem.

Šobrīd spēkā esošie Ministru kabineta 2013. gada 9. jūlija noteikumi Nr.383 “Noteikumi par ēku energosertifikāciju” nosaka, ka gandrīz nulles enerģijas ēkās vismaz daļēji nodrošina atjaunojamās enerģijas izmantošanu, tomēr sīkākas prasības uz atjaunojamo energoresursu daļu nav izdalītas. Ņemot vērā iepriekš minēto, nulles enerģijas ēkām nepieciešams definēt enerģijas daļu, kas tiek segta no atjaunojamajiem energoresursiem, tajā skaitā ņemot vērā Latvijā centralizētas enerģijas ražošanā izmantoto energoresursu sadalījumu. Šobrīd norit aktīvs darbs, lai nodefinētu nepieciešamo atjaunojamo energoresursu daļu, lai ēka kvalificētos kā gandrīz nulles enerģijas ēka.

Tāpat būtu ņemams vērā, ka ēku energoefektivitātes minimālo pieļaujamo līmeni (klasi) jaunbūvēm nepiemēro, ja attiecīgo prasību piemērošana nav tehniski vai funkcionāli iespējama vai ja izmaksu un ieguvumu analīze par attiecīgās ēkas kalpošanas laiku norāda uz zaudējumiem.

¹⁶Pieejams:https://em.gov.lv/lv/nozares_politika/majokli/informacija_un_skaidrojumi/gandrizz_nulles_enerģijas_ekas/.

2.2. Politika un darbības ēku rentablai un pakāpeniski pilnīgai atjaunošanai

Informācija par atbalsta instrumentiem ēku atjaunošanai

2014.-2020. gada ES fondu plānošanas periodā ēku energoefektivitātes paaugstināšanas jomā Latvijā nodrošinātas šādas atbalsta programmas:

- 4.1.1.specifiskais atbalsta mērķis „Veicināt efektīvu energoresursu izmantošanu, enerģijas patēriņa samazināšanu un pāreju uz AER apstrādes rūpniecības nozarē”;

- 4.2.1.1.pasākums “Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu dzīvojamās ēkās”;

- 4.2.1.2.pasākums “Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts ēkās”;

- 4.2.2. specifisko atbalsta mērķi “Atbilstoši pašvaldības integrētajām attīstības programmām sekmēt energoefektivitātes paaugstināšanu un atjaunojamo energoresursu izmantošanu pašvaldību ēkās””.

Kohēzijas fonda 4.1.1.specifiskais atbalsta mērķis „Veicināt efektīvu energoresursu izmantošanu, enerģijas patēriņa samazināšanu un pāreju uz AER apstrādes rūpniecības nozarē” (turpmāk – 4.1.1.SAM).

4.1.1.SAM mērķis ir veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu un atjaunojamo energoresursu izmantošanu apstrādes rūpniecības ražošanas ēkās.

Analizējot SAM 4.1.1. pirmās un otrās projektu iesniegumu atlases kārtas ietvaros īstenošanā esošajos un pabeigtajos projektos (dati par īstenošanā esošajiem un pabeigtajiem projektiem fiksēti uz 2019.gada 9.oktobri) plānotos sasniedzamos rādītājus, secināms, ka plānoto rādītāju izpilde pirmās un otrās kārtas ietvaros ir šāda:

- komersantu skaits, kas saņēmuši atbalstu – 40 komersanti;

- enerģijas ietaupījums atbalstu saņēmušajiem komersantiem 107 219 MWh/gadā;

- no atjaunojamiem energoresursiem ražotā papildjauda plānota 9,5 MW;

- aprēķinātais siltumnīcefekta gāzu samazinājums gadā – 12 327 CO₂ tonnas ekvivalenta.

Ņemot vērā iepriekš minēto un komersantu augsto interesi par līdzvērtīgas atlases kārtas atkārtotu īstenošanu, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi Ministru kabineta noteikumu projektu “Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 4.1.1. specifiskā atbalsta mērķa “Veicināt efektīvu energoresursu izmantošanu, enerģijas patēriņa samazināšanu un pāreju uz AER apstrādes rūpniecības nozarē” trešās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi”¹⁷ ar mērķi noteikt nosacījumus SAM 4.1.1. trešās kārtas īstenošanai.

Šobrīd SAM 4.1.1. trešās kārtas īstenošanai pieejams KF finansējums 11 679 793 euro apmērā. Finansējuma saņēmēji ir Latvijas Republikā reģistrēti sīkie (mikro), mazie, vidējie un lielie uzņēmumi, kuru viena no darbības nozarēm ir apstrādes rūpniecība. Paredzētais aprēķinātais siltumnīcefekta gāzu samazinājums gadā – 3051 tonnas CO₂ ekvivalenta.

¹⁷Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/310544-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-4-1-1-specifiska-atbalsta-merka-veicinat-efektivu-energoresursu-izmantosanu>.

Eiropas Reģionālās attīstības fonda 4.2.1.1.pasākums “Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu dzīvojamās ēkās” (turpmāk – 4.2.1.1.pasākums).

4.2.1.1. pasākumu administrē ALTUM. Projektu iesniegšana tika uzsākta 2016. gada septembrī un to īstenošana tiks nodrošināta līdz 2022. gada 31. decembrim. Visā Latvijā kopš programmas sākuma 2016. gada pavasarī, ir iesniegts 821 projektu pieteikums par provizorisko summu 375 000 000 EUR.

4.2.1.1. pasākuma ietvaros būvniecības darbi pilnībā noslēgušies 155 namos, renovācijas procesā ir 80 daudzdzīvokļu mājas, savukārt pārējie iesniegtie projekti ir dažādās projekta sagatavošanas stadijās. Līdz šim pabeigti projekti uzrāda būtisku enerģijas patēriņa samazinājumu – ja pirms mājas atjaunošanas vidējais enerģijas patēriņš bija 165 kWh gadā, tad pēc renovācijas darbiem tas ir vidēji par 67% zemāks jeb 54 kWh gadā, kas ir būtisks ietaupījums arī iedzīvotāju izmaksām.

4.2.1.1. pasākumu īsteno ar Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzfinansējumu. Visvairāk projektus mājokļu atjaunošanai ir iesnieguši Rīgas un Pierīgas iedzīvotāji (369 projekti), kam seko daudzdzīvokļu namu īemītņieki Kurzemē (188), Vidzemē (124), Zemgalē (109) un Latgalē (31).¹⁸

Pasākuma ietvaros sasniedzami¹⁹:

- līdz 2023. gada 31. decembrim – 19 589 mājāsaimniecības ar uzlabotu enerģijas patēriņa klasifikāciju;
- vidējais siltumenerģijas patēriņš apkurei daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās pēc energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu īstenošanas kalendāra gada griezumā nepārsniedz 90 kWh/m²;
- no atjaunojamiem energoresursiem ražotā papildjauda – 0,86 MW;
- aprēķinātais siltumnīcefekta gāzu samazinājums gadā – 15 227 CO₂ ekvivalenta tonnas.

Rezultāta rādītājs – līdz 2023. gada 31. decembrim vidējais siltumenerģijas patēriņš apkurei ēkās ir 120 kWh/m²/gadā.

ESKO tirgus dalībnieku piesaiste 4.2.1.1. pasākuma īstenošanā

Neskatoties uz to, ka Ministru kabineta 2016. gada 15. marta noteikumi Nr.160 Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 4.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts un dzīvojamās ēkās" 4.2.1.1. specifiskā atbalsta mērķa pasākuma "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu dzīvojamās ēkās" īstenošanas noteikumi sniedz iespēju ESKO piedalīties 4.2.1.1. pasākuma īstenošanā, tika konstatēts, ka nosacījumos, kas regulē piegādātāju atlasi, nepieciešamas izmaiņas, lai veicinātu aktīvāku ESKO iesaisti 4.2.1.1. pasākuma īstenošanā, kā arī, lai ESKO būtu iespēja sniegt savus pakalpojumus atbilstoši vispārpieņemtajai praksei, tādējādi minētajos noteikumos tika veikti grozījumi.²⁰ Minētie grozījumi nosaka, piemēram:

- ja energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu īstenošanu nodrošina energoefektivitātes pakalpojumu sniedzējs, tas nodrošina, ka būvkomersants, autoruzraugs, būvuzraugs un citi piegādātāji, kas veiks energoefektivitātes

¹⁸Pieejams:<https://www.altum.lv/lv/jaunumi/nosledzas-pieteikumu-pienemsana-daudzdzivoklu-maju-atjaunosanas-projektiem>.

¹⁹Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/281323-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-4-2-1-specifiska-atbalsta-merka-veicinat-energoefektivitates-paaugstinasanu>.

²⁰Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/311511-grozijumi-ministru-kabineta-2016-gada-15-marta-noteikumos-nr-160-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-4-2-1-specifiska...>

projekta īstenošanu atbilst sabiedrības ALTUM norādījumiem. Šī norma paredz, ka sabiedrība ALTUM pārliecināsies par visu projekta īstenošanā iesaistīto pušu atbilstību labākajai praksei atbilstoši esošajai piegādātāju pārbaudes kārtībai 4.2.1.1. pasākuma ietvaros – sabiedrība ALTUM izvērtēs būvkomersantu un piedāvājuma atbilstību tehniskajai dokumentācijai, kā arī veiks projekta uzraudzību, t.sk. pēc objekta pabeigšanas, lai pārliecinātos par veikto darbu atbilstību apstiprinātajam projektam.

- dzīvokļu īpašnieku pilnvarotā persona var veikt energoefektivitātes pakalpojuma sniedzēja atlasī energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu īstenošanai. Ierosinātās izmaiņas minēto noteikumu 68.1 punktā nosaka, ka ESKO atlases ietvaros pasūtītājam (dzīvokļu īpašnieku pilnvarotajai personai) būs jāievēro prasības par interešu konflikta neesamību, kā arī ALTUM norādījumi, kas šajā gadījumā būs ESKO atlases vadlīnijas. Norādījumu izstrādes būtība ir nodrošināt atklātu, pārredzamu, nediskriminējošu un konkurenci nodrošinošu konkursa procedūru.

ERAF 4.2.1.2.pasākums “Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts ēkās” (turpmāk – 4.2.1.2. pasākums)

4.2.1.2.pasākuma mērķis ir veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu, viedu energovadību un atjaunojamo energoresursu izmantošanu tiešās valsts pārvaldes iestādes vai tās padotības iestādes, vai valsts deleģētās funkcijas veicošas atvasinātas publiskas personas īpašumā vai lietošanā esošajās ēkās. 4.2.1.2. pasākums tiek īstenots pamatā, lai izpildītu Eiropas Komisijas prasību, nodrošinot ikgadēju centrālās valdības ēku renovācijas mērķa izpildi – atjaunojot 3% no kopējās ēku platības.

Latvijā 3% mērķī nav iekļautas šādas ēku kategorijas (izņēmumi):

- ēkas, ko oficiāli aizsargā kā daļu no klasificētas vides vai to īpašās arhitektūras un vēsturiskās vērtības dēļ, tiktāl, ciktāl konkrētu minimālo energoefektivitātes prasību izpilde nepieņemami izmainītu to raksturu vai izskatu;
- ēkas, kuras ir bruņoto spēku vai centrālās valdības īpašumā un kalpo valsts aizsardzības mērķiem, izņemot bruņoto spēku un citu valsts aizsardzības iestāžu personālam paredzētas atsevišķas dzīvojamās telpas vai biroja ēkas;
- ēkas, kas kalpo par kulta vietām un ko izmanto reliģiskām darbībām.

Pasākuma ietvaros ir sasniedzami šādi uzraudzības rādītāji un to vērtības:

Pirmā atlases kārtā²¹:

- līdz 2023. gada 31. decembrim 4.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts un dzīvojamās ēkās" ietvaros sasniedzamais rezultāta rādītājs – vidējais siltumenerģijas patēriņš apkurei ēkās ne vairāk kā 120 kWh/m² gadā. Rādītājs atspoguļo vidējo siltumenerģijas patēriņu apkurei ēkās visā Latvijas Republikā;
- līdz 2023. gada 31. decembrim atlases kārtas ietvaros sasniedzamie iznākuma rādītāji:
- primārās enerģijas gada patēriņa samazinājums – vismaz 23 580 MWh/gadā;
- uzstādītā atjaunojamos energoresursus izmantojoša siltumenerģijas ražošanas papildjauda – vismaz 0,27 MW;

²¹Pieejams:<http://likumi.lv/ta/id/284333-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-4-2-1-specifiska-atbalsta-merka-veicinat-energoefektivitates-paaugstinasanu>.

- aprēķinātais siltumnīcefekta gāzu samazinājums – vismaz 3 932 CO2 ekvivalenta tonnas gadā;
- Atlases kārtas īstenošanai plānotais kopējais publiskais finansējums ir 75 154 879 euro, tajā skaitā Eiropas Reģionālās attīstības fonda finansējums – 63 881 647 euro un valsts budžeta finansējums – 11 273 232 euro.

Otrā atlases kārtā²²: Pasākuma ietvaros ir sasniedzami šādi uzraudzības rādītāji un to vērtības:

- līdz 2023. gada 31. decembrim 4.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts un dzīvojamās ēkās" ietvaros sasniedzamais rezultāta rādītājs – vidējais siltumenerģijas patēriņš apkurei ēkās ne vairāk kā 120 kWh/m2 gadā. Rādītājs atspoguļo vidējo siltumenerģijas patēriņu apkurei ēkās visā Latvijas Republikā;
- līdz 2023. gada 31. decembrim atlases kārtas ietvaros sasniedzamie iznākuma rādītāji:
- primārās enerģijas gada patēriņa samazinājums – vismaz 10 263 MWh/gadā;
- uzstādītā atjaunojamos energoresursus izmantojoša siltumenerģijas ražošanas papildjauda – vismaz 0,58 MW;
- aprēķinātais siltumnīcefekta gāzu samazinājums – vismaz 2 670 CO2 ekvivalenta tonnas gadā.
- Atlases kārtas īstenošanai pieejamais kopējais publiskais finansējums ir 34 678 030 euro, tajā skaitā Eiropas Reģionālās attīstības fonda finansējums – 29 476 325 euro un valsts budžeta finansējums – 5 201 705 euro.

Uz šo brīdi atjaunotas 33 ēkas (kopējās izmaksas 27 201 922, 08 EUR). Iesniegti vēl 102 projekti, kuros plānots atjaunot 116 ēkas (plānotās kopējās izmaksas 99 765 507 EUR). Vienlaikus atbalsta programmas otrās iesniegumu atlases kārtas ietvaros turpinās projektu iesniegumu pieņemšana līdz 2020. gada 8. oktobrim ierobežotas projektu atlases ietvaros.

ERAF 4.2.2. specifiskais atbalsta mērķis “Atbilstoši pašvaldības integrētajām attīstības programmām sekmēt energoefektivitātes paaugstināšanu un atjaunojamo energoresursu izmantošanu pašvaldību ēkās”

4.2.2. SAM mērķis ir samazināt primārās enerģijas patēriņu, sekmējot energoefektivitātes paaugstināšanu un pašvaldību izdevumu samazināšanos par siltumapgādi un veicot ieguldījumus pašvaldību ēkās atbilstoši pašvaldību attīstības programmās noteiktajām prioritātēm. Energoefektivitātes paaugstināšanas ietvaros tiek veikta ēku norobežojošo konstrukciju atjaunošana, pagraba un augšējā stāva pārseguma siltināšana, lokālās vai autonomās siltumapgādes infrastruktūras pārbūve vai atjaunošana, ventilācijas un apgaismojuma inženiersistēmu pārbūve, atjaunojamos energoresursus izmantojošu siltumenerģiju ražojošu avotu iegāde un uzstādīšana u.c. darbības.

“Par 4.2.2. SAM plānoto finansējumu 60 583 995 EUR apmērā īstenotajos projektos līdz 2023. gada 31. decembrim plānots sasniegt šādus rādītājus:

- primārās enerģijas patēriņa samazinājums sabiedriskajās ēkās – vismaz 22 502 626 kilovatstundas gadā;

²²Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/296336-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-4-2-1-specifiska-atbalsta-merka-veicinat-energoefektivitates-paaugstinasanu>

- aprēķinātais siltumnīcefekta gāzu samazinājums – vismaz 5676 tonnas ogļskābās gāzes ekvivalenta gadā;
- no atjaunojamiem energoresursiem ražotā papildjauda – vismaz 1,428 megavati;
- vidējais siltumenerģijas patēriņš apkurei – ne vairāk kā 120 kilovatstundas uz kvadrātmetru gadā.

Norādāms, ka aplūkojot līdz šim pabeigto objektu rādītājus, redzams, ka jaunie enerģijas ietaupījumi periodā līdz 2020. gadam ir 19,13 GWh (par 85 realizētiem projektiem). No ēku energosertifikātiem izriet, ka aptuvenais īpatnējais enerģijas patēriņš uz m² jau minētajiem projektiem ir vidēji 255 kWh pirms un 121 kWh pēc energoefektivitātes darbu veikšanas.

SAM 4.2.2. ir plānota arī ceturrtā atlases kārtā, kas paredzēta pašvaldību ēku energoefektivitātes paaugstināšanas augstas gatavības projektu atbalstam nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās, lai palīdzētu pašvaldībām mazināt ar valstī izsludināto ārkārtējo situāciju saistīto negatīvo ietekmi uz tautsaimniecību un veicinātu ekonomikas straujāku atgūšanos no COVID-19 izraisītās krīzes.

Esošais pašvaldību atbalsts ar nodokļu atvieglojumiem

Saskaņā ar likumu "Par pašvaldību budžetiem" pašvaldības savus budžetus izstrādā pašas ņemot vērā spēkā esošos tiesību aktus, un valsts pārvaldei nav tiesību ieviekt pašvaldību budžetu izstrādē un izpildē. Pašvaldību budžetu veido no vairāku nodokļu ieņēmumiem, no kuriem daļa ir saistīta arī ar enerģētikas un klimata darbībām, piemēram, dabas resursu nodoklis, nekustamā īpašuma nodoklis. Tieši pašvaldībām ir tiesības arī noteikt nodokļu atvieglojumus. Latvijā daudzas pašvaldības savos budžetos ieplāno finansējumu energoefektivitātes pasākumu, t.sk. energopārvaldības sistēmu ieviešana, veikšanai gan savos īpašumos, gan kā atbalstu iedzīvotāju energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu veikšanai. Tāpat vairākas pašvaldības piemēro nekustamā īpašuma nodokļu atvieglojumus par īpašumos veiktajiem energoefektivitātes pasākumiem, piemēram, dzīvokļiem nosiltinātās daudzdzīvokļu dzīvojamās ēkās.²³

Regulējumu nekustamā īpašuma (t.sk. ēku) nodokļa piemērošanai nosaka likums „Par nekustamā īpašuma nodokli”. Likuma „Par nekustamā īpašuma nodokli” 3.panta pirmajā daļā noteikts, ka nekustamā īpašuma nodokļa likmi vai likmes no 0,2 līdz 3 procentiem no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības nosaka pašvaldība savos saistošajos noteikumos, kurus tā publicē līdz pirmstaksācijas gada 1.novembrim. Nekustamā īpašuma nodokļa likmi, kas pārsniedz 1,5 procentus no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības, pašvaldība nosaka tikai gadījumā, ja nekustamais īpašums netiek uzturēts atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai.

Nosakot nekustamā īpašuma nodokļa likmi vai likmes, pašvaldība pēc izvēles var piemērot šādus principus:

1) Saimnieciskās darbības atbalsta princips, saskaņā ar kuru pašvaldība izmanto nodokļa likmi kā līdzekli savas teritorijas komersantu vai noteiktu saimnieciskās darbības veidu konkurētspējas paaugstināšanai, ievērojot Komisijas 2013.gada 18.decembra regulas (ES) Nr.1407/2013 par Līguma par ES darbību 107. un 108.panta piemērošanu de minimis atbalstam (Dokuments attiecas uz EEZ) nosacījumus.

²³Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>.

2) Teritorijas attīstības un teritorijas sakārtošanas princips, saskaņā ar kuru pašvaldība izmanto nodokļa likmi savas teritorijas attīstības veicināšanai un sakārtošanai.

Pie esošās nekustamā īpašuma nodokļu politikas, rekonstruējot vai atjaunojot ēku, pieaug tās kadastrālā vērtība un līdz ar to atsevišķos gadījumos arī nekustamā īpašuma nodokļa likme. Ēku rekonstrukcija un atjaunošana prasa ievērojamas investīcijas, kā arī vairumā gadījumu nepieciešamību uzņemties finansiālas saistības pret kreditoriem.

Likuma „Par nekustamā īpašuma nodokli” 5. panta trešajā līdz piektajā daļā noteikti nosacījumi, kādā pašvaldības ar saistošiem noteikumiem var noteikt atvieglojumus atsevišķām nekustamā īpašuma nodokļa maksātāju kategorijām. Atvieglojumus atsevišķām nekustamā īpašuma nodokļa maksātāju kategorijām pašvaldības var noteikt 90, 70, 50 vai 25 procentu apmērā no nekustamā īpašuma nodokļa summas.

Pašvaldībām savos saistošajos noteikumos ir tiesības noteikt tādus nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumus vai piemērojamo likmi, kas palielinātu ēku īpašnieku interesi veikt energoefektivitātes pasākumus.

Piemēram, Rīgas domes 2019.gada 18.decembra saistošie noteikumi Nr.111 “Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtība Rīgā”²⁴ 3.19. punktā noteikts, ka atvieglojumus no taksācijas gadam aprēķinātās nekustamā īpašuma nodokļa summas piešķir personai par daudzdzīvokļu māju, kurai veikta visu fasāžu siltināšana pēc tās nodošanas ekspluatācijā, vai brīvi stāvošām telpu grupām (dzīvokļiem), kas atrodas šādas ēkas sastāvā – 90% apmērā. Atvieglojumus piešķir visiem ēkas īpašniekiem, sākot ar nākamo taksācijas gadu pēc attiecīgas atzīmes izdarīšanas Rīgas domes vienotajā informācijas sistēmā:

- 10 taksācijas gadus, ja visu fasāžu siltināšana veikta pēc 2013. gada 31. decembra;
- uz ēkas energoefektivitātes sertifikāta derīguma termiņa laiku nepārtrauktu periodu, ja visu fasāžu siltināšana veikta pirms 2014. gada 1. janvāra, bet ne ilgāk kā 10 gadus.

Valmieras pilsētas saistošajos noteikumos Nr. 314 “Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtība Valmierā” noteikts, ka nodokļu atvieglojumi pienākas nodokļa maksātājam par atjaunotu ēku, kas tiek izmantota saimnieciskās darbības veikšanai, ja tiek uzlabota ēkas energoefektivitāte, vienu gadu pēc būvdarbu pabeigšanas var saņemt atvieglojumus 50% apmērā no taksācijas gadam aprēķinātās nekustamā īpašuma nodokļa summas.

Siguldas novadā, atbilstoši saistošajiem noteikumiem Nr. 25 “Par atvieglojumu piemērošanu nekustamā īpašuma nodokļa maksātājiem Siguldas novadā” daudzdzīvokļu dzīvojamo māju, kurās bez pašvaldības finansējuma veikti energoefektivitātes paaugstināšanas vai fasādes atjaunošanas darbi (veiktos darbus apliecina akts par objekta nodošanu ekspluatācijā vai ēkas fasādes apliecinājuma karte ar būvvaldes atzīmi par būvdarbu pabeigšanu), dzīvokļu īpašniekiem piešķirams nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojums attiecīgajam mājoklim: pirmajā gadā pēc objekta nodošanas ekspluatācijā 90% apmērā; otrajā gadā pēc objekta nodošanas ekspluatācijā 70% apmērā; trešajā gadā pēc objekta nodošanas ekspluatācijā 50% apmērā.

²⁴ Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=312246>.

Pašvaldību atbalsts dokumentācijas sagatavošanai

Nereti iedzīvotājiem viens no šķēršļiem ceļā uz energoefektīvu mājokli ir izmaksas, lai ekonomiski un tehniski pamatotu siltināšanas nepieciešamību. Kā piemēram, ēkas energoaudita sagatavošanas izmaksas un ēkas energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu tehniskā projekta sagatavošanas izmaksas. Līdz ar to, Latvijā liels skaits pašvaldību sniedz finansiālu atbalstu energoefektivitātes veicināšanas nolūkos.

Piemēram, Liepājas pašvaldība ir viena no pašvaldībām, kas sniedz atbalstu²⁵ tehniskās dokumentācijas izstrādei:

1. Daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas energoaudita pārskata un pagaidu energosertifikāta izstrādei, ēkas energosertifikāta aprēķinos izmantoto ievaddatu vērtību pārskata izstrādei,

2. Daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas tehniskās apsekošanas atzinuma sagatavošanai,

3. Daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas spēkā esoša atjaunošanas vai pārbūves būvprojekta (tajā skaitā ekspertīzes, ja nepieciešams) vai apliecinājuma kartes vienkāršotās fasādes atjaunošanai izstrādei, apliecinājuma kartes iekšējam inženiertīklam un būvdarbu tāmes izstrādei.

Līdzfinansējums tiek piešķirts līdz 50% no kopējām atbalstāmo darbību izmaksām, bet ne vairāk kā 1,75 EUR par dzīvokļu īpašumu kopējās platības vienu kvadrātmetru.

Ēku pakāpeniska atjaunošana - ēku atjaunošanas pasu sistēma

Direktīvā 2010/31/ES, neskaitot jau iepriekš noteiktās prasības stratēģijā iekļaut politiku un darbības ar mērķi stimulēt ēku rentablu pilnīgu atjaunošanu, papildus noteikts atbalstīt mērķtiecīgus rentablus pasākumus un atjaunošanu, piemēram, ieviešot fakultatīvu ēku atjaunošanas pasu sistēmu.

Atbilstoši Eiropas Komisijas ieteikumiem (ES) 2019/786 (2019. gada 8. maijs) *par ēku renovāciju*²⁶ Direktīvā nav sīkāk precizēts, kas ir ēku atjaunošanas pase, bet citos avotos ir noteikti vairāki kopīgi elementi, kuri būtu izmantojami kā piemēri - tiek minēts, ka tā var būt elektronisks vai papīra formāta dokuments, kurā ir sniegts konkrētas ēkas ilgtermiņa (15-20 gadu) pakāpeniskas renovācijas ceļvedis, kura pamatā varētu būt uz vietas veikts energoaudits ar īpašu kvalitātes kritēriju izpildi un kurā būtu izklāstīti attiecīgie pasākumi un renovācijas pasākumi, kas varētu uzlabot tās energoefektivitāti.

Kopš 2010. gada Latvijā ir spēkā Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums.²⁷ Atbilstoši Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 8. pantam, ikvienai dzīvojamai mājai ir jāiekārto sava “mājas lieta” (turpmāk – Mājas lieta). Mājas lieta var būt papīra vai elektroniskā formā un tā sevī ietver, tajā skaitā tehnisko dokumentāciju - dzīvojamās mājas tehniskā pase (plāni, shēmas), projektu dokumentācija, energopase un energoplāns, mājas tehniskā apsekojuma atzinumi u.c.. Mājas lietā var iekļaut citu dzīvojamās mājas pārvaldīšanai un apsaimniekošanai nozīmīgu informāciju.

²⁵Pieejams:<https://www.liepaja.lv/energo-projekti/atbalsts-dzivoklu-eku-energoefektivitatei/>.

²⁶Pieejams:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0786&from=PT>

²⁷ Pieejams:<https://likumi.lv/doc.php?id=193573>.

Tāpat pastāv arī Ministru kabineta 2010. gada 28. septembra noteikumi Nr.907 "Noteikumi par dzīvojamās mājas apsekošanu, tehnisko apkopi, kārtējo remontu un energoefektivitātes minimālajam prasībām"²⁸, kas nosaka minimālās prasības dzīvojamās mājas energoefektivitātes nodrošināšanai. Atbilstoši šiem noteikumiem, dzīvojamās mājas pārvaldītājam ir pienākums plānot energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus, ja dzīvojamās mājas vidējais siltumenerģijas patēriņš pārsniedz minētajos noteikumos noteikto.

Drošums

Atbilstoši Ministru kabineta 2013.gada 9.jūlija noteikumiem Nr.383 „Noteikumi par ēku energosertifikāciju” VI daļas prasībām ēkas īpašniekiem regulāri jānodrošina apkures un gaisa kondicionēšanas sistēmu pārbaudes.

Apkures sistēmu pārbaudi veic ēku apkures sistēmu pieejamām daļām (piemēram, siltuma ģeneratoram, kontroles sistēmai un cirkulācijas sūkņiem vai sūkņiem), ja šo sistēmu apkures katlu lietderīgā nominālā jauda telpu apkures mērķim ir vairāk nekā 20 kilovati.

Apkures sistēmas pārbaude ietver apkures katla efektivitātes novērtējumu un apkures katla Apkures katlus pārbauda saskaņā ar standartu LVS EN 15378:2009L „Ēku apkures sistēmas. Apkures katlu un apkures sistēmu inspicēšana”. Par apkures sistēmas pārbaudi neatkarīgs eksperts sastāda:

- apkures sistēmas apkures katlu pārbaudes aktus saskaņā ar standarta LVS EN 15378:2009L D pielikumu;
- apkures sistēmas pārbaudes aktu saskaņā ar standarta LVS EN 15378:2009L K pielikumu.

Gaisa kondicionēšanas sistēmu pārbaudi veic gaisa kondicionēšanas sistēmu pieejamām daļām, ja gaisa kondicionēšanas sistēmas faktiskā nominālā jauda pārsniedz 12 kilovatus. Gaisa kondicionēšanas sistēmas pārbauda saskaņā ar standartu LVS EN 15240:2009 L „Ēku ventilācija. Ēku energoefektivitāte. Gaisa kondicionēšanas sistēmu apskates vadlīnijas”. Par gaisa kondicionēšanas sistēmas pārbaudi tiek sastādīts atbilstošs akts

Gaisa kondicionēšanas sistēmu pārbauda:

- vismaz reizi sešos gados – ja gaisa kondicionēšanas sistēma aprīkota ar vadības un kontroles ierīcēm, kas nodrošina elektronisko sistēmu uzraudzību un kontroli;
- vismaz reizi četros gados – citos gadījumos.

Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi rīkojuma projektu "Par rīcības plānu pasākumiem dzīvojamā fonda tehniskā stāvokļa pilnveidošanai ekspluatācijas laikā", kas izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē²⁹. Minētais rīkojuma projekts satur vairākus rīcības plāna pasākumus. Kā pasākumi, kas būtu attiecināmi uz ēku drošumu minami:

- Veicināt iedzīvotājus veikt ieguldījumus mājokļu savlaicīgai uzturēšanai un atjaunojamo energoresursu izmantošanai;
- Pilnveidot dzīvokļu īpašnieku un pārvaldnieku tiesības, pienākumus, atbildību, lēmumu pieņemšanas kārtību, t.sk. pārvaldnieku reģistru un uzraudzības mehānismu patstāvīgai ēku uzturēšanai;

²⁸ Pieejams:<https://likumi.lv/doc.php?id=218831>.

²⁹Pieejams:<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2019-08-20&dateTo=2020-08-19&text=dz%C4%ABvojam%C4%81+fonda+tehnisk%C4%81&org=0&area=0&type=0>

- Veikt sērijveida daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku norobežojošo konstrukciju mehāniskās stiprības un stabilitātes izpēti un tipveida risinājumu sagatavošanu;
- Ugunsdrošības prasību īstenošana daudzdzīvokļu dzīvojamo māju koplietošanas daļās un ar dzīvojamo māju saistītajās tehniskajās telpās kā obligāta dzīvojamās mājas pārvaldīšanas darbība.

Informatīvās kampaņas energoefektivitātes veicināšanai

Informatīvā kampaņa “Dzīvo siltāk!”

EM sadarbībā ar partneriem 2010. gada februārī uzsāka informatīvo kampaņu “Dzīvo siltāk!” ar mērķi informēt iedzīvotājus par energoefektivitāti, ieguldījumu ekonomisko atdevi un citiem tās pozitīvajiem ieguvumiem iesaistoties energoefektivitāti veicinošos pasākumos. Kampaņa veiksmīgi darbojas jau desmito gadu un tās ietvaros regulāri notikuši informatīvi pasākumi visā Latvijā – semināri, konferences, izstādes. Daļa semināru tika pārraidīti arī interneta tiešsaistē un video materiālus var atrast www.youtube.com/siltinam. Pasākumu tēmas ir bijušas dažādas – par nepieciešamību uzlabot savas mājas tehnisko stāvokli, kā pieņemt lēmumu dzīvokļu īpašnieku kopsapulcēs, kā veikt kvalitatīvu mājokļu atjaunošanu, uzklusāta jau atjaunoto māju pieredze u.c. Šādu pasākumu īstenošana viennozīmīgi veicinājusi sabiedrības izpratni un zināšanas par energoefektivitātes pasākumu nepieciešamību, veidojusi sadarbību starp pakalpojuma sniedzēju un saņēmēju, kas rezultējies atjaunotās ēkās visā Latvijā. Kopējais aktivitāšu skaits kampaņas ietvaros ir 426, ar kopējo dalībnieku skaitu, kas sasniedzis gandrīz 47 tūkstošus.

Par aktuālajiem notikumiem kampaņas ietvaros notiek aktīva komunikācija sociālajos medijos www.twitter.com/siltinam, www.facebook.com/dzivosiltak, visas prezentācijas atrodamas www.slideshare.net/siltinam. Tāpat regulāri tiek izsūtīta informācija par aktuālajiem pasākumiem klientiem un sadarbības partneriem.

Ekonomikas ministrija ir izveidojusi arī atjaunoto māju e-karti, kur var atrast informāciju par atjaunotajām ēkām 3.4.4.1. aktivitātes „Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi” un 4.2.1.1. pasākuma ietvaros.³⁰

Konkurss “Energoefektīvākā ēka Latvijā”

Šāds konkurss sadarbībā ar informatīvo kampaņu “Dzīvo siltāk” tiek rīkots kopš 2011. gada (www.energoefektivakaeka.lv), kura mērķis ir veicināt labo praksi ēku energoefektivitātes jomā, īstenojot energoefektīvu ēku būvniecību, atjaunošanu un rekonstrukciju, tādējādi samazinot oglekļa dioksīda (CO₂) emisiju daudzumu atmosfērā un veicinot sabiedrības izpratni par ēku siltumnoturību, kā arī siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas nozīmi un iespējām, lai radītu kvalitatīvu, arhitektoniski izteismīgas dzīves telpu.

Konkurss iedalās nominācijās - “Renovētā daudzdzīvokļu ēka 2020”, “Daudzdzīvokļu ēka – jaunbūve 2020” kā arī “Publiskā ēka 2020” un “Privātmāja 2020”.³¹

³⁰Pieejams:<https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1TEs0CCVzp2uGBdXTVCvmnbtrt54&ie=UTF8&oe=UTF8&dg=feature&msa=0&ll=56.89454067366063%2C24.35682040000006&z=8>

³¹ Pieejams: <http://www.energoefektivakaeka.lv/index.php/home/konkursa-kandidati-2020>

Piemēram, par 2020. gada energoefektivāko ēku nominācijā atjaunotā daudzdzīvokļu ēka uzvarētāja ir daudzdzīvokļu ēka Daugavas ielā 2, Salaspilī, kas ekspluatācijā nodota 1971. gadā, renovēta 2019. gadā. Ēkai ir pieci stāvi, astoņas kāpņu telpas, pagrabs ar apjomīgu kopējo platību – 7280,4 m². Saskaņā ar datiem ēkas enerģijas patēriņa novērtējums apkurei - 27.86 kWh/m² gadā, savukārt kopējais siltumenerģijas ietaupījums sasniedz 63%. Līdz ar to var teikt, ka ir veikta ēkas pilnīga renovācija, ņemot vērā, ka energoefektivitātes pasākumi (siltumenerģijas ietaupījums) ir vairāk nekā 60%.

AS "Latvenergo" Energoefektivitātes centrs

Energoefektivitātes veicināšana ir viens no AS "Latvenergo" stratēģiskajiem virzieniem, tāpēc, rūpējoties par klientu izglītošanu un energoefektivitātes celšanu Latvijas iedzīvotāju vidū, 1997. gadā tika izveidots Energoefektivitātes centrs, kas mērķtiecīgi īsteno virkni informatīvi izglītojošu pasākumu energoefektivitātē gan mājsaimniecību, gan arī juridisko klientu sektorā.³²

Energoefektivitātes centrs ir vienīgais šāda veida centrs Baltijā, un vairāk nekā 20 gadu laikā tas ir kļuvis par platformu, kur satiekas nozares profesionāļi, lai centra organizētajos semināros un pasākumos diskutētu par aktuālo energoefektivitātes jomā.

Energoefektivitātes centrs ir izstrādājis daudzveidīgus informatīvos materiālus, kā arī aktīvi iesaistās sabiedrības informēšanā ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību. Tāpat tiek piedāvātas aizraujošas un interaktīvas ekskursijas interesentu grupām klātienē, kurās iespējams pārbaudīt savu atjautību un zināšanas ar enerģiju saistītos jautājumos. Centra speciālisti iesaistās arī dažādos izglītojošos pasākumos, dodas uz izglītības iestādēm un universitātēm, sniedzot izzinošas lekcijas skolēniem, studentiem, pedagogiem un dažādu uzņēmumu darbiniekiem.

Jebkurš interesents tiek aicināts saņemt individuālas konsultācijas Energoefektivitātes centrā, kur klātienē iespējams apskatīt un izmēģināt centrā izvietoto ekspozīciju, sākot no elektrotransporta un saules enerģijas tehnoloģijām, līdz pat apgaismes risinājumiem, sadzīves elektroierīcēm un viedajām tehnoloģijām.

Portālā [elektrum.lv](https://www.elektrum.lv) ir izstrādāta īpaša energoefektivitātes sadaļa, kurā apkopota un ērti pieejama daudzveidīga informācija par energoefektivitātes iespējām un risinājumiem gan mājsaimniecībām, gan uzņēmumiem, tai skaitā, pieejami arī dažādi digitālie rīki, piemēram, spuldžu izvēles ceļvedis, interaktīvas energoefektivitātes e-mācības, 360⁰ padomu mājoklis.

Energoefektivitātes centrā ikviens var attīstīt savas kompetences energoefektivitātē, gūstot zināšanas par elektroenerģijas lietderīgu un efektīvu izmantošanu.

Ņemot vērā, ka energoefektivitātes jēdziens ir krietni plašāks nekā šis Stratēģijas konteksts, tad šāda energoefektivitātes centra esamība veicina iedzīvotāju izpratni par enerģijas ietaupījumiem un kādu labumu ikvienam un apkārtējai videi var dot dažādu ar energoefektivitāti saistītu pasākumu veikšana. Stratēģijas ietvaros jau ir apzināts, ka viens no galvenajiem iemesliem, kas neveicina ēku atjaunošanu ir tieši sabiedrības šaurā izpratne par iespējamiem pozitīvajiem ieguvumiem no energoefektivitātes pasākumiem.

³² Pieejams: <https://www.elektrum.lv/lv/majai/energoefektivitate/energoefektivitates-centru/par-centru/>.

Valsts un pašvaldību energoefektivitātes fonds

Ar mērķi atbalstīt iniciatīvas energoefektivitātes jomā Ekonomikas ministrija izveidoja valsts energoefektivitātes fondu. Fonds veidojas no energoefektivitātes pienākuma shēmas atbildīgo pušu iemaksām, energoefektivitātes nodevas ieņēmumiem, kā arī citiem finanšu avotiem. Fonda līdzekļi ir izmantojami valsts energoefektivitātes mērķu sasniegšanai, kā arī sabiedrības informēšanas un izglītošanas pasākumiem. 2019. gadā ar fonda atbalstu tika īstenota komersantu un sabiedrības informēšana par energoefektivitātes iespējām.³³

Ir plānots ar finanšu instrumentu palīdzību veicinātu energoefektivitātes pasākumu īstenošanu privātmājās. Programma daļēji tiek finansēta no fonda līdzekļiem. Detalizētāk par programmu ir aprakstīts 3. nodaļā "Ceļvedis".

2.3. Ēku fonds ar vissliktākajiem rādītājiem, atšķirīgām pušu interesēm un tirgus nepilnībām. Darbības enerģētiskās nabadzības mazināšanai

2.3.1. Ēku fonds ar vissliktākajiem rādītājiem

Ministru kabineta 2010. gada 28. septembra noteikumi Nr.907 "Noteikumi par dzīvojamās mājas apsekošanu, tehnisko apkopi, kārtējo remontu un energoefektivitātes minimālajam prasībām" nosaka minimālās prasības dzīvojamās mājas energoefektivitātes nodrošināšanai. Atbilstoši noteikumiem, dzīvojamās mājas pārvaldītājam ir pienākums plānot energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus, ja dzīvojamās mājas vidējais siltumenerģijas patēriņš pārsniedz noteikumos noteikto. Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 6. panta otrās daļas f. punktā dzīvojamās mājas energoefektivitātei izvirzīto minimālo prasību izpildes nodrošināšana ir minēta kā viena no obligāti veicamajām dzīvojamās mājas pārvaldīšanas darbībām. Latvijā ir noteikts, ka nodrošināt ēkas energoefektivitātes atbilstību vismaz minimālā apjomā atbilstoši minimālajām energoefektivitātes prasībām ir obligāta pārvaldīšanas darbība, tādējādi, sekmējot ēku fonda stāvokļa, kuriem ir vissliktākie rādītāji, uzlabošanu.

Dzīvojamās mājas pārvaldītājam jāplāno energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus, tajā skaitā nomainot nolietoto elementus vai konstrukcijas, ja dzīvojamai mājai, kurā siltumenerģija izmantota dzīvojamās mājas apkurei un karstā ūdens sagatavošanai, vidējais siltumenerģijas patēriņš pēdējos trīs kalendāra gados pārsniedz 200 kWh/m² gadā vai 150 kWh/m² gadā, ja siltumenerģija izmantota tikai dzīvojamās mājas apkurei. Aprēķinot vidējo siltumenerģijas patēriņu pēdējos trīs kalendāra gados, ņem vērā ēkas apkurināmo lietderīgo platību. Minētie energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumi izriet no minētajiem Ministru kabineta 2010. gada 28. septembra noteikumiem Nr.907 "Noteikumi par dzīvojamās mājas apsekošanu, tehnisko apkopi, kārtējo remontu un energoefektivitātes minimālajam prasībām"

³³Pieejams:<https://www.altum.lv/lv/pakalpojumi/uznemumiem/aizdevumi-uznemumu-energoefektivitatei/valsts-energoefektivitates-fonds/>.

2.3.2. Tirgus nepilnības

Latvijā izaicinājums ir zema iedzīvotāju maksātspēja (liels īpatsvars ar zemiem ienākumiem), kas saistāms ar salīdzinoši zemo atalgojuma līmeni valstī, vienlaikus ņemot vērā arī ēnu ekonomikas aspektu.

Sabiedrībai nākas izšķirties starp pamat izdevumiem kuros ietilpst, piemēram, apkure, elektrība, pārtika, medicīnas izdevumi pretstatā savlaicīgiem ieguldījumiem ēku apsaimniekošanā un uzturēšanā. Lielākajā vairumā šādās situācijās iedzīvotāji nosliecas par labu pamat izdevumu segšanai.

Saskaņā ar Eurostat datiem Latvijā 2018.gadā tikai 7,5% iedzīvotāju īrēja dzīvokli atbilstoši tirgus cenas vērtībai, bet lielākajai daļai iedzīvotāju (69,3%) mājoklis pieder bez hipotekārā kredīta saistībām, kas galvenokārt saistīts ar apjomīgo privatizācijas procesu pēc neatkarības atgūšanas.

Eiropas Komisijas 2019.gada ziņojumā par Latviju norādīts, ka ir ierobežota pienācīgu mājokļu pieejamība, jo īpaši iedzīvotāju grupām ar zemiem ienākumiem. Ar ļoti sliktiem sadzīves apstākļiem saskaras 15,2 % iedzīvotāju, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju — 4,5 %.³⁴

Pamata cēlonis sliktam ēku tehniskajam stāvoklim ir jau iepriekš minētā zemā ēku īpašnieku maksātspēja un finanšu līdzekļu pieejamības trūkums reģionos. Jāatzīmē, ka ar ēku un infrastruktūras savlaicīgu un optimālu uzturēšanu izaicinājumi ir gan valstij, gan pašvaldībām, gan arī iedzīvotājiem.

Tāpat arī, pamatojoties uz Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta sniegto informāciju, strauji pieaug to personu skaits, kurām sniedzama palīdzība sakarā ar dzīvojamās mājas nojaukšanu vai dzīvojamās mājas (dzīvojamās telpas) kapitālo remontu. Minētais izskaidrojams ar tostarp esošo dzīvojamo māju slikto tehnisko stāvokli, kura uzlabošanai ir nepieciešams papildus finansējums.

Vienlaikus kā nepilnība iezīmējas arī mērķētas informācijas pieejamība sabiedrībā par prasībām, kas dzīvokļu īpašniekiem izriet no normatīvajiem aktiem attiecībā uz ēku uzturēšanu atbilstošā tehniskā stāvoklī, tāpat, nodrošinot ēkas energoefektivitātes līmeni atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. Sabiedrībai trūkst informācijas un reālu piemēru (labā un sliktā pieredze ēku apsaimniekošanā un atjaunošanas procesā). Līdz ar to, šāda pieredze var veicinātu lēmumu pieņemšanas procesu attiecībā uz ēku tehniskā stāvokļa uzturēšanu un atjaunošanu.

Cenas ziņā pieejamu mājokļu pieejamība

Kvalitatīvu mājokļu pieejamība par pieņemamu cenu ir svarīga cilvēku pamattiesību nodrošināšanai, nodarbinātības sasniegšanai, mājāsaimniecību labklājības līmeņa celšanai un demogrāfijas izaicinājumu risināšanai. Latvija, līdzīgi kā citas Eiropas Savienības valstis³⁵, šobrīd saskaras ar problēmām izmaksu ziņā pieejamu mājokļu nodrošināšanā. To uzsver ne tikai Eiropas Komisija savā 2019.gada ziņojumā

³⁴ 2019.gada Eiropas Komisijas Ziņojums par Latviju

³⁵ Eurostat dati liecina, ka 2016. gadā divas piektdaļas valsts iedzīvotāju (40,5 %) Grieķijā un nedaudz vairāk kā viena piektdaļa (20,7 %) iedzīvotāju Bulgārijā mājoklim tērēja vairāk nekā 40 % no sava ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma, tādā pašā situācijā bija arī aptuveni viens no sešiem iedzīvotājiem Vācijā (15,8 %) un Dānijā (15,0 %)

par Latviju³⁶³⁷³⁸, bet arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) savā 2017.un 2019.gada Ekonomikas pārskatā par Latviju. Ziņojumos tiek uzsvērts, ka tikai neliela daļa Latvijas iedzīvotāju dzīvo īrētos dzīvokļos un izmaksu ziņā pieejamu un kvalitatīvu īres mājokļu trūkums ir valsts iekšējās mobilitātes galvenais kavēklis. Ieguldījumi mājokļos ir būtiski, lai veicinātu labāku iekšējo mobilitāti un kvalitatīvu darbvietu pieejamību attālos reģionos.

OECD savā 2020.gada 17.jūnijā publicētajā pētījumā “Politikas virzieni mājokļu pieejamības veicināšanai Latvijā”³⁹ uzsver, ka mājokļu tirgus funkcionēšana nozīmīgi ietekmē cilvēku labklājību un valsts ekonomikas attīstību, kā arī ietekmē darbaspēka mobilitāti. Iedzīvotāju mobilitāte Latvijā ir ļoti zema (krietni zem ES vidējā rādītāja), un tā ir vēl zemāka gadījumos, kad mobilitāte saistīta ar darba meklējumiem, kas rada šķēršļus darba vietu salāgošanai ar darba meklētājiem. Viens no viņu ieteikumiem ir apsvērt ilgtspējīga pašfinansējoša fonda izveidi, lai atbalstītu jaunu izmaksu ziņā pieejamu mājokļu būvniecību.

Analizējot situāciju īres tirgū, secināts, ka zemie ienākumi daudzām mājsaimniecībām liedz pieeju mājoklim, kurš atbilst mūsdienu dzīves labiekārtotības, būvniecības un energoefektivitātes standartu prasībām. Mājokli var uzskatīt par mājsaimniecībai pieejamu, ja tās kopējie izdevumi mājoklim nepārsniedz 30% no tās ienākumiem. Tāpat novērots privāto investīciju trūkums daudzdzīvokļu īres namu celtniecībā. Turklāt pieaugošās mājokļa izmaksas un mājokļu pieejamība zemu un vidēju ienākumu mājsaimniecībām ir problēma gan reģionos, gan Rīgā, gan Pierīgas novados.

Kā tas ir aprakstīts arī Stratēģijā turpmāk, tad iezīmējas acīmredzama problemātika attiecībā uz finansējuma deficītu, lai spētu atjaunot nepieciešamo daudzumu ēku un tuvotos klimatneitralitātes mērķu sasniegšanai. Kā viena no iespējām veicināt šo procesu ir privātā sektora iesaiste, piemēram, ESKO pakalpojuma aktīvāka izmantošana, taču šobrīd ESKO pakalpojums Latvijā nav guvis lielu atsaucību. Ņemot vērā minēto situāciju turpmāk uzskaitīti pašreizējie šķēršļi ESKO attīstībai:

- 1) ESKO nav nodrošinājumu aizdevumu saņemšanai (ieguldījumi tiek veikti ESKO nepiederošos īpašumos un attiecīgajam ieguldījumam atgūšanas iespējas ir apšaubāmas – nelikvids tirgus, ierobežotas iespējas iekļūt ieguldījumu veikšanas vietā).

- 2) ESKO darbībai ir nepietiekami ilga vēsture, kā rezultātā kredītiestādēs nav radusies pietiekama pieredze attiecīgo projektu jomā, vienlaikus šāda pieredze trūkst arī no uzņēmēju puses, lai spētu pierādīt attiecīgā biznesa modeļa ilgtspēju un līdz ar to arī spēju nodrošināt stabilu naudas plūsmu ilgtermiņā

- 3) ESKO darbības modelis nav pazīstams potenciālo klientu vidū.

³⁶ 2019.gada Eiropas Komisijas Ziņojums par Latviju, 26.lpp (eng): Ieguldījumi mājokļos ir būtiski, lai veicinātu labāku iekšējo mobilitāti un kvalitatīvu darbvietu pieejamību attālos reģionos. Lielais īpašnieku apdzīvotu ēku īpatsvars nozīmē, ka cilvēkiem, kuri vēlas pārcelties uz darbu ārpus Rīgas reģiona, ir maz risinājumu. Turklāt iedzīvotāju zemā pirktspēja padara mājokļu komerciālu būvniecību dzīvotnespējīgu. Tas savukārt kavē reģionālo izaugsmi un veicina emigrāciju

³⁷ Turpat, 29.lpp (eng): Izmaksu ziņā pieejamu un kvalitatīvu īres mājokļu trūkums ir valsts iekšējās mobilitātes galvenais kavēklis

³⁸ Turpat, 54.lpp (eng): Ieguldījumus mājokļos kavē ilgstošs un dārgs būvniecības process, izīrētāju interešu vāja aizsardzība īres tiesību jomā un ilgtermiņa finansējuma (uz 30 gadiem vai ilgāk) trūkums projektiem ārpus Rīgas. Ieguldījumi mājokļos ārpus Rīgas ir izšķiroši svarīgi reģionālajai attīstībai, jo tie sekmē labākas nodarbinātības iespējas, veicinot lielāku darbaspēka mobilitāti valstī. Reģionālā attīstība ir arī svarīgs elements emigrācijas samazināšanā un līdz ar to iedzīvotāju skaita sarukšanas tempa palēnināšanā.

³⁹ Pieejams: “[Policy Actions for Affordable Housing in Latvia](#)”, OECD, 2020.

- 4) energoefektivitātes pakalpojuma līguma sniedzēju investīcijas tiek uzskaitītas kā publiskais parāds;
- 5) pašvaldībām un valsts iestādēm ir tiesības izmantot ESKO (PESKO) un slēgt energoefektivitātes pakalpojuma līgumus, tomēr līguma ietvaros veiktās investīcijas tiek uzskaitītas kā publiskais parāds ar ietekmi uz fiskālo telpu.
- 6) šķērslis no finansējuma pieejamības viedokļa – nepieciešamība pēc resursiem ar garu termiņu, zemām, stabilām aizdevumu likmēm, kas papildus nodrošina kredītportfeļa atbrīvošanu (refinansēšanas mehānisms), kā arī pieejamība īstermiņa resursiem, lai vienlaicīgi īstenotu vairākus projektus;
- 7) ESKO tirgus attīstību kavē arī tas, ka nozarei trūkst standartizētu līgumu paraugi.

2.3.3. Iespējamie ietekmējošie faktori ēku atjaunošanai nākotnē

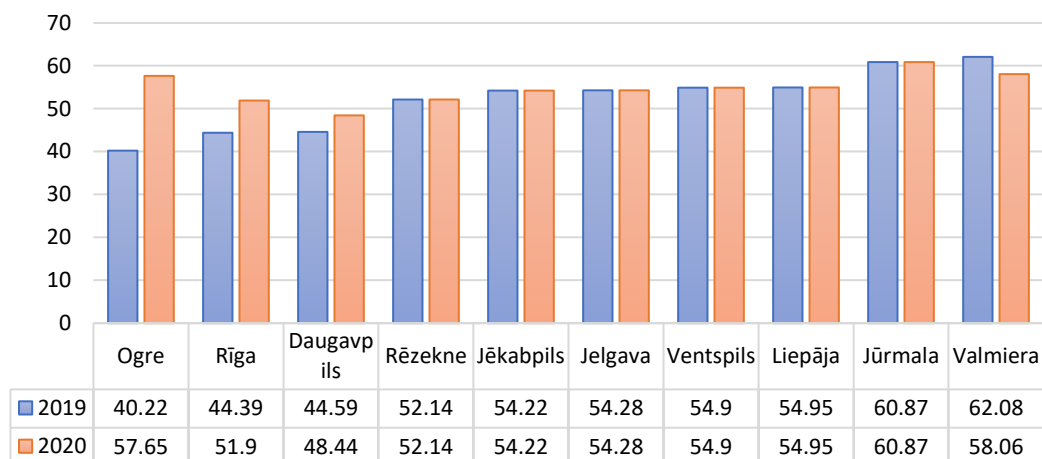
Vienlaikus jāmin, ka, salīdzinot ar 1960.-1990. gada periodu, Latvijā ziemas vidējā gaisa temperatūra 1981.-2010. gada periodā ir paaugstinājusies no $-4,4^{\circ}\text{C}$ līdz $-2,9^{\circ}\text{C}$ ⁴⁰. Līdz ar to jaunajā būvnormatīvā LBN 003-19 "Būvklīmatoloģija"⁴¹, kas stāties spēkā 2019. gada 21. septembrī, apkures sezonas garums Latvijā ir samazinājies līdz vidēji 198,7 dienām, un apkures sezonas vidējā gaisa temperatūra paaugstinājusies līdz $+1,1^{\circ}\text{C}$. Apkures sezonas garums Rīgā ir samazinājies līdz 192 dienām ar vidējo gaisa temperatūru $+1,1^{\circ}\text{C}$. Līdzīga situācija novērojama arī citās Latvijas pilsētās. Arī atbilstoši nākotnes klimata pārmaiņu scenārijiem, prognozēts, ka turpmāk ziemas vidējā gaisa temperatūra turpinās ievērojami paaugstināties, līdz 2100. gadam paaugstinoties pat par $+0,6^{\circ}\text{C}$ līdz $+2,7^{\circ}\text{C}$ ⁴². Līdz ar to secināms, ka Latvijas klimats kļūst arvien siltāks un samazinoties arī apkures periodam energoefektivitātes veicināšanas pasākumi kļūst arvien mazāk ekonomiski pamatoti, jo pieaug investīciju atmaksāšanās laiks, taču vienlaikus jāizsver siltinātu ēku priekšrocība karstuma viļņu laikā, jo lielāka siltuma inerce nodrošina to, ka ēka un tās konstrukcijas karstās vasarās tik ļoti neuzkarst.

⁴⁰LVĢMC ziņojums "Klimata pārmaiņu scenāriji Latvijai". Pieejams: <https://www4.meteo.lv/klimatariks/files/zinojums.pdf>

⁴¹Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/309453>.

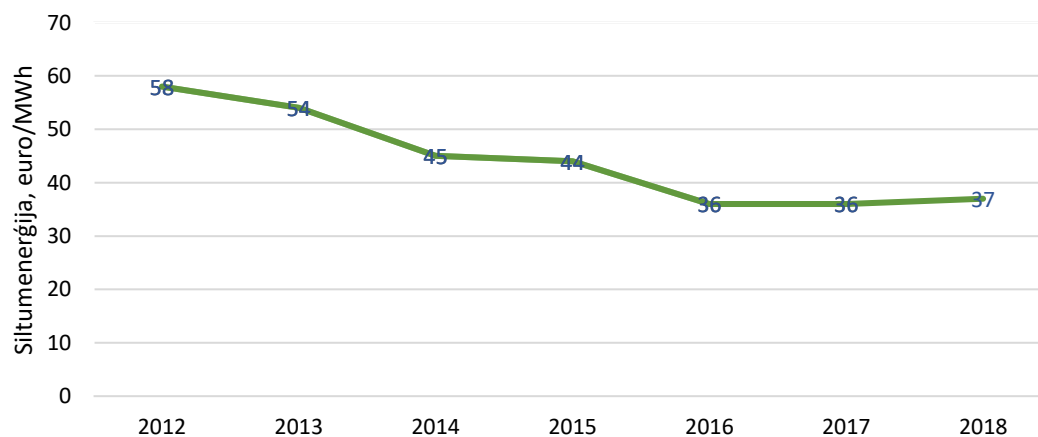
⁴²LVĢMC ziņojums "Klimata pārmaiņu scenāriji Latvijai". Pieejams: <https://www4.meteo.lv/klimatariks/files/zinojums.pdf>

3. attēls. Siltumenerģijas tarifi Latvijas pilsētās 2019.gada sākumā un plānotie tarifi 2020.gadā, *euro/MWh bez PVN*⁴³

Jāuzsver, ka projektu ekonomiskās pamatotības aprēķinā siltumenerģijas tarifs ir viens no nozīmīgākajiem mainīgajiem, ar kā palīdzību iespējams noteikt, cik lielu ietaupījumu radīs daudzdzīvokļu ēkā veiktie energoefektivitātes pasākumi. 4. attēlā norādīta siltumenerģijas vidējās cenas dinamika gala patērētājiem pēdējo 7 gadu laikā. Lai gan laika periodā no 2012.gada līdz 2016.gadam siltumenerģijas tarifs samazinājās gandrīz uz pusi, pēdējo 2 gadu laikā tas ir nostabilizējies un nav pamatojuma uzskatīt, ka tas varētu turpināt samazināties. (skatīt 4. attēlu). To pierāda arī 3. attēlā norādītie siltumenerģijas tarifi, līdz ar to, visticamāk turpmāko gadu laikā būs vērojama siltumenerģijas izmaksu mērena palielināšanās. Šāda situācija var negatīvi ietekmēt daudzdzīvokļu ēku iedzīvotāju pozitīva lēmumu pieņemšanu par dalību energoefektivitātes paaugstināšanas projektā, vienlaikus tas ir pozitīvs faktors daudzdzīvokļu ēkām, kam programmas ietvaros energoefektivitātes pasākumi jau ir veikti, investīciju atmaksāšanās laiku.

4. attēls. Energoresursu vidējās cenas gala patērētājiem laika posmā no 2012.gada līdz 2018.gadam, *euro/MWh bez PVN*.⁴⁴

Analizējot līdz 2019. gada jūlijam ALTUM iesniegto projektu izmaksas, tiek secināts, ka vidējās izmaksas 2019. gada jūlijā sasniedz 190 *euro/m²* (t.sk. PVN).

⁴³Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas apstiprinātie siltumenerģijas apgādes pakalpojumu tarifi (2019).

⁴⁴ Pieejams: https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/vide/vide__energetika__ikgad/ENG190.px.

Pieaugot energoefektivitātes pasākumu būvniecības izmaksām uz vienu m², palielinās arī kopējās projekta izmaksas. Apkopojot aktuālo informāciju par daudzdzīvokļu ēkām, kas uzsākušas būvdarbus līdz 2019. gada jūlijam 4.2.1.1 pasākuma ietvaros, tika secināts, ka vidējās izmaksas energoefektivitātes pasākumu veikšanai daudzdzīvokļu ēkai ir 434 000 EUR, veidojot 416 000 *euro* lielas vidējās kopējās attiecināmās izmaksas.

Daudzdzīvokļu ēku atjaunošanas aizdevuma nodrošinājums ir nākotnes naudas plūsma un dzīvokļu īpašnieku savlaicīgi apsaimniekošanas maksājumi. Līdz ar to daudzdzīvokļu ēkām ir jābūt pēc iespējas mazākam debitoru parādniķu īpatsvaram (līdz 10% pēdējo 12 mēnešu laikā).

Kreditīestādes finansē ekonomiski pamatotus projektus, par kuriem nav šaubu, ka tie tiks atmaksāti. Kreditīestādes neizsniedz aizdevumus daudzdzīvokļu ēku atjaunošanai administratīvajās teritorijās, kur nekustamā īpašuma (dzīvokļa) tirgus vērtība uz 1 m² ir zemāka par būvdarbu izmaksām uz 1 m², tomēr atkarībā no projekta, ja ir iespēja, tad komercbankas piesaista ALTUM vai Eiropas investīciju fonda garantiju.

Attiecībā uz publiskā finansējuma daļu (tajā skaitā ES fondu līdzfinansējumu), nepieciešams novērst pārrāvumu ES fondu plānošanas periodu starpā. Šie pārrāvumi ir ar ievērojamu negatīvu ietekmi uz būvniecības sektoru, uzņēmumiem, kas specializējas energoefektivitātes pasākumu īstenošanā (sākot no projektētājiem līdz būvkomersantiem, projektu vadītājiem), kā arī uz visu daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku energoefektivitātes procesu kopumā. Kā jau tas ir aprakstīts stratēģijas 3. nodaļā, valdība ir piešķīrusi vēl papildus 35 000 000 EUR daudzdzīvokļu ēku atjaunošanai, kas nosegs iespējamo pārrāvumu un tiks atjaunotas vēl aptuveni 138 ēkas.

2.3.4. Ēku atjaunošanas šķēršļi

Nedzīvojamo ēku atjaunošanas šķēršļi

4.1.1. pasākuma ietvaros, atbalsts tiek sniegts komersantiem, nedzīvojamo ēku energoefektivitātes uzlabošanai apstrādes rūpniecības nozarē.

Minētā pasākuma ietvaros secināms, ka, lai veicinātu efektīvu energoresursu izmantošanu, enerģijas patēriņa samazināšanu un pāreju uz AER apstrādes rūpniecības nozarē, galvenie šķēršļi ir:

1) Apstrādes rūpniecības komersantu mazā pieredze un ierobežotās zināšanas par energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu īstenošanu;

2) Komersanti prioritāri vēlas mainīt iekārtas, nevis veikt mērķtiecīgus energoefektivitātes pasākumus ražošanas ēkās.

Vienlaikus norādāms, ka arī nākamajā ES fondu plānošanas periodā būtu nepieciešams paredzēt atbalstu nedzīvojamo ēku energoefektivitātes uzlabošanai, atbalstot komersantus. Vienlaikus būtu nepieciešams ietvert plašāku komersantu loku, kas ir tiesīgi pretendēt uz atbalstu, tajā skaitā, lai tas attiektos uz biroju, izklaides, sporta ēkām, tirdzniecības ēkām, loģistikas ēkām u.tml. Tāpat būtu nepieciešams analizēt kam tieši būtu nepieciešams valsts atbalsts, pietam, kāda veida atbalsts tas varētu būt. Piemēram, attiecībā uz atbalstu grantu veidā, ņemot vērā administrēšanas izmaksas, iespējamo finanšu korekcijas risku.

Attiecībā uz valsts ēku, privātmāju un daudzdzīvokļu ēku atjaunošanas šķēršļiem minams, ka Ekonomikas ministrija 2020.gada 11.martā organizēja dizaina darbnīcu "Priekšlikumu izstrāde potenciālo ES fondu programmu enerģētikas jomā

pamatnosacījumiem”, kurā nozares ekspertiem bija iespēja sniegt vērtējumu par esošo atbalsta programmu, kā arī sniegt priekšlikumus un diskutēt par ES jaunajā 2021.-2027.gada plānošanas periodā plānotajiem pasākumiem. Diskusiju rezultātā iezīmējās dažādi šķēršļi. Daži no tiem uzskaitīti turpmāk.

Valsts ēku atjaunošanas šķēršļi:

- Ņemot vērā esošās programmas atbalstāmo darbību koncentrāciju ēku energoefektivitātes uzlabošanai, sarežģīta ēkas kopējā saimnieciskā sakārtošana – veidojas nepieciešamība ēku skatīt kompleksi, ņemot vērā visas veicamās darbības ēkas sakārtošanai (problēmātika nozaru iekšienē atrast finansējumu neattiecināmo izmaksu segšanai);
- Lielais birokrātijas apmērs dažādos griezumos – iepirkums, projekta vadības izmaksas, papildinošu darbības identifikācija, administratīvais slogs;
- Iespējama nepieciešamība pēc potenciāli atjaunojamo ēku prioritātes pakāpju noformēšanas, lai neveidotos situācijas, ka tiek atjaunota, piemēram, kāda pašvaldības izglītības iestāde, kas pēc gada citu iemeslu dēļ tiek slēgta;
- Kompetences trūkums dažādos projekta īstenošanas posmos (iepirkumi, projektu vadība, utt.);
- Apšaubāma veikto energoauditu kvalitāte;
- Nepietiekama pieredzes apmaiņa;
- Ēkas gala lietotāju izpratnes trūkums par ēkas lietošanas noteikumiem iespējami liela ietaupījuma sasniegšanai, nepieciešamība pēc apsaimniekotāju un lietotāju kvalitatīvas sadarbības.

Privātmāju atjaunošanas šķēršļi

- Ir sarežģīti izvēlēties atbilstošu tehnoloģisko risinājumu;
- Klientiem ir šaubas par rezultātu, nav pārliecības vai sasniegtais rezultāts atbilst rādītājiem/ ekspektācijām, pietrūkst piekļuves ekspertiem;
- Izaicinājums pielāgot atbilstošu kvalitatīvu risinājumu par samērīgu cenu;
- Paradumu maiņas nepieciešamība;
- Finansējuma ierobežotā pieejamība, īpaši reģionos.

Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju atjaunošanas šķēršļi:

Šobrīd esošā 4.2.1.1. pasākuma īstenošanas gaitā konstatētie problēmjautājumi:

1) Lēmuma pieņemšana par ēkas renovāciju un pieteikšanos programmai:

- izpratnes/ zināšanu trūkums par iespējamajiem ieguvumiem;
- iniciatīvas trūkums un sliktie/ neveiksmīgie piemēri nemotivē pieteikties programmai;
- pieteikšanās programmai no klientu perspektīvas tiek uzskatīta par birokrātisku;
- lēmumu pieņemšana mājas kopsapulcē ar nepieciešamo 67% balsu vairākumu par projekta ieviešanu apgrūtinā šī procesa organizēšanu;
- šobrīd neeksistē “pātagas” princips, kas mudinātu potenciālos programmas klientus pieteikties programmai.

2) programmas ietvaros iesniegto projektu realizācija:

- projekta īstenošanas sarežģītība, ņemot vērā, ka projekta realizācijas gaitā ir daudz iesaistīto pušu;
- atsevišķos gadījumos reģionālās vietas attīstības perspektīvas ir neskaidras;
- nepieciešama atbalsta intensitāte un grantu piesaiste, lai veiktu visus plānotos darbus;
- maksimālās atbalsta intensitātes attiecināšana ne tikai uz maznodrošinātajām personām.

Savukārt, no komercbanku pārstāvju aspekta kā galvenie šķēršļi sekmīgam daudzdzīvokļu ēku atjaunošanas procesam tiek minēti⁴⁵:

- nepietiekami mērķētas informācijas pieejamība par pienākumiem, kas izriet dzīvokļu īpašniekiem no normatīvā regulējuma attiecībā uz prasībām ēku uzturēšanai un energoefektivitātes nodrošināšanai, kā arī par pieejamajiem atbalsta veidiem, kā arī labo un slikto praksi māju atjaunošanā;
- nav pieejama informācijas platforma par māju stāvokli, par atjaunotajām ēkām, par ēku fonda energoefektivitātes stāvokli, māju apsaimniekotāju uzraudzība netiek nodrošināta;
- ņemot vērā, ka Latvijā gaidāma novadu reforma, kā rezultātā ievērojami saruks pašvaldību skaits, aktualizēsies jautājums par investīciju koncentrāciju, darbaspēka mobilitātes aspektu (iekšējā un ārējā migrācija);
- saglabājas zema iedzīvotāju maksātspēja, kas ļauj ēku atjaunošanai uzkrājumus veidot pakāpeniski, attiecīgi arī veicot mazāka apmēra projektus;
- raugoties 2030. gada perspektīvā, jāņem vērā, ka līdzīgi kā Igaunijā, dzīvojamo māju segmentā būs dažāda dzīvokļu īpašnieku gatavība māju atjaunošanai. Tas nozīmē, ka instrumentu pieejamībā ir jānodrošina fleksibilitāte (dažādi instrumenti mazāka mēroga projektiem, cits instruments liela apmēra kompleksiem projektiem – grants ar atšķirīgu atbalstu);
- finanšu korekciju piemērošanas risks var mazināt vēlmi uzņemties saistības projektu realizācijā, apgrūtināt īpašnieku lēmumu pieņemšanu;
- ņemot vērā apstākli, ka finanšu korekciju piemērošanas riskus kredītiestādes novērtē nevar, kredītiestādēm nākas izvērtēt projektus, izdarot pieņēmumus par granta apmēra būtisku samazinājumu. Attiecīgi kredītiestādēm nākas piedāvāt finansējuma iespējas tikai tādu daudzdzīvokļu ēku renovācijai, kuras dzīvokļu īpašnieki ir pietiekami maksātspējīgi, lai segtu renovācijas izmaksas arī granta samazinājuma gadījumā; tas nozīmē, ka mājām, kas potenciālo granta samazinājumu finansiāli segt nevar, var kļūt liegta piekļuve finansējuma saņemšanai. Tāpēc svarīgi ir plānot programmu tā, lai neveidotos finanšu korekciju risks, lai to minimizētu jau paša projekta sākumā, nodrošinot uzraudzības pasākumus un kompetentas konsultācijas;
- jānodrošina, ka būvniecības sektors ir informēts un spēs izpildīt atšķirīgas prasības būvniecības procesā, lai mazinātu finanšu korekciju piemērošanas risku.

⁴⁵ Latvijas Finanšu nozares asociācijas viedoklis attiecībā uz galvenajiem ēku atjaunošanas šķēršļiem.

2.3.5. Enerģētiskās nabadzības mazināšana

Enerģētiskā nabadzība saistīta ar virkni nelabvēlīgu ietekmju uz cilvēku veselību un labklājību, piemēram, ar elpceļu slimībām, kas saasinās zemas temperatūras dēļ. Tāpat tas saistīts ar rēķiniem par gāzes, siltuma un elektroenerģiju, kurus iedzīvotāji nevar atļauties apmaksāt. Enerģētiskajai nabadzībai ir netieša ietekme uz vairākiem mājstāvētību un iedzīvotāju labklājību raksturojošiem dzīves kvalitātes rādītājiem, ieskaitot veselību, vidi un produktivitāti. Tādējādi varētu teikt, ka enerģētiskā nabadzība ir – zemu ienākumu, lielu izdevumu par enerģiju un sliktu mājokļu energoefektivitātes apkopojums.

Pieejā enerģētiskās nabadzības novēršanai Latvijā ir galvenokārt ar sociālās politikas palīdzību. Pašvaldībām nepieciešamības gadījumā nepieciešams nodrošināt minimālo ienākumu līmeni visām mājstāvētībām, turklāt tās var nodrošināt arī mājokļa pabalstu mājstāvētībām, kas ietver izmaksas par elektrību un apkuri. Turklāt valsts valdība sniedz finansiālu atbalstu atsevišķām neaizsargātām iedzīvotāju grupām, lai tās varētu samaksāt par elektroenerģiju.

Dažas vispārējas enerģētikas politikas varētu būt izdevīgas nabadzīgām mājstāvētībām. Energoefektivitātes pienākuma shēma paredz, ka elektroenerģijas piegādātājiem jāpanāk zināms enerģijas ietaupījums, informējot patērētājus par energoefektivitāti un veicinot energoefektivitātes uzlabojumus. Stratēģijā jau aprakstītais "Dzīvo siltāk" pasākums ir vienošanās, kas parakstīta starp dažādām ieinteresētajām personām publiskajā un privātajā sektorā, lai veicinātu enerģētiskās nabadzības mazināšanu, sadarbojoties un sniedzot informāciju mājstāvētībām.⁴⁶

Ar ļoti sliktiem sadzīves apstākļiem saskaras 15,2 % iedzīvotāju, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju – 4,5%. Puse no tām personām, kuras dzīvo zem nabadzības riska sliekšņa, dzīvo sliktos sadzīves apstākļos (tekošs jumts, mitras sienas, gaismas trūkums, logu rāmju puve, tualetes, vannas vai dušas neesamība iekštelpās). Gandrīz viena trešdaļa (32,9 %) mājstāvētību ziņo, ka mājokļu izmaksas rada lielu slogu. Sociālie mājokļi 2016. gadā veidoja tikai 0,4 % no mājokļu fonda salīdzinājumā ar vidējo rādītāju ES – 8 %. Patlaban mājokli gaida 7000 cilvēku.⁴⁷

Vienlaikus, jāvērs uzmanību iedzīvotāju rocībai un kopējai ekonomiskajai situācijai. Piemēram, lai mājstāvētība varētu atļauties īrēt būvniecības un energoefektivitātes prasībām atbilstošu dzīvokli ievērojot minēto izdevumu proporciju par mājokli no rīcībā esošajiem ienākumiem [30% no mājstāvētības kopējiem ienākumiem], mājstāvētības ieņēmumiem ir jābūt sākot no 1600 EUR. Iespēja īrēt mājokli, kas atbilst mūsdienu būvniecības standartiem un energoefektivitātes prasībām, ir liegta 80% mājstāvētību, jo to ienākumi ir zemāki par 1600 EUR mēnesī. Papildus jāņem vērā, ka 50% mājstāvētību ienākumi mēnesī nepārsniedz 700 EUR mēnesī, tātad pusei no Latvijas mājstāvētībām mēneša ienākumi būtu jādubulto, lai tās spētu atļauties īrēt mājokli, kas atbilst mūsdienu būvniecības standartiem un energoefektivitātes prasībām.⁴⁸

⁴⁶Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-2021-2030-gadam>.

⁴⁷Eiropas Komisijas 2019. gada ziņojums par Latviju, 32.lp. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-latvia_en.pdf.

⁴⁸Ministru kabineta noteikumu projekta „Noteikumi par valsts palīdzību īres dzīvojamās mājas būvniecībai” un “Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 15. jūlija noteikumos Nr. 469 "Noteikumi par paralēlajiem aizdevumiem saimnieciskās darbības veicējiem konkurētspējas uzlabošanai”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) . Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40460362>

Latvija nosaka, ka periodā līdz 2030.gadam ir nepieciešams nepārtraukti samazināt enerģētiskās nabadzības rādītāju un nodrošināt, ka tas ir mazāks nekā ES vidējais rādītājs. Līdz ar to 2030. gada enerģētiskās nabadzības mērķis Latvijai ir – nodrošināt, ka enerģētiskās nabadzības līmenis Latvijā ir mazāks nekā 7,5%.

Atbilstoši NAP2027, veicamais uzdevums [351] ir mājokļu pieejamības uzlabošana grūtībās nonākušiem un nelabvēlīgā situācijā esošiem iedzīvotājiem. Mehānismu izstrāde finansiāla atbalsta sniegšanai. Faktoru novēršana, kas kavē izmantot īres mājokļu piedāvājumu.

Lai īstenotu minēto uzdevumu, būtu nepieciešams veikt šādas aktivitātes:

- izstrādāt mehānismu, kas paredzētu iespēju privātpersonām saņemt grantu mājokļa iegādei vai būvniecībai, kur piešķiramā granta apmērs tiek noteikts pēc bērnu skaita ģimenē – par šo veikto aktivitāti jau aprakstīts Stratēģijas 3. nodaļā;
- izstrādāt vienota dzīvokļa pabalsta aprēķina sistēmu, kurā tiek ņemti vērā mājāsaimniecības izdevumi par mājokli;
- sniegt atbalstu mājokļu jautājumos iedzīvotāju grupām, kam objektīvu apstākļu dēļ ir īslaicīgas grūtības, arī personām, kas zaudējušas apgādnieku;
- identificēt kavējošos faktorus kvalitatīvu īres mājokļu pieejamībai un mājokļu iegādei, realizēt pasākumus to pakāpeniskai tos novēršanai;
- nodrošināt iespēju pašvaldībai sniegt palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā personām, kuru mājoklis nav dzīvošanai derīgs, jo tas ir cietis terora akta, stihiskas nelaimes, avārijas vai citas katastrofas rezultātā, vai arī ēka atzīta par ekspluatācijai nederīgu, bet personai mājoklis šajā īpašumā pieder.

Tāpat no NAP2027 izriet tādi uzdevumi kā:

- Sociālo mājokļu atjaunošana un skaita palielināšana, vienlaikus izveidojot instrumentu, kas sniedz mājokļu atbalstu maznodrošinātām personām dzīvesvietas maiņai, lai veicinātu iesaistīšanos darba tirgū [349];
- personu pārcelšanās uz jaunu mājokli izdevumu kompensēšana no teritorijas ar ierobežotām darba iespējām un augstām infrastruktūras un pakalpojumu saņemšanas izmaksām uz teritoriju, kura nodrošina nodarbinātības iespējas. Minēto uzdevumu indikatīvi paredzētais finansējums (ERAF) ir plānots 60 900 000 EUR apmērā.

Par plānoto programmu, tās atbalsta mehānismiem un saņēmēju loku NAP2027 izvirzīto mērķu realizēšanai, sīkāk aprakstīts 3.1.1. apakšnodaļā - Atbalsta mehānismi ēku energoefektivitātes mērķu sasniegšanai.

Enerģētiskās nabadzības mazināšanas risinājumi tiek izstrādāti, īstenojot valsts pētījumu programmas "Enerģētika" projektu "Ilgtspējīga enerģētikas infrastruktūra un tirgus", kura ietvaros tiek veikts enerģētiskās nabadzības situācijas Latvijā novērtējums, tiek izstrādāta enerģētiskās nabadzības definīcija, tostarp izstrādāti enerģētiskās nabadzības kritēriji Latvijai, un, balstoties uz izstrādātajiem kritērijiem, identificētas enerģētiskās nabadzības riskam pakļautās sociālās grupas. Ir paredzēts, ka minētais projekts noslēgsies 2021.gadā.

Tāpat "Latvijas Patērētāju interešu aizstāvības asociācija" sadarbībā ar SIA "Jelgavas nekustamā īpašuma pārvaldi" piedalās starptautiskā projektā "STEP", kura

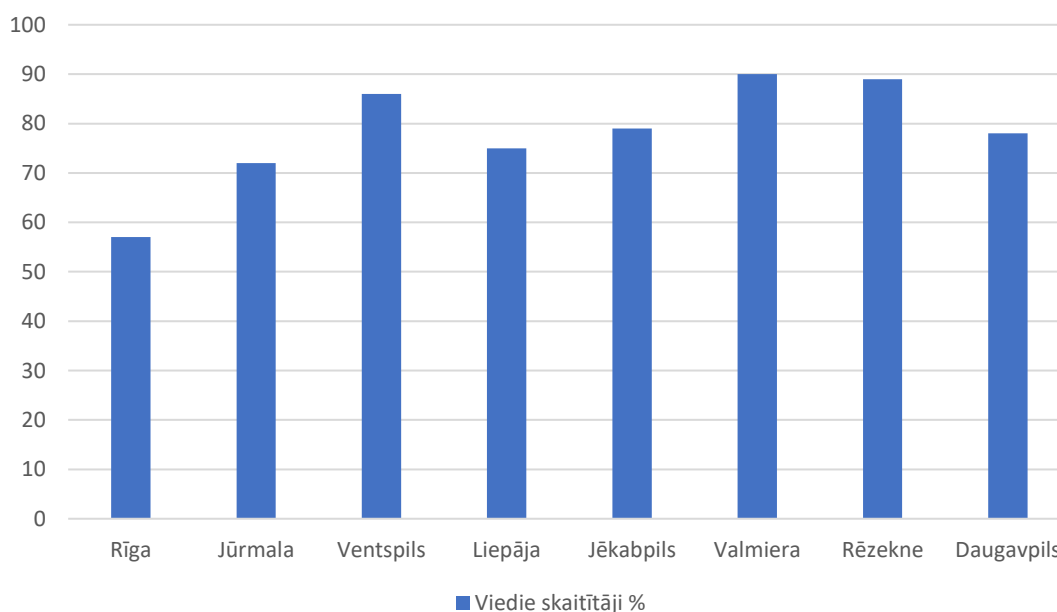
ietvaros tiks noteikti enerģētiskās nabadzības kritēriji, balstoties uz citu valstu pieredzi, un tiks meklēti risinājumi enerģētiskās nabadzības novēršanai.⁴⁹

2.4. Valsts iniciatīvas, veicinot viedas tehnoloģijas un labi savienotas ēkas un kopienas, kā arī prasmes un izglītību būvniecības un energoefektivitātes nozarēs

Enerģijas efektīvs patēriņš nozīmē iespēju galalietotājiem mainīt ikdienas ieradumus – vairāk domāt par iespēju netērēt enerģiju lieki, piemēram, izvēloties energoefektīvākas elektroiekārtas, tāpat arī kontrolēt, kur enerģija tiek patērēta nevajadzīgi. Attīstot uz digitālām tehnoloģijām balstītu viedo elektrotīklu, AS “Sadalestīkls” turpina patērētājiem uzstādīt viedos elektroenerģijas skaitītājus. Jau kopš 2014. gada aizsāktā viedizācija paredz, ka periodā līdz 2022. gadam visi elektroenerģijas skaitītāji tiks nomainīti uz viedajiem elektroenerģijas skaitītājiem. Pakāpeniski palielinot viedā elektrotīkla īpatsvaru, tiks samazinātas skaitītāju apkalpošanas un uzturēšanas izmaksas, sniedzot ātru, pārskatāmu, jebkurā laikā un vietā pieejamu informāciju par patēriņu, noslodzi un pārtraukumiem elektrotīklā.

5. attēlā redzams, cik (procentuāli) katrā no Latvijas lielākajām pilsētām jau ir uzstādīti viedie skaitītāji.⁵⁰

5. attēls

Uzstādītie viedie elektroenerģijas skaitītāji uz 01.01.2020.

Emisijas kvotu izsolišanas instruments (EKII)

EKII ir Latvijas Republikas valsts budžeta programma. EKII mērķis ir mazināt klimata pārmaiņas un nodrošināt pielāgošanos klimata pārmaiņām. 2019. gada 17. jūlijā ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 380 tika apstiprināts "Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam", kurā aprakstīti klimata

⁴⁹Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-2021-2030-gadam>.

⁵⁰ Pieejams: <https://www.sadalestikls.lv/klientiem/skaititaji/elektribas-skaititaji/>.

pārmaiņu radītie riski būvniecībai, kā arī noteikti pielāgošanās klimata pārmaiņām pasākumi būvniecības un infrastruktūras jomā.⁵¹

EKII finansē tādus pasākumus, kuru mērķis ir:

- paaugstināt ēku vai tehnoloģisko iekārtu un transportlīdzekļu energoefektivitāti,
- paplašināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu,
- veicināt pielāgošanos klimata pārmaiņām nacionālā un reģionālā mērogā,
- izstrādāt vides tehnoloģijas, kas nodrošina energoefektivitātes paaugstināšanu, atjaunojamo energoresursu izmantošanu, siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanu tehnoloģiskajos procesos vai pielāgošanos klimata pārmaiņām,
- īstenot klimata politikas pasākumus, kas vērsti uz siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām, kā arī sagatavot integrēšanai dažādās nozarēs nepieciešamos pētījumus, plānošanas un tehniskos dokumentus,
- īstenot izglītojošus pasākumus, kuru rezultātā uzlabojas sabiedrības izpratne un zināšanas par klimata pārmaiņām un pasākumiem, kas veicami, lai tās mazinātu un nodrošinātu pielāgošanos klimata pārmaiņām, un kuri veicina patērētāju paradumu maiņu, kā arī sekmē zemas oglekļa emisijas ekonomikas attīstību Latvijā.

Ministru kabineta 2018. gada 12. jūnija noteikumi Nr. 333 “Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta finansēto projektu atklāta konkursa “Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana ar viedajām pilsētvides tehnoloģijām” nolikums” paredz pieejamo finansējumu 8 milj. EUR. Konkursa mērķis ir ieviest un demonstrēt viedās pilsētvides tehnoloģijas, kas samazina SEG emisijas.

Lai veicinātu atjaunojamo energoresursu izmantošanas un energoefektivitātes paaugstināšanas demonstrāciju netradicionālā veidā, paaugstinātu sabiedrības informētību un veicinātu tehnoloģiju ieviešanu, līdz 2018. gada beigām EKII ietvaros sniegts atbalsts projektu īstenošanai ar kopējo pieejamo finansējumu 50 000 000 EUR apmērā četros atklāto projektu iesniegumu konkursos:

- Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana valsts nozīmes aizsargājamās arhitektūras pieminekļos;
- Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana - zema enerģijas patēriņa ēkās;
- Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana ar viedajām pilsētvides tehnoloģijām;
- Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana, attīstot enerģētiski pašpietiekamu ēku būvniecību.

Konkursos finansējums tika piešķirts energoefektivitātes pasākumu īstenošanai ēkās, kas sniedz gan tiešus SEG emisiju samazinājumus, gan arī netiešus SEG emisiju samazinājumus, kas rodas no projektu demonstrācijas un multiplikatīvā efekta.”⁵²

Veicināt prasmes un izglītību būvniecības un energoefektivitātes nozarēs

Ministru kabineta 2018. gada 21. augusta noteikumi Nr.531 “Noteikumi par neatkarīgu ekspertu kompetences novērtēšanu un profesionālās darbības uzraudzību ēku energoefektivitātes jomā” nosaka:

- neatkarīga eksperta kompetences prasības;
- neatkarīga eksperta kompetences apliecināšanas kārtību;
- neatkarīga eksperta profesionālās darbības uzraudzības kārtību;

⁵¹ Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40467308>.

⁵² Pieejams: <http://ekii.lv/index.php?page=vides-uzlabojums>.

- neatkarīga eksperta reģistrācijas kārtību, reģistra datu saturu un izmantošanas kārtību;
- kārtību kādā veic samaksu par neatkarīga eksperta kompetences novērtēšanu un profesionālās darbības uzraudzību, kā arī saņemto līdzekļu izmantošanas kārtību.⁵³

Tādējādi, kā līdz šim paveiktais neatkarīgu ekspertu kompetences novērtēšanu un profesionālās darbības uzraudzību ēku energoefektivitātes jomā minams:

- Būtiski uzlabota neatkarīgu ekspertu sertificēšanas un uzraudzības kārtība;
- Izstrādāti maksas pakalpojumu cenrāži, ar mērķi nodrošināt nepieciešamo finansējumu neatkarīgu ekspertu uzraudzībai;
- Pilnveidota kompetences pārbaudes iestāžu uzraudzība, noslēdzot deleģēšanas līgumus;
- Kā plānotās darbībās minamas:
- nodrošināt Eiropas savienības standartu (Eirokodu) būvniecības un energoefektivitātes jomā abonēšanu, lai celtu neatkarīga eksperta profesionālās darbības kvalitāti;
- Būvniecības informācijas sistēmas pilnveide - labi savienotu kopienu izveide – digitalizējot būvniecības nozari.
- „Būvniecības nozares esošo vidējās profesionālās izglītības programmu pilnveide atbilstoši globālām energoefektivitātes tendencēm resursu audita, resursu taupīšanas un ilgtspējīgas ražošanas u.c. jomā;
- Ēkas gala lietotāju izpratnes palielināšana par ēkas lietošanas noteikumiem iespējami liela ietaupījuma sasniegšanai, apsaimniekotāju un lietotāju izglītošana un kvalitatīva sadarbība.”;

Valsts pētniecības programmu budžets ēku energoefektivitātes jomā

Atbilstoši Eiropas Komisijas ieteikumiem, viens no rādītājiem, kas veicina Direktīvas 2.a 1. f) punkta īstenošanu ir valsts pētniecības programmu budžets attiecībā uz pētījumiem ēku energoefektivitātes jomā. Latvijas Zinātnes padome 2018. gada 11. oktobrī izsludināja valsts pētījumu programmas “Enerģētika” atklāto projektu pieteikumu konkursu “Energoefektivitāte”.

Tabulā Nr.11 attēloti Ekonomikas ministrijas finansētie projekti 2018. gadā izsludinātajā valsts pētījumu programmas "Enerģētika" atklātajā projektu pieteikumu konkursā “Energoefektivitāte”.

11. tabula

Nr.p.k.	Projekta nosaukums	Projektu īstenojošā zinātniskā institūcija	Piešķirtais finansējums, EUR
1.	Latvijas siltumapgādes un dzesēšanas sistēmu attīstība	Rīgas Tehniskā universitāte	354000,00
2.	Ceļvedis uz energoefektīvu Latvijas nākotni (<i>EnergyPath</i>)	Rīgas Tehniskā universitāte	354000,00

⁵³Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/301192-noteikumi-par-neatkarigu-ekspertu-kompetences-novertesanu-un-profesionalas-darbibas-uzraudzibu-eku-energoefektivitates-joma>.

3.	Ēku energoefektivitātes tehnoloģisko risinājumu uzlabošana	Rīgas Tehniskā universitāte	354000,00
4.	Energoefektivitātes rīcībpolitikas novērtējums un analīze	Rīgas Tehniskā universitāte	354000,00

Elektromobilitāte

Ministru kabinetā tika iesniegti un izskatīti grozījumi Dzīvokļu īpašuma likumā, ar mērķi veicināt lēmumu pieņemšanu attiecībā uz elektromobilitāti.⁵⁴ Grozījumi paredzēja, ka “lai pieņemtu lēmumu par autostāvvietas izveidi personām ar invaliditāti vai autostāvvietas izveidi elektromobiļiem, ja vienlaikus tiek izveidots elektrotransportlīdzekļu uzlādes punkts, turpmāk būs nepieciešams, lai “par” nobalso dzīvokļu īpašnieki, kuri pārstāv vairāk nekā pusi no visiem dzīvokļu īpašumiem, nevis divas trešdaļas kā līdz šim. Līdz ar to Dzīvokļu īpašnieku kopībai pastāvētu iespēja veiksmīgāk vienoties par elektromobilitātes jautājumiem, veicinot viedo tehnoloģiju un labi savienotas ēku mijiedarbību.”

Elektromobilitātes sakarā minami arī Ministru kabineta 2018. gada 17. jūlija noteikumi Nr.418 “Emisijas kvotu izolēšanas instrumenta finansēto projektu atklāta konkursa "Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana, attīstot enerģētiski pašpietiekamu ēku būvniecību". Minētie noteikumi nosaka Emisijas kvotu izolēšanas instrumenta finansēto projektu atklāta konkursa nolikumu. Konkursa mērķis ir potenciālo siltumnīcefekta gāzu emisiju ierobežošana, atbalstot jaunu un ilgtspējīgu zema enerģijas patēriņa enerģētiski pašpietiekamu ēku būvniecību un nodrošinot oglekļa mazietilpīgai attīstībai nepieciešamo tehnoloģiju demonstrēšanu un popularizēšanu Latvijā.

Konkursa ietvaros attiecināmās izmaksas sevī ietver arī elektromobiļu uzlādes staciju un uzlādes punktu iegādes, piegādes, uzstādīšanas un pieslēgšanas elektrotīklam izmaksas.⁵⁵

Tāpat prasības attiecībā uz elektrotransportlīdzekļu punktu izveidi ir ietvertas Ministru kabineta 2015. gada 30. jūnija noteikumos Nr.331 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 208-15 "Publiskas būves” un Ministru kabineta 2015. gada 30. jūnija noteikumos Nr.340 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 211-15 "Dzīvojamās ēkas” attiecīgi paredzot, ka publiskās ēkās ar vairāk nekā 10 autostāvvietām paredz vismaz vienu elektrotransportlīdzekļu uzlādes punktu, kā arī katrai piektajai autostāvvietai paredz kanālus elektrības kabeļiem, lai, ja nepieciešams, varētu ierīkot elektrotransportlīdzekļu uzlādes punktus, savukārt dzīvojamās ēkās ar vairāk nekā 10 autostāvvietām katrai autostāvvietai kanālus elektrības kabeļiem, lai, ja nepieciešams, varētu ierīkot elektrotransportlīdzekļu uzlādes punktus.

Lai spētu turpināt atbalstīt ilgtspējīgu infrastruktūras izveidi, nepieciešams izstrādāt attiecīgus Ministru kabineta noteikumus, lai pēc 2021.gada ES struktūrfondu un citu finansējuma avotu ietvaros tajā skaitā nodrošinātu elektrotransportlīdzekļu uzlādes infrastruktūras attīstību. Šādā situācijā izpildi raksturojošie rezultatīvie rādītāji attiecībā uz elektromobilitātes veicināšanu Stratēģijas kontekstā līdz 2030. gadam būtu:

⁵⁴Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40482068&mode=mk&date=2020-05-05>.

⁵⁵Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300500-emisijas-kvotu-izsolisanas-instrumenta-finanseto-projektu-atklata-konkursa-siltumnicefekta-gazu-emisiju-samazinana-attistot>.

- izstrādāts risinājums elektrouzlādes punktu izbūves veicināšanai daudzdzīvokļu un publisko ēku jaunbūvēs, kā arī renovētās daudzdzīvokļu un publiskajā ēkās, kā arī degvielas uzpildes stacijās;
- nodrošināts, ka līdz 50% no konkrētām stāvvietām ir aprīkotas ar uzlādes iespēju;
- definēti kritēriji, kas nosaka kārtību, kā degvielas uzpildes stacijās nepieciešams ierīkot uzlādes iespējas elektrotransportlīdzekļiem.⁵⁶

⁵⁶Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>.

3. Ceļvedis

Latvijas sasniedzamie mērķi līdz 2050 gadam ir:

- Latvijā visām mājstāvēniecībām ir pieejami mājokļi;
- esošais dzīvojamais fonds atbilst augstiem energoefektivitātes, būvniecības, drošības un labiekārtošanas standartiem – visu jaunu ēku būvniecība atbilst nulles enerģijas patēriņa ēku prasībām, kā arī visu ēku atjaunošana un pārbūve atbilst nulles enerģijas patēriņa vai gandrīz nulles enerģijas patēriņa ēku prasībām;
- tiesiskais regulējums veicina privātos un publiskos ieguldījumus dzīvojamā fonda izveidei;
- energoefektīvs un ilgtspējīgs valsts un pašvaldību izglītības iestāžu tīkls, kas demonstrē racionāla enerģijas un citu vides resursu patēriņa veicināšanu un neitrālu ietekmi uz vidi;
- sasniegta klimatneitralitāte⁵⁷, t.i., stāvoklis, kurā cilvēka darbība rada “nulles” neto ietekmi uz klimata sistēmu, līdzsvarojot siltumnīcefekta gāzu emisijas un to piesaisti.”

Ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģija ir daļa⁵⁸ no Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāna⁵⁹. Līdz ar to ir nepieciešama šo dokumentu sasaiste un mērķiem attiecīgajos virzienos ir jābūt saskaņotiem.

Stratēģijā iekļautie mērķi un pasākumi ēku fonda atjaunošanai, kā arī energoefektivitātes uzlabošanai ir noteikti, tajā skaitā, Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam (NAP2027)⁶⁰, kas ir galvenais valsts vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā. Atbilstoši NAP2027 rīcības virziena “Mājoklis” mērķim [338], Latvijā visām mājstāvēniecībām ir pieejami mājokļi un esošais dzīvojamais fonds līdz 2050. gadam atbilst augstiem energoefektivitātes, būvniecības, drošības un labiekārtošanas standartiem.

Turpmāk tekstā aprakstīta plānotā rīcība visu ēku segmentā attiecībā uz rīcības virzieniem un uzdevumiem, kas lielā mērā izriet no minētajiem ilgtermiņa plānošanas dokumentiem.

Daudzdzīvokļu dzīvojamās ēkas

Raugoties caur energoefektivitātes prizmu, redzams, ka atbilstoši normatīvajam regulējumam visiem jaunajiem mājokļiem ir noteiktas prasības attiecībā uz energoefektivitātes minimālo pieļaujamo līmeni. ~10% no visām dzīvojamām ēkām ir uzbūvētas pēc 2003.gada, savukārt no kopējā daudzdzīvokļu ēku īpatsvara tikai 3% ēkas ir būvētas pēc 2003.gada (4% no 1993. gada), kad stājās spēkā jaunas

⁵⁷ES valstu un to valdību vadītāji 2019. gada 12. decembrī Eiropadomes laikā vienojās par jaunu mērķi – līdz 2050. gadam panākt klimatneitrālu ES. Eiropadomes secinājumi pieejami tiešsaistē: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-29-2019-INIT/lv/pdf>.

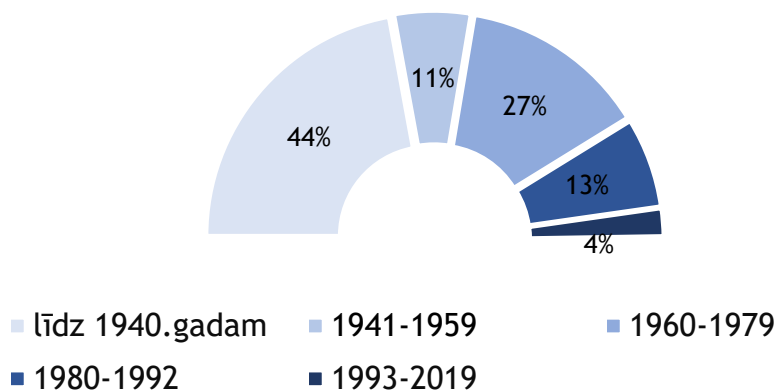
⁵⁸ Katra dalībvalsts savu ilgtermiņa renovācijas stratēģiju iesniedz Komisijai kā daļu no tās galīgā integrētā nacionālā enerģētikas un klimata plāna. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:02010L0031-20181224>

⁵⁹Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-2021-2030-gadam>

⁶⁰Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/315879-par-latvijas-nacionalo-attistibas-planu-20212027-gadam-nap2027>.

būvnormatīvu prasības attiecībā uz norobežojošajām konstrukcijām – būvnormatīvs 002-001 “Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika”, ar kuru tika noteiktas būtiski augstākas siltumtehniskās prasības ēku norobežojošajām konstrukcijām, līdz ar to visām ēkām, kuras projektētas un būvētas pēc 2003.gada ir jāatbilst augstām siltumtehniskajām prasībām.⁶¹

6. attēls. Daudzdzīvokļu namu sadalījums pēc uzbūvēšanas gada (procentos).

Jāuzsver, ka šeit nav minēti dati un šāda statistika par iespējamiem CO₂ samazinājumiem no daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitātes uzlabošanas darbiem nav pieejama, taču ir paredzamais un jau esošais enerģijas ietaupījums. 3.4.4.1. aktivitātes „Dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi” ietvaros, kas tika aizsākta 2009. gadā ir pabeigta 741 energoefektivitātes paaugstināšanas projektu īstenošana. Pabeigto projektu ietvaros sasniegtais siltumenerģijas ietaupījums ir 30-60% no iepriekš patērētā siltumenerģijas apjoma (vidēji 43%). Savukārt, 4.2.1.1. pasākuma ietvaros, ja aplūko jau pabeigto projektu siltumenerģijas patēriņu, tad tie uzrāda būtisku enerģijas patēriņa samazinājumu – ja pirms mājas atjaunošanas vidējais enerģijas patēriņš bija 165 kWh gadā, tad pēc renovācijas darbiem tas ir vidēji par 67% zemāks jeb 54 kWh gadā. Līdz ar to, ja pieņem, ka 4.2.1.1. pasākuma ietvaros tiek realizēti visi iesniegtie projekti, abu aktivitāšu ietvaros kopā 1600 daudzdzīvokļu dzīvojamo māju vidējais enerģijas patēriņa ietaupījums kopumā indikatīvi varētu būt aptuveni 60% vai pat lielāks, ņemot vērā, ka 4.2.1.1. pasākuma ietvaros uz šo brīdi iesniegto projektu skaits ir lielāks, nekā 3.4.4.1. aktivitātes ietvaros tika renovētas dzīvojamās mājas. Pietam, aktuālās 4.2.1.1. pasākuma ietvaros renovētās mājas uzrāda ļoti augstus energoefektivitātes rādītājus.

Atbilstoši 2013.gada 2.decembrī MK apstiprinātajai koncepcijai par ES Direktīvas 2012/27/ES par energoefektivitāti prasību pārņemšanu normatīvajos aktos kopējais Latvijas energoefektivitātes (primārā enerģijas patēriņa ietaupījuma) mērķis ir 0,670 Mtoe (28 PJ). Daudzdzīvokļu ēku energoefektivitātes paaugstināšanas daļa šajā mērķī sastāda 0,023 Mtoe (0,945 PJ, 263 GWh). Saskaņā ar 4.2.2. nodaļā aprakstīto daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes paaugstināšanas projektu izlases kopas analīzi, vidējais vienas ēkas renovācijas rezultātā iegūtais siltumenerģijas ietaupījums gadā ir 156 MWh.⁶² 2014.–2020.gada ES fondu plānošanas perioda daudzdzīvokļu māju

⁶¹Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-2021-2030-gadam>

⁶² Pieejams: <https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/Ex%20ante%20izvertejums.pdf>

energoefektivitātes paaugstināšanas programmas ietvaros maksimālais renovēto daudzdzīvokļu māju skaits ir aptuveni 1600, māju energoefektivitātes uzlabošanas rezultātā aptuvenais sasniegtais siltumenerģijas ietaupījums sastāda 249,6 GWh (156 MWh * 1 600).

Energoefektivitātes paaugstināšana daudzdzīvokļu dzīvojamās ēkās

Veicamās darbības NAP2027 ietvaros:

- 1) energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi daudzdzīvokļu mājās; resursu efektīvas izmantošanas veicināšana, lai samazinātu patērētās siltumenerģijas apjomu;
 - 2) "Izkrāso Latviju" mājokļu un pilsētvides sakārtošanas programma.
- Pieejamais indikatīvais finansējums (ERAF) paredzēts 163 125 000 EUR.

Tāpat minams, ka atbilstoši Informatīvajam ziņojumam "Par pasākumiem Covid-19 krīzes pārvarēšanai un ekonomikas atlabšanai"⁶³ tiek paredzēts papildu finansējums 4.2.1.1. pasākuma "Vecināt energoefektivitātes paaugstināšanu dzīvojamās ēkās" īstenošanai 35 000 000 EUR apmērā kā ES fondu virssaistības.

Ekonomikas ministrijas virzīto noteikumu projektu, lai piesaistītu attiecīgos līdzekļus visiem tiem projektiem, kuru pieteikumi tika iesniegti Altum līdz 2020. gada 11. janvārim valdība apstiprināja 2020. gada 30. jūnijā.⁶⁴ Līdz ar to atbalstu vēl saņems aptuveni 138 daudzdzīvokļu mājas.

Lai turpinātu veicināt energoefektivitātes uzlabošanu daudzdzīvokļu dzīvojamās ēkās nepieciešams:

Izstrādāt MK noteikumus, lai arī pēc 2021. gada ES struktūrfondu un citu finansējuma avotu ietvaros, finansiālā atbalsta kritērijos nosakot enerģētiskās nabadzības mazināšanas nepieciešamības nosacījumu un ņemot vērā nepieciešamību ievērot gaisa kvalitāti regulējošos tiesību aktus un nosacījumus, varētu īstenot energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus dzīvojamām ēkās (daudzdzīvokļu ēkās), t.sk.:

- esošu ēku pārbūve vai atjaunošana;
- lokālās vai autonomās siltumapgādes infrastruktūras pārbūve vai atjaunošana;
- atjaunojamo energoresursu izmantojošu siltumenerģiju ražojošu iekārtu iegāde un uzstādīšana;
- atjaunojamo energoresursu izmantojošu elektroenerģiju ražojošu iekārtu iegāde un uzstādīšana;
- energoefektīvas aukstumapgādes ieviešana (zemes aukstumsūkņi, lielās ūdenstilpnēs esošā ūdens izmantošana u.c.)

Kā arī, ir izstrādāti līdzmaksājuma diversificēšanas nosacījumi, iespēju robežās ņemot vērā:

- īpašuma, kurā tiek veikti pasākumi, vērtību;
- iedzīvotāju maksāspēju;
- attiecībā uz apkures iekārtu nomaiņu - esošo gaisa kvalitāti teritorijā;
- sasniegto energoefektivitātes ietaupījumu un emisiju procentuālais samazinājumu.⁶⁵

⁶³ Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40488130>.

⁶⁴ Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40489006>.

⁶⁵ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>.

Atbalsts ilgtspējīgu, zemu būvniecības un ekspluatācijas izmaksu mājokļu būvniecībai primāri teritorijās ar jaunu darba vietu potenciālu:

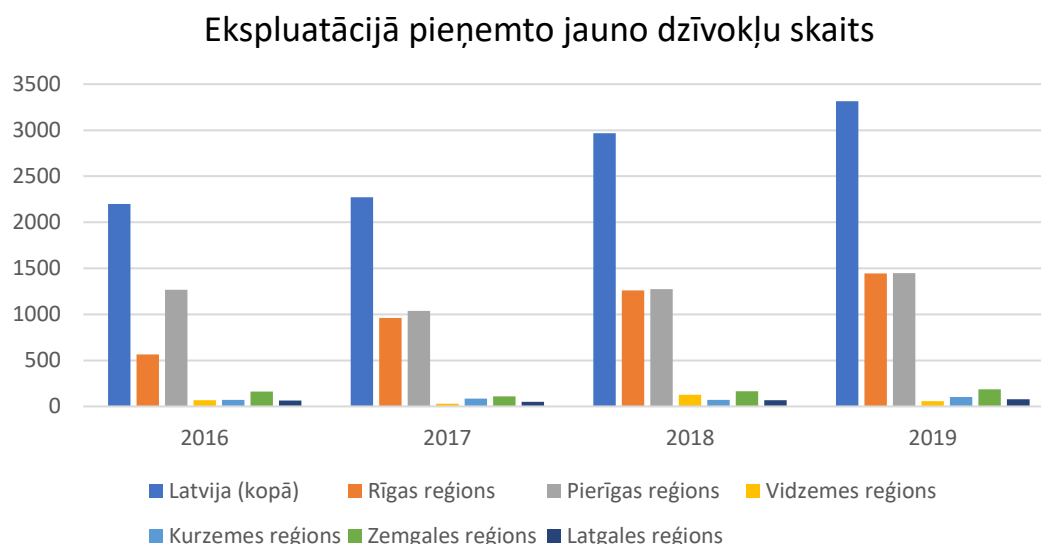
NAP2027 ietvaros veicamās darbības:

- radīts ilgtermiņa aizdevums ar zemu procentu likmi zemu izmaksu mājokļu būvniecībai. Līdzekļi paredzēti kā nepieciešamā summa aizdevumiem, bez tiešas ietekmes uz budžetu;
- bīstamo un strukturāli nolietoto daudzdzīvokļu māju transformācijas fonda izveide.

Minētajām darbībām indikatīvi ir paredzēts finansējums 50 000 000 EUR apmērā no valsts budžeta attīstības daļas līdzekļiem.

Atbilstoši NAP2027, ir sagatavoti rīcības virziena mērķa indikatori, kas nosaka, ka ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu skaits (mērķa vērtība 2024) gadā ir 7000, savukārt 2027. gadā 10000.⁶⁶

7.attēls

7. attēlā norādītie apjomi ir kopā skaitot viena dzīvokļa mājas (bez dārza mājām un vasarnīcām), ar divu un vairāk dzīvokļu mājām.⁶⁷

Aplūkojot 7. attēlu, vērojamas pozitīvas tendences un redzams, ka pēdējo četru gadu griezumā, ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu skaits pakāpeniski pieaug. Arī dati par 2019. gadu norāda uz to, ka tendences nākotnē ir pozitīvas. Vienlaikus jānorāda uz investīciju trūkumu ārpus Rīgas un tās reģiona.

Privātmājās vai neliela skaita ēku kompleksi

Atbalsts privātpersonām mājokļa iegādei vai būvniecībai NAP 2027 ietvaros ir kā viens no paredzētajiem pasākumiem, lai uzlabotu energoefektivitāti privātpersonu

⁶⁶Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/315879-par-latvijas-nacionalo-attistibas-planu-20212027-gadam-nap2027>

⁶⁷Pieejams:https://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvn/rupnbuvn__buvn__istern/BU060c.px/table/tableViewLayout1/

mājokļiem. Mērķauditorija: ģimenes ar bērniem. Veicamās darbības: granta piešķiršana, kur tā apmērs atkarīgs no bērnu skaita ģimenē. Minētajai darbībai indikatīvi paredzēts finansējums 27 500 000 EUR apmērā no valsts budžeta attīstības daļas līdzekļiem.

Atbilstoši datiem, Latvijā ir 309 tūkstoši viena dzīvokļa mājas, jeb privātmājas, kas veido ievērojamu pārsvaru no kopējā valsts ēku fonda (skat. 2. tabulu).

Līdz šim no valsts puses privātmājas un individuālie kompleksi ir atbalstīti minimālā apjomā. Tā kā minēto pasākumu īstenotāji ir privātpersonas, ir nepieciešams nodrošināt pēc iespējas vienkāršāku pieteikšanās atbalstam procedūru ar iespēju pieteikties tīmekļa vietnē un rindas kārtībā, to pamatojot ar izdevumu apliecinājošiem dokumentiem, ja Latvijas tiesību aktos nav noteikts citādi. Tāpat potenciālajiem atbalsta saņēmējiem būtu iespējams administratīvajai palīdzībai izmantot pašvaldību energokonsultantus vai atjaunojamo energoresursu vienas pieturas aģentūru. Iespēju robežās jāizstrādā līdzmaksājuma diversificēšanas nosacījumi, ņemot vērā īpašuma, kurā tiek veikti pasākumi, vērtību un iedzīvotāju maksātspēju, kā arī attiecībā uz apkures iekārtu nomaiņu - esošo gaisa kvalitāti teritorijā.⁶⁸

Lai turpinātu veicināt privātmāju un neliela skaita ēku kompleksa atjaunošanu, nepieciešams izstrādāt attiecīgus Ministru kabineta noteikumus, ņemot vērā nepieciešamību ievērot gaisa kvalitāti regulējošos tiesību aktus un nosacījumus, lai periodā pēc 2021.gada citu finansējuma avotu ietvaros, finansiālā atbalsta kritērijos nosakot enerģētiskās nabadzības mazināšanas nepieciešamības nosacījumu, nodrošinātu, energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus privātmājās vai neliela skaita ēku kompleksos

Tāpat nepieciešams izstrādāt līdzmaksājuma diversificēšanas nosacījumus, iespēju robežās ņemot vērā:

- īpašuma, kurā tiek veikti pasākumi, vērtību;
- iedzīvotāju maksātspēju;
- attiecībā uz apkures iekārtu nomaiņu - esošo gaisa kvalitāti teritorijā;
- sasniegtais energoefektivitātes ietaupījums un emisiju procentuālais samazinājums.

Kā arī būtu jāparedz iespēja pieteikties finansiālam atbalstam tiešsaistē, ievērojot noteiktus kritērijus un pamatojot ar izdevumu apliecinājošiem dokumentiem, ja Latvijas tiesību aktos nav noteikts citādāk.⁶⁹

⁶⁸Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-2021-2030-gadam>

⁶⁹Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>.

Valsts ēkas

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti, Latvijas 2020. gada mērķis ir ikgadējs 3% centrālās valdības ēku platības atjaunošanas mērķis, un Latvija piedāvā šo mērķi turpināt arī periodā līdz 2030. gadam. Valsts ēku sektorā⁷⁰ (atbilstoši centrālās valdības ēku definīcijai⁷¹) ir 1245 ēkas, kuru vidējais siltumenerģijas patēriņš apkurei sastāda 126 kWh/m² gadā. Direktīvas 2012/27/ES 5.panta 5.punktā noteiktajā sarakstā, no kā aprēķināma ikgadējā 3% renovācijas norma, ietilpst 838 centrālās valdības ēkas (2019. gads) ar kopējo platību 1 862 320 m². 2021.gadam 3% renovācijas mērķis aprēķināts 55 870 m² apmērā. Savukārt 2019.gadā centrālās valdības ēku renovētā platība sastādīja 50 475 m².⁷²

Paredzētais indikatīvais finansējums energoefektivitātes paaugstināšana valsts ēkās NAP 2027 ietvaros: 104 400 000 EUR (ERAF). Veicamās darbības: energoefektivitātes uzlabošanas, viedas energovadības un atjaunojamo energoresursu izmantošanas pasākumi valsts īpašumā esošajās ēkās.

Kā jau norādīts stratēģijas nodaļā – Politika un darbības, kas vērstas uz publiskajām ēkām, ņemot vērā šī brīža valsts ēku atjaunošanas lēno gaitu, Ekonomikas ministrija 2019. gada 3. ceturksnī sagatavoja informatīvo ziņojumu par izveidojušos situāciju 4.2.1.2. pasākuma ietvaros un rosināja valdību lemt par turpmāko rīcību, lai nodrošinātu mērķtiecīgāku un efektīvāku ES fondu investīciju veikšanu valsts ēku atjaunošanā.

Atbilstoši informatīvajam ziņojumam, Ekonomikas ministrijai nepieciešams:

- 1) veikt grozījumus Ministru kabineta 2016. gada 9. augusta noteikumos Nr. 534 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 4.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts un dzīvojamās ēkās" 4.2.1.2. pasākuma "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts ēkās" pirmās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi":
 - EM visiem projekta iesniedzējiem sniedz saskaņojumu par pieprasītā finansējuma apmēru (par ēkām, kas norādītas prioritārajā valsts ēku sarakstā);
 - ēkām, kurām ir noslēgti līgumi/vienošanās ar CFLA un ir nepietiekams finansējuma apjoms, tiek sniegts pieprasījums Ekonomikas ministrijai par finansējuma palielinājumu ar argumentētu pamatojumu.
- 2) papildināt projekta iesnieguma veidlapas aizpildīšanas metodiku pie sadaļas "Finansiālā kapacitāte" par neattiecināmo izdevumu segšanas avotu.

Veikto izmaiņu plusi:

⁷⁰Valsts ēku saraksta - tiek apkopoti dati par Valsts institūciju īpašumā, valdījumā un lietošanā esošās ēkām ar kopējo platību virs 250 m², dati par 2017.gada enerģijas patēriņiem:
https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/majokli/eku_energoefektivitate/no_direktivas_2012_27_es_par_energoefektivitati_izrietasas_prasibas/

⁷¹Centrālās valdības ēku definīcija noteikta MK 2013.gada 2.decembra rīkojumā Nr.587 "Par koncepciju par Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra Direktīvas 2012/27/ES par energoefektivitāti, ar ko groza Direktīvas 2009/125/EK un 2010/30/ES un atceļ Direktīvas 2004/8/EK un 2006/32/EK, prasību pārņemšanu tiesību aktos

⁷² Pieejams:<https://bvkb.gov.lv/lv/content/valsts-eku-saraksts>

- 1) apgūts publiskais finansējums;
- 2) realizēti visi projekti, kuriem trūkst finansējums pirmās atlases kārtas ietvaros;
- 3) ministrijas un VAS "Valsts nekustamie īpašumi", kas CFLA iesnieguši visus plānotos projektu pieteikumus, iespēja atjaunot vēl kādu ēku (iekļaujot tās prioritārajā valsts ēku sarakstā);
- 4) nodrošināta Direktīvas 2012/27ES 3. panta un 5. panta 1. punkta prasību izpilde (katru gadu 3% valsts īpašumā esošo un izmantoto ēku platībās jāīsteno energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumi).⁷³

Minēto Ministru kabineta noteikumu grozījumi 2019. gada 26. septembrī tika izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē,⁷⁴ taču šobrīd tālāks progress nav sekojis un izmaiņas īstenošanas mehānismā nav realizētas.

Vienlaikus norādāms, ka plānots papildināt jau šobrīd esošos 4.2.1.2. pasākuma nosacījumus ar mērķi laikus identificēt radušās problēmas un veicināt to risināšanu⁷⁵. Līdz ar to, kā plānotie nosacījumi minami:

- noteikt gatavības kritērijus;
- noteikt pienākumu attiecīgajām nozaru ministrijām nodrošināt uzraudzību pār projektu īstenošanu ar mērķi laicīgi identificēt situācijas, kurās finansējuma saņēmējam radušās problēmas;
- izveidot komunikācijas plānu ar skaidru darbības stratēģiju aktuālo projektu īstenošanas problēmu identificēšanai un laicīgai risināšanai;
- Veikt grozījumus Ministru kabineta 2018. gada 4. janvāra noteikumos Nr.13 Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 4.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts un dzīvojamās ēkās" 4.2.1.2. pasākuma "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts ēkās" otrās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi, veicot ieplānotās finansējuma pārdales attiecīgajiem projektu iesniedzējiem;
- Veikt grozījumus Ministru kabineta 2016. gada 9. augusta noteikumos Nr.534 Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 4.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts un dzīvojamās ēkās" 4.2.1.2. pasākuma "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts ēkās" pirmās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi, veicot pārdali. 4.2.1.2. pasākuma ietvaros (finansējuma pārdale Covid-19 seku mazināšanai), finansējumu samazinot par 5 300 000 EUR (no tiem 4 500 000 ERAF). Šis finansējums tiek pārdalīts uz Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārziņā esošo 4.2.2.SAM "Atbilstoši pašvaldības integrētajām attīstības programmām sekmēt energoefektivitātes paaugstināšanu un atjaunojamo energoresursu izmantošanu pašvaldību ēkās". Iesniegtajiem projektiem paredzētais finansējums samazināts netiks. Lai nodrošinātu pilnīgu atlikušā finansējuma apjoma apguvi, plānots 4.2.1.2. pasākuma pirmajā atlases kārtā vēl neiezīmēto finansējuma apjomu pārdalīt 4.2.1.2. pasākuma otrās iesniegumu atlases kārtas gatavākajiem un efektīvākajiem projektiem, tai skaitā augstas prioritātes kultūras un izglītības nozares ēku projektiem.

⁷³Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40477072>.

⁷⁴ Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40478044>.

⁷⁵Pieejams: <https://www.slideshare.net/siltinam/aktulie-nosacjumi-valsts-ku-programmas-stenoanai/siltinam/aktulie-nosacjumi-valsts-ku-programmas-stenoanai>.

Ar gatavības kritērijiem saprotams noteikti kritēriji, kuru nesasniegšanas rezultātā paredzēta finansējuma novirzīšana gatavākajiem un efektīvākajiem projektiem, tai skaitā augstas prioritātes kultūras un izglītības nozares ēku projektiem 4.2.1.2. pasākuma otrās projektu iesniegumu atlases kārtas ietvaros.

Kā gatavības kritēriji minami:

- 4.2.1.2. pasākuma otrās projektu iesniegumu atlases kārtas projektiem noteikt termiņu, kurā visiem projektu iesniegumiem jābūt iesniegtiem CFLA;
- 4.2.1.2. pasākuma visiem projektu iesniegumiem noteikt termiņu, kurā jābūt noslēgtam līgumam ar CFLA par projekta īstenošanu. Pēc šī termiņa beigām paredzēts, ka finansējums tiek zaudēts un tiks apkopots atlikušais finansējums, kas tiks novirzīts gatavākajiem un efektīvākajiem projektiem;
- 4.2.1.2. pasākuma visiem projektu iesniegumiem noteikt termiņu, kurā jābūt noslēgtam iepirkuma līgumam par būvniecības veikšanu.

Norādāms, ka gadījumā, ja līdz 2021. gada 31. jūlijam 4.2.1.2. pasākuma ietvaros projektu iesniedzējs nebūs noslēdzis būvniecības līgumu, tiesības uz piešķirto finansējumu tiks zaudētas un minētais finansējuma apjoms tiks pārdalīts gatavākajiem un efektīvākajiem 4.2.1.2. pasākuma projektiem. Gadījumā, ja 4.2.1.2. pasākuma ietvaros īstenošanā esošiem projektiem papildus finansējums netiks paredzēts, atlikušais finansējums tiks pārdalīts Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 4.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts un dzīvojamās ēkās" 4.2.1.1. specifiskā atbalsta mērķa pasākuma "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu dzīvojamās ēkās" īstenošanai.

12.tabula. Valsts ēku energoefektivitātes politikas mērķi un rezultatīvie rādītāji⁷⁶

Politikas rezultāts energoefektivitātes dimensijā ēku energoefektivitātes apakšdimensijā	Faktiskā vērtība	Mērķa vērtība ⁷⁷	
	2017	2020	2030
katru gadu renovētas 3% no tiešās pārvaldes ēku platības (kopā renovēti, m ²)	398 707	678 460 ⁷⁸	500 000 ⁷⁹
īpatnējais siltumenerģijas patēriņš ēkās apkurei (kWh/m ² /gadā)	-	150	120

Lai varētu turpināt veicināt energoefektivitātes uzlabošanu valsts ēkās arī uz 2030. gadu, nepieciešams:

1. Izstrādāt Ministru kabineta noteikumus, lai arī pēc 2021.gada ES struktūrfondu un citu finansējuma avotu ietvaros varētu īstenot energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus valsts ēkās;

2. izstrādāt līdzmaksājuma diversificēšanas nosacījumi, iespēju robežās ņemot vērā:

- īpašuma, kurā tiek veikti pasākumi, vērtību;
- attiecībā uz apkures iekārtu nomaiņu - esošo gaisa kvalitāti teritorijā;

⁷⁶Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>.

⁷⁷Normālrakstā iekļauti jau šobrīd spēkā esošie mērķi, kas ir noteikti saistošos ES tiesību aktos, citos Latvijas politikas plānošanas dokumentos vai tiesību aktos, slīprakstā ir atzīmēti nosakāmie indikatīvie mērķi, treknrakstā ir atzīmēti nosakāmie saistošie mērķi

⁷⁸Maksimālā prognoze, jo mērķis mainās ikgadēji. Kopējais mērķis līdz 2017.gada beigām ir 392 010 m²

⁷⁹ Maksimālā prognoze

- sasniegtais energoefektivitātes ietaupījums un emisiju procentuālais samazinājums.⁸⁰

Kā viens no salīdzinoši efektīviem, iespējamiem risinājumiem valsts ēku sektorā varētu būt valsts iestāžu mobilizēšana jeb izvietošana vienkopus. VAS “Valsts nekustamie īpašumi” 2018.gadā veikusi aptauju par valsts iestāžu izmantotajiem birojiem Rīgā. Pēc aptaujas datiem iestādes Rīgā izvietotas aptuveni 482 695 m², vidēji uz vienu darbinieku 20,5 m². Iestādes izvietotas izklaidus, vairākās ēkās, piemēram, Finanšu ministrijas resors izvietots 11 ēkās, Iekšlietu ministrijas resors - 31 ēkā, Ekonomikas ministrijas resors - 6 ēkās. Iestādes izvietojot vienkopus, aktivitātēs balstītā birojā un samazinot platību uz darbinieku uz 12-16 m² iestāžu izmantoto platību iespējams samazināt par 30%, jeb 144 tūkst m². Pietam, ņemot vērā, ka valsts ēkās lielākā vairumā gadījumu energoefektivitātes risinājumiem valsts ēkās atmaksas periods ir garāks nekā 20 gadi, šādos projektos var rasties grūtības piesaistīt ESKO kompānijas.

Ņemot vērā identificētās problēmas, secināms, ka ir nepieciešams rast finansējumu kopējai valsts ēku saimniecības inventarizācijai, lai noteiktu ēkas, kuru turpmākā izmantošana, tajā skaitā atjaunošana, nav efektīva un rentabla.

Pašvaldību ēkas

Eiropas Savienības fondu darbības programmā “Izaugsme un nodarbinātība” pašvaldību ēku noteiktie 4.2.2. SAM pasākuma iznākuma rādītāji “primārās enerģijas gada patēriņa samazinājums sabiedriskajās ēkās” (turpmāk – kWh rādītājs) (vismaz 13 718 237 kilovatstundas gadā) un “aprēķinātais siltumnīcefekta gāzu samazinājums gadā” (vismaz 3460 ogļskābās gāzes ekvivalenta tonnas) tika izpildīti attiecīgi par 139% un 151% no plānotā, t.i. sasniegts primārās enerģijas ietaupījums 19 129 954 kWh/gadā apmērā un siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinājums 5214 CO₂ ekvivalenta tonnu apmērā.

Par 4.2.2. SAM pasākumu jau sīkāk tika aprakstīts nodaļā par – Politiku un darbībām, kas vērstas uz publiskajām ēkām un nodaļā - Politika un darbības ēku rentablai un pakāpeniski pilnīgai atjaunošanai. Pieprasījums pēc 4.2.2. SAM sniegtā atbalsta pasākumiem ir lielāks nekā 4.2.2. SAM ietvaros pieejamais finansējums. Līdz ar to, sagaidāms, ka arī 3. kārtas iznākuma rādītāji 4.2.2. SAM pasākuma ietvaros būs līdzīgi kā pirmajā un otrajā kārtā.

Liela daļa no pašvaldību ēkām ir uzbūvētas, pirms tika paaugstinātas siltumtehnikās prasības ēku norobežojošām konstrukcijām, līdz ar to tām ir zems energoefektivitātes līmenis. Ņemot vērā zemos energoefektivitātes rādītājus, prioritāri nepieciešams samazināt to enerģijas patēriņu, vienlaicīgi nodrošinot tādu iekštelpu gaisa apmaiņu un ventilāciju, kas nerada kaitējumu veselībai. Pašvaldības var sniegt būtisku ieguldījumu arī plašākai atjaunojamo energoresursu izmantošanai, veicinot to izmantošanu pašvaldību ēkās - arī šādi risinājumi sekmē pašvaldību ēku uzturēšanas (un tajā sniegto pakalpojumu) izmaksu samazinājumu.

Atbilstoši Ministru kabineta 2019. gada 26. novembra rīkojumam Nr.587 “Par Reģionālās politikas pamatnostādņēm 2021.-2027. gadam”, VARAM atbalsta pasākumu ietvaros plānots piešķirt finansējumu pašvaldībām to ēku energoefektivitātes

⁸⁰Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

paaugstināšanai, t.sk. būvdarbu veikšanai, atjaunojamo energoresursu izmantojošu siltumenerģiju ražojošu avotu iegādei un uzstādīšanai, turpinot ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda 4.2.2.specifiskā atbalsta mērķa "Atbilstoši pašvaldības integrētajām attīstības programmām sekmēt energoefektivitātes paaugstināšanu un AER izmantošanu pašvaldību ēkās" ietvaros sniegto atbalstu.

Turpmākā rīcība uzdevuma izpildē saistīta ar ES fondu finansējuma piesaisti, kā arī atbalsta sniegšanas nosacījumu izstrādi.

Atbalsta rezultātā plānots:

1. samazināt primārās enerģijas patēriņu (67 991 529 kWh/gadā);
2. samazināt siltumnīcefekta gāzes (17 200 CO₂ tonnas gadā).⁸¹

Saskaņā ar VARAM 2018. gada jūlijā – 2019. gada janvārī veikto pašvaldību anketēšanu par investīciju vajadzībām pašvaldību pieprasījums pašvaldību pakalpojumu ēku energoefektivitātes paaugstināšanai ir nepieciešami 326 312 950 EUR (ar trīs projektu uz pašvaldību ierobežojumu), kas sastāda 10% no visām apkopotajām pašvaldību investīciju vajadzībām.

Lai risinātu COVID-19 krīzes radīto negatīvo ietekmi uz tautsaimniecību un veicinātu visvairāk skarto - nodarbinātības, uzņēmējdarbības jomu atkopšanos pēckrīzes posmā un ņemot vērā to, ka pašvaldības var sniegt būtisku ieguldījumu tautsaimniecībā, veicinot ekonomisko aktivitāti reģionos, VARAM ir izvērtējusi tādu projektu īstenošanu, kas veicinātu pieprasījumu tirgū pēc darba spēka un materiāliem. Tiek paredzēts 2020.gadā 4,82 milj. EUR no iekšējiem resursiem, kā arī papildus aptuveni 4,5 milj. EUR⁸² novirzīt pašvaldību energoefektivitātes projektiem.⁸³ Lai nodrošinātu minēto 7,5 milj. EUR pārdali un finansējuma atbrīvošanu, EM jāveic visu SAM 4.2.1.2.pasākumu projektu pārvērtēšana, lai nodrošinātu, ka pasākumā atlikušais finansējums tiek novirzīts gatavākajiem un efektīvākajiem projektiem, tai skaitā, vērtējot projektus, īstenojot bez ievērojamām papildus neattiecināmām izmaksām no valsts budžeta. Investīcijas stimulēs ekonomisko aktivitāti reģionos būvniecības sektorā un vienlaikus samazinās pašvaldību ēku primārās enerģijas patēriņu, atbrīvojot resursus citu būtisku funkciju īstenošanai.⁸⁴

Turpinot veicināt energoefektivitātes uzlabošanu pašvaldību publiskajās ēkās, nepieciešams:

Izstrādāt Ministru kabineta noteikumus, lai arī pēc 2021.gada ES struktūrfondu un citu finansējuma avotu ietvaros (publiskā finansējuma ietvaros), ņemot vērā nepieciešamību ievērot gaisa kvalitāti regulējošos tiesību aktus un nosacījumus, varētu īstenojot šādas aktivitātes (ņemot vērā tehniski ekonomisko pamatotību un iespējas pieslēgties pie centrālās siltumapgādes):

- esošu ēku pārbūve vai atjaunošana;
- lokālās vai autonomās siltumapgādes infrastruktūras pārbūve vai atjaunošana;
- Atjaunojamo energoresursu izmantojošu siltumenerģiju ražojošu iekārtu iegāde un uzstādīšana;

⁸¹ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/310954>.

⁸²No Ekonomikas ministrijas pārziņā esošā 4.2.1.2.pasākuma "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts ēkās".

⁸³4.2.2.SAM "Atbilstoši pašvaldības integrētajām attīstības programmām sekmēt energoefektivitātes paaugstināšanu un atjaunojamo energoresursu izmantošanu pašvaldību ēkās".

⁸⁴ Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40487446&mode=mk&date=2020-05-19>.

- Atjaunojamo energoresursu izmantojošu elektroenerģiju ražojošu iekārtu iegāde un uzstādīšana;
- energoefektīvas aukstumapgādes ieviešana (zemes aukstumsūkņi, lielās ūdenstilpnēs esošā ūdens izmantošana u.c.).
- Izstrādāt līdzmaksājuma diversificēšanas nosacījumus, iespēju robežās ņemot vērā:
- īpašuma, kurā tiek veikti pasākumi, vērtību;
- iedzīvotāju maksāspēju;
- attiecībā uz apkures iekārtu nomaiņu - esošo gaisa kvalitāti teritorijā;
- sasniegto energoefektivitātes ietaupījumu un emisiju procentuālo samazinājumu.

Nedzīvojamās ēkas

Līdz šim, attiecībā uz nedzīvojamām ēkām, lielākais atbalsts komersantu vidū ir bijis tieši pateicoties Kohēzijas fonda 4.1.1.specifiskā atbalsta mērķim „Veicināt efektīvu energoresursu izmantošanu, enerģijas patēriņa samazināšanu un pāreju uz AER apstrādes rūpniecības nozarē”.

Nākamajā plānošanas periodā arī būtu nepieciešams paredzēt atbalstu komersantiem, ņemot vērā, ka tieši uzņēmumi aizpilda lielu daļu no nedzīvojamo ēku segmenta. Līdz ar to, izstrādājot finanšu instrumentus ar iespēju komersantiem saņemt atbalstu energoefektivitātes veicināšanā arī turpmāk, būtu jāparedz iespēja uz šādu atbalstu pretendēt plašākam komersantu lokam, neatkarīgi no komercdarbības virziena, nozares līdzīgi kā to šobrīd nodrošina ALTUM, piešķirot aizdevumus tādām būvēm kā noliktavas, biroja ēkas, tirdzniecības centri u.tml.⁸⁵

Atbilstoši NAP2027, ir noteikts uzdevums “Atjaunojamo energoresursu izmantošana un energoefektivitātes paaugstināšana rūpniecībā un komersantos”.

Mērķauditorija: uzņēmumi

Veicamās darbības: jaunu energoefektīvu ražotņu būvniecība; esošo rūpnieciskās ražošanas jaudu modernizēšana, uzstādot energoefektīvākas ražošanas un ražošanu nodrošinošas blakusprocesu iekārtas; ražošanas ēku un teritoriju sakārtošana, t.sk., ražošanas teritorijā esošo iekšējo un ārējo inženiertīklu un inženiersistēmu nomaiņa pret energoefektīvākām. (Indikatīvais finansējums 43 500 000 EUR, tajā skaitā ERAF).

Emisijas un izmantotā enerģija

Nenoliedzami ēkas ir ļoti būtiskas, lai panāktu ES izvirzīto visaptverošo mērķi līdz 2050. gadam sasniegt klimatneitralitāti, izveidojot dekarbonizētu ēku fondu, kā arī veicinot esošo ēku atjaunošanu. 2019. gada 17. jūlijā ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 380 tika apstiprināts "Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030.gadam", kura mērķis ir mazināt Latvijas cilvēku, tautsaimniecības, infrastruktūras, apbūves un dabas ievainojamību pret klimata pārmaiņu ietekmēm un veicināt klimata pārmaiņu radīto iespēju izmantošanu. Plānā ietverti tādi ar būvniecību un infrastruktūru saistīti rīcības virzieni kā:

- zaļās infrastruktūras izmantošana klimata risku ietekmes mazināšanai;
- inženierkomunikāciju sistēmas un infrastruktūras nodrošināšana un pielāgošana klimata ekstrēmiem;

⁸⁵Pieejams:<https://www.altum.lv/lv/pakalpojumi/uznemumiem/aizdevumi-uznemumu-energoefektivitatei/aizdevumi-uznemumu-energoefektivitate/>.

- būvju un ēku pielāgošana klimata pārmaiņu ietekmēm un slodzēm.

Plāna paredzētos pielāgošanās pasākumus atbildīgajām institūcijām jāīsteno laika posmā līdz 2030.gadam.

Attiecībā uz emisijām norādāms, ka Latvijā vislielāko SEG emisiju apjomu rada enerģētikas joma, kas 2017. gadā emitēja aptuveni 3900 kilotonnas (kt) CO₂ ekvivalenta (34% no kopējām Latvijas SEG emisijām). Desmit gadu laikā no 2008. līdz 2017. gadam CO₂ emisiju apjoms enerģētikas sektorā ir samazinājies par 17,2 %. Ja šos datus salīdzina ar atskaides punktu 1990. gadā, tad redzams, ka kopumā samazinājums veido jau 70% (skat. 18. tabulu). No enerģētikas sektorā esošajām emisijām, aptuveni 15% veido mājāsaimniecības⁸⁶.

Enerģētikas sektora emisijas svārstās atkarībā no ekonomiskajām izmaiņām valstī un būtiski atšķirīgām ziemas vidējām temperatūrām. Būtisks faktors enerģētikas SEG emisiju samazinājumam kopējā bilanci ir energoefektivitāte, kurināmā nomaiņa no šķidrajiem un cietajiem kurināmajiem uz dabasgāzi, kā arī fosilo energoresursu aizstāšana ar biomasu un citiem AER veidiem. Svarīgi faktori energoresursu nomaiņai ir tā cena un pieejamība, kā arī valsts politika un pasākumi, tai skaitā atbalsta pasākumi.⁸⁷

13.tabula.

Energoresursu patēriņš mājāsaimniecībās, ieskaitot patēriņu lauku saimniecībās un citās ekonomiskās aktivitātēs (TJ)⁸⁸

	1996	2001	2006	2010	2015
Elektroenerģija	3935	4460	6221	6977	6332
Dabasgāze	4180	3334	4807	5219	4116
Sašķīdinātā naftas gāze	1230	1139	1230	911	773
Naftas produkti apkurei un karstajam ūdenim	42	170	127	79	89
Akmeņogles	1964	1338	813	1049	501
Malka	31349	23388	27986	23256	16355
Koksnes briķetes	...	69	187	340	375
Koksnes granulas	...	...	36	252	2052
Koksnes atlikumi	...	7062	2956	1126	348
Kokogles	...	...	30	60	60
Cits ciets kurināmais	241	17	7	35	...
Naftas produkti citām vajadzībām (izņemot transportu)	...	1087	2701	2825	1151
Siltumenerģija (apkurei un karstajam ūdenim)	28310	19627	17816	17622	14101
Energoresursi pavisam	71251	61691	64917	59751	46253

* Dati tiek vākti un apkopoti par visiem veidiem ik pēc 5 gadiem. Dati uz 2020. gadu tiks publicēti 2021. gadā.

Energoresursu patēriņš mājāsaimniecībās 2018. gadā bija 51,5 PJ, kas ir par 2,9% vairāk nekā 2017.gadā. Mājāsaimniecībās energoresursu patēriņa struktūra pēdējos gados būtiski nemainās – pārsvarā tiek izmantota kurināmā koksne. Ņemot vērā, ka dabasgāze veido salīdzinoši mazāk SEG emisiju, nekā cietais kurināmais, tad šajā jomā

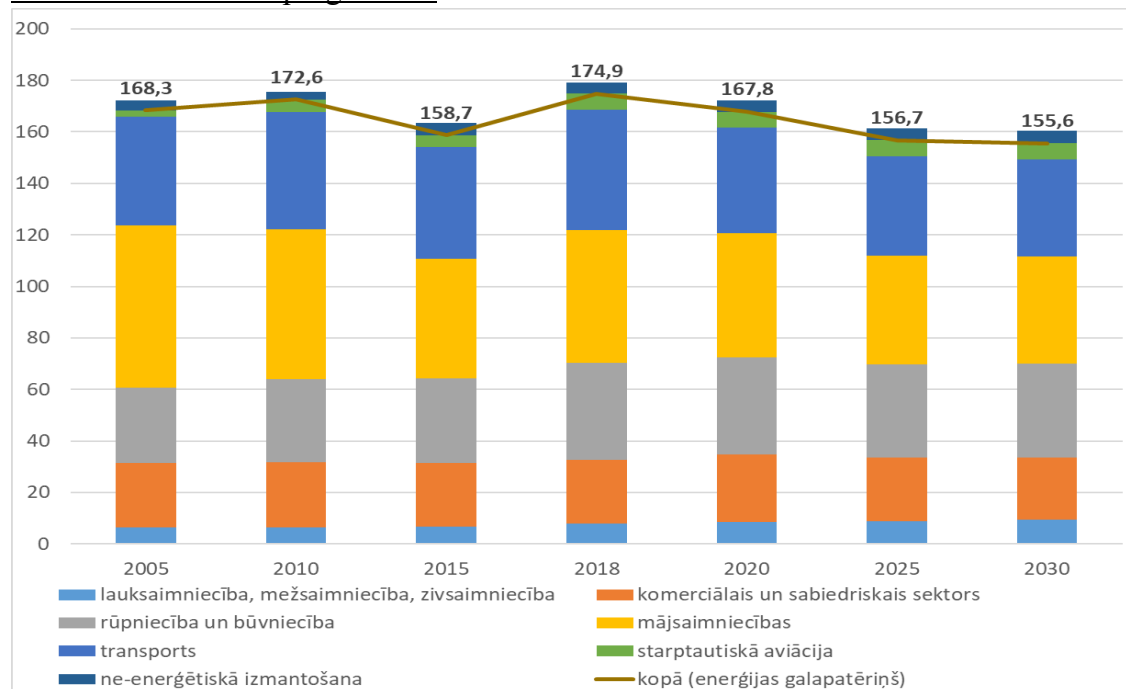
⁸⁶SEG inventarizācija 1990.- 2017. gadam. Pieejams: <https://unfccc.int/documents/194813>

⁸⁷Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam. Pieejams: https://ec.europa.eu/clima/sites/lts/lts_lv_lv.pdf.

⁸⁸Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes dati, epm3.4 Energoresursu patēriņš mājāsaimniecībās, ieskaitot patēriņu lauku saimniecībās un citās ekonomiskās aktivitātēs.

ir vērojama pozitīva tendence, jo salīdzinājumā ar 2017.gadu ievērojami pieaudzis dabasgāzes patēriņš mājstaimniecībās (+9,3%) un samazinājies ogļu patēriņš (-32,7%).⁸⁹

Indikatīvās attīstības prognozes⁹⁰

8.attēls. Enerģijas galapatēriņa prognozes dalījumā pa sektoriem līdz 2030.gadam (PJ)

No 8. attēla redzams, ka tiek prognozēts enerģijas galapatēriņa samazinājums mājstaimniecības sektorā. Kopējais enerģijas galapatēriņš 2030.gadā ir par apmēram 11% mazāks nekā 2018.gadā.

Izmantojot makroekonomisko prognozi un modelēšanā izmantotos pieņēmumus aprēķinātās enerģijas galapatēriņa prognozes paredz, ka arī 2030. gadā galvenie enerģijas galapatēriņa sektori būs rūpniecības un būvniecības, transporta un mājstaimniecības sektori, kas no kopējā enerģijas galapatēriņa patērēs 23,5%, 24,2% un 26,7% attiecīgi. Enerģētikas sektora kopējās SEG emisiju prognozes bāzes scenārijā nosaka esošās politikas (AER politika un energoefektivitātes politika) iniciēto pasākumu turpināšana līdz 2030.gadam.

SEG emisiju samazināšanos sektorā visvairāk ietekmē fosilā kurināmā aizvietošana ar biomasu centralizētā siltumapgādē, kā arī energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu (galvenokārt dzīvojamo un publisko ēku renovācija) īstenošana mājstaimniecībās un pakalpojumu sektorā. Šie minētie energoefektivitātes pasākumi kopējās SEG emisijas mājstaimniecībās, komerciālā un sabiedriskā sektorā uz 2030.gadu var samazināt par 135 kt CO₂ ekv, salīdzinot ar 2017.gadu.⁹¹ Pāreja no fosilā kurināmā uz biomasas izmantošanu enerģijas pārveidošanas sektorā, galvenokārt

⁸⁹Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-2021-2030-gadam>

⁹⁰Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-2021-2030-gadam>

⁹¹ “Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2030. gadam. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>”.

centralizētās siltumapgādes sistēmā, samazinās emisijas par apmēram 80 kt CO₂ ekv. uz 2030.gadu, salīdzinot ar 2017.gadu.

Vienlaikus norādāms, ka, lai arī biomasas ir atjaunojamais energoresurss un tiek uzskatīts par CO₂ neitrālu kurināmo, kas nerada negatīvu ietekmi uz klimata pārmaiņām, tās dedzināšanas rezultātā tomēr tiek radīta negatīva ietekme uz cilvēku veselību un rodas tādi gaisa piesārņotāji kā smalkās daļiņas un benz(a)pirēns, kas palielina gaisa piesārņojumu.

Biomassas sadedzināšanas rezultātā tiek izdalītas arī kvēpu emisijas, kas tiek uzskatīts par īslaicīgu klimata piesārņotāju un veicina klimata pārmaiņas, tādēļ samazinot apkures iekārtu radītos kvēpus, tiek kavētas arī klimata pārmaiņas.⁹²

⁹² Pieejams: <http://www.varam.gov.lv/lat/buj/?doc=27570>.

3.1. Prognozes un mērķi 2030. gadam

Kā jau tika aplūkots Stratēģijas 2. tabulā, tad Latvijā kopējais dzīvojamo ēku skaits ir 363000 tūkstoši. No tām aptuveni 285 000 tūkstoši ir ar apkuri. Nedzīvojamo ēku skaits – 1.068 miljoni, no tām 108000 tūkstoši ar apkuri.

Saskaņā ar Eurostat prognozēm⁹³, līdz 2050. gadam Latvijā iedzīvotāju skaits varētu sarukt no 1,9 miljoniem, līdz pat 1,4 miljoniem. Šādi statistikas rādītāji neapšaubāmi norāda arī uz to, ka tiem būtu savā ziņā jāpakārto arī mājokļu politika.

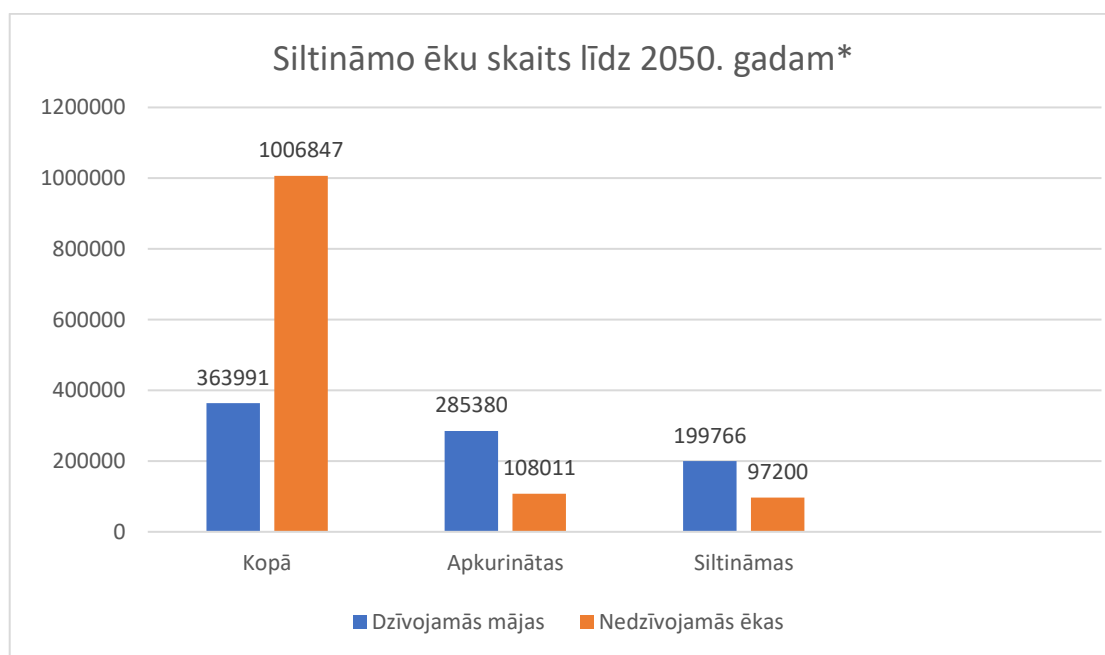
Ņemot vērā pašreizējo ēku fonda vecumu un nolietojumu, var izteikt sekojošus pieņēmumus uz 2050. gadu:

- 30% no dzīvojamām ēkām vairs nebūs lietderīgi atjaunot;
- 10% no nedzīvojamām ēkām nebūs lietderīgi atjaunot;

Kopējā siltināmā platība dzīvojamām ēkām – 56 milj.m²

Kopējā siltināmā platība nedzīvojamām ēkām – 27 milj.m²

9. attēls.

*Siltināmo ēku sarakstā nav iekļautas garāžas, rūpnieciskās ēkas, noliktavas, lauku saimniecību ēkas, kultūrvēsturiskie objekti, kulta objekti un citas neklasificētas ēkas.

Atbilstoši 9. attēlā identificētajam, nepieciešamās investīcijas visa veida ēkām līdz 2050.gadam atkarībā no to platības – no 200 līdz 400 Eur/m², ņemot vērā pašreizējās būvniecības izmaksas sastāda ~ 19 miljardi EUR. Jāprecizē, ka, pirmkārt, būtiski ņemt vērā apstākli, ka šādos pieņēmumos viena kvadrātmetra izmaksas ir noteiktas ar plašu amplitūdu, lai aptvertu visa veida ēku būvniecības izmaksas.

Raugoties nākotnes perspektīvā, secināms, ka dzīvojamo ēku segmentā, pirmkārt, būtu jāturpina koncentrēties uz daudzdzīvokļu dzīvojamo māju atjaunošanu, padarot tās pēc iespējas energoefektīvākas, jo neskatoties uz to, ka skaita ziņā tās ir teju desmit reizes mazāk kā viena dzīvokļa ēkas, platības ziņā tām ir pārsvars.

⁹³ Pieejams: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=proj_19np&lang=en.

Atsaucoties uz jau minēto statistiku un pašreizējo ēku vecumu, nolietojumu, būtu nepieciešams vairāk mobilizēt iedzīvotājus pakāpeniski pāriet uz dzīvošanu energoefektīvākos mājokļos. To varētu panākt ar jau minētajām garantijām mājokļa iegādei, kas atbilst noteiktai energoefektivitātes klasei, vai atbalstu jaunajām ģimenēm, kas labvēlīgu finanšu instrumentu ietekmē izvēlētos dzīvot augstas energoefektivitātes mājokļos.

Piemēram, turpinot attīstīt atbalsta programmu mājokļa iegādei, kas sasniedz vismaz "A" energoefektivitātes klasi, tādējādi veicinot sabiedrību pārcelties no mājokļiem ar ļoti zemiem energoefektivitātes rādītājiem uz krietni energoefektīvākiem mājokļiem. Līdz ar to, izkristalizētos arī tā ēku fonda daļa, kuru nebūtu lietderīgi atjaunot. Vienlaikus jāņem vērā līdz šim esošais ēku atjaunošanas temps un pieejamie finanšu līdzekļi. Turpmāk tekstā aplūkota prognoze pēc ēku veidiem, kā arī indikatīvi norādīts kāds ir finansējuma deficīts, kas būtu nepieciešams visa ēku fonda atjaunošanai.

Vienlaikus attiecībā uz sasniedzamajiem mērķiem jāņem vērā Eiropas Komisijas 2020. gada 17. septembra paziņojums "Eiropas 2030.gada klimatisko ieceru vēriena kāpināšana. Investīcijas klimatneitrālā nākotnē cilvēku labā", kas cita starpā paredz ES nākamajā desmitgadē īstenot tajā skaitā Renovācijas vilni, t.i., panākt, ka renovācijas rādītājs, kas pašlaik ES ir aptuveni 1 %, laikā līdz 2030. gadam vismaz divkāršojas.

Attiecībā uz minēto paziņojumu būtu ņemams vērā arī tas, ka saskaņā ar minētā paziņojuma pievienoto ietekmes novērtējumu 2030. un 2050. gadā oglekļa cenošanas dēļ enerģijas cena paaugstināsies, kā arī vidēji ES mājsaimniecību enerģijas izdevumu procentuālā daļa palielināsies, līdz ar to mājsaimniecībām būs lielāks ekonomiskais stimuls energoefektivitātes uzlabošanā.

Daudzdzīvokļu dzīvojamās ēkas

Jāņem vērā, ka NAP2027 ietvaros plānots realizēt energoefektivitātes paaugstināšanu 40 000 dzīvokļu īpašumos kas ir aptuveni 800 daudzdzīvokļu mājas (pieņemot, ka vidēji viens dzīvokļa īpašums ir 50m²). Tādējādi kopumā tiktu renovēti 2 milj. m². Tāpat minētā plāna ietvaros plānots, ka uz 2027. gadu, gada griezumā tiks uzbūvēti 10 000 jauni dzīvokļa īpašumi.

Virzībā uz mērķi, līdz 2030. gadam atjaunojot 30% no daudzdzīvokļu ēkām, kopumā jāatjauno 8100 daudzdzīvokļu ēkas. Ja ņem vērā attiecību uz potenciāli ieinteresēto māju īpašniekiem, kas ir gatavi īstenot energoefektivitātes pasākumus, lai sasniegtu mērķi ir nepieciešams atjaunot 4 860 daudzdzīvokļu ēkas. Līdz ar to 4860 daudzdzīvokļu ēkas ir nosakāms kā primārais mērķis.

14.tabula. Finansējuma deficīts daudzdzīvokļu ēkām

Kopējais finansējuma deficīts daudzdzīvokļu dzīvojamām ēkām	
Mainīgie lielumi	Vērtības
Kopējais daudzdzīvokļu māju skaits un platība	38 600 ⁹⁴ 54,4 miljoni m ²
Daudzdzīvokļu māju skaits un platība, kurās iespējams veikt izmaksu efektīvu atjaunošanu ⁹⁵	27 000 37.8 miljoni m ²
Energoefektivitātes paaugstināšanas un citu neatliekamo atjaunošanas darbu izmaksas EUR/m ²	200 EUR/m ²
Kopējā finanšu nepieciešamība	7.54 miljardi EUR
Māju īpatsvars, kuru īpašnieki potenciāli ir ieinteresēti īstenot energoefektivitātes pasākumus	60%
Kopējās investīciju izmaksas (faktiskā finanšu nepieciešamība)	4,52 miljardi EUR (60% no 7.54 miljardiem EUR)
Potenciālais nepieciešamais finansējums 10 gadu griezumā	1.5 miljardi EUR (1/3 no kopējā investīciju apjoma)

14. tabulā ir attēlots indikatīvs finansējums, kāds varētu būt nepieciešams, ja ņem vērā to sabiedrības daļu, kas būtu gatavi veikt atjaunošanas darbus. Māju īpatsvars, kuru īpašnieki ir potenciāli ieinteresēti izmantot finanšu instrumentus (60%), ir noteikts ar ekspertu metodes palīdzību. Ekspertu novērtējums ir balstīts uz Latvijas namu apsaimniekotāju kvantitatīvā apsekojuma rezultātiem (63% respondentu atbildēja, ka māju īpašniekus interesē dalība ES līdzfinansētā daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes paaugstināšanas programmā⁹⁶).

No iepriekš minētā redzams, ka, lai sasniegtu vismaz primāro mērķi, nepieciešamās investīcijas ir vairāk nekā pusotrs miljards EUR. Atbilstoši NAP2027

⁹⁴ Aptuvenais ēku skaits, atskaitot 2014-2020. gada fondu plānošanas periodā pabeigtos projektus.

⁹⁵ No kopējā ēku apjoma ir iespējams veikt izmaksu efektīvu renovāciju 70%, jo 30 % nebūs lietderīgi atjaunot).

⁹⁶ Pieejams: <https://www.ficompass.eu/sites/default/files/publications/Ex%20ante%20izvertejums.pdf>

periodā pieejamajiem līdzekļiem daudzdzīvokļu māju atjaunošanai indikatīvi paredzēti jau minētie 163 125 000 EUR.

Izmantojot mērķa vērtības noteikšanas metodoloģiju, ir iespējams veikt pieņēmumus par plānoto enerģijas ietaupījumu un SEG emisiju samazinājumu attiecībā uz pieejamajiem finanšu līdzekļiem NAP2027 ietvaros. Līdz ar to, indikatīvais enerģijas ietaupījums – 69 857 MWh gadā, savukārt SEG emisiju samazinājums – 14 111 t CO₂ gadā.

Privātmājas un neliela skaita ēku kompleksi

Kā tas izriet arī no Nacionālā enerģētikas un klimata plāna, uz 2030. gadu vismaz 7500 privātmājās veikti enerģijas ietaupījumu katalogā iekļautie ēku energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi.

Otrkārt, tiek atjaunoti neliela skaita ēku kompleksi, t.sk. ēku kompleksa atjaunošana, samazinot patērētās siltumenerģijas apjomu (apkures sistēmu uzstādīšanā dodot priekšroku tādām iekārtām, kas atbilst Regulā 2015/1189 noteiktajām emisiju un efektivitātes prasībām, kas stāsies spēkā no 2022. gada)

ALTUM, izmantojot savus un valsts energoefektivitātes fonda līdzekļus, īstenojot atbalsta programmu esošo privātmāju energoefektivitātes uzlabošanai, plānots 2020. gadā atbalstīt pirmās 50 privātmājas, savukārt 2021. gadā jau 250, lai turpmāk nodrošinātu energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu īstenošu privātmāju sektorā plānotajos apjomos sniedzot atbalstu vidēji 500 privātmājām gadā. Līdz ar to, ja šāda programmas iecere tiktu turpināta un attīstīta līdz 2030. gadam un, realizējot šīs programmas plānoto mērķus, kopumā atbalsts energoefektivitātes uzlabošanai privātmājās būtu sniegts nedaudz vairāk kā 4000 privātmājām. Par minēto atbalsta programmu vairāk aprakstīts 3.1.1. apakšnodaļā.

Atbilstoši Ministru kabineta 2018. gada 20. februāra noteikumu Nr.95 “Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai” ietvertajiem atbalsta mehānismiem (skatīt sadaļu – atbalsta mehānismi ēku energoefektivitātes mērķu sasniegšanai), mājokļu programmā paredzētais darījumu skaits garantijas izsniegšanai “A” klases vai gandrīz nulles enerģijas mājokļa iegādei – 570. Savukārt, programmas “Balsts” ietvaros – 400. Līdz ar to, kopumā tie varētu būt gandrīz 1000 darījumi, kas saistīti ar energoefektīva mājokļa iegādi.⁹⁷

Lai arī privātmāju atjaunošanai nepieciešamās investīcijas atšķiras (ne tikai reālās izmaksas uz kvadrātmetru, bet arī nepieciešami individuālie tehniskie risinājumi u.tml.) Stratēģijas ietvaros norādīts arī indikatīvais finansējums, kāds būtu nepieciešams privātmāju sektorā. Latvijā nav pieejamas statistikas par privātmāju radīto emisiju samazinājumu ņemot vērā veiktos energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus. Piemēram, attiecībā uz daudzdzīvokļu ēku sektoru šādi dati pastāv, jo tie nonāk uzskaitē pateicoties realizētajām aktivitātēm un pasākumiem ES fondu ietvaros.

⁹⁷Pieejams: (skatīt anotāciju) <https://likumi.lv/ta/id/315787-grozijumi-ministru-kabineta-2018-gada-20-februara-noteikumos-nr-95-noteikumi-par-valsts-palidzibu-dzivojamas-telpas-iegadei-vai...>

15. tabula. Finansējuma deficīts privātmājām

Kopējais finansējuma deficīts privātmājām	
Mainīgie lielumi	Vērtības
Kopējais privātmāju skaits un platība	309 929 36,5 miljoni m ²
Daudzdzīvokļu māju skaits, kurās iespējams veikt izmaksu efektīvu atjaunošanu	233 487 ⁹⁸
Potenciāli energoefektīvo atjaunojamo ēku skaits un platība ⁹⁹	163 441 (70% no 233 487) 19.3 miljoni m ²
Energoefektivitātes paaugstināšanas un citu neatliekamo atjaunošanas darbu izmaksas EUR/m ²	400 EUR/m ²
Kopējā finanšu nepieciešamība	7.7 miljardi EUR
Māju īpatsvars, kuru īpašnieki potenciāli ir ieinteresēti īstenot energoefektivitātes pasākumus	60% ¹⁰⁰
Kopējās investīciju izmaksas (faktiskā finanšu nepieciešamība)	4,62 miljardi EUR (60% no 7,7 miljardiem EUR)
Potenciālais nepieciešamais finansējums 10 gadu griezumā	1.54 miljardi EUR (1/3 no kopējā investīciju apjoma)

Valsts ēkas

Saskaņā ar Direktīvu 2012/27/ES Latvijas 2020. gada mērķis ir ikgadējs 3% centrālās valdības ēku platības atjaunošanas mērķis, un Latvija piedāvā šo mērķi turpināt arī periodā līdz 2030. gadam, kopumā renovējot 500 000 m².

2021.gadam 3% renovācijas mērķis aprēķināts 55 870 m² apmērā. Savukārt 2019.gadā centrālās valdības ēku renovētā platība sastādīja 50 475 m².¹⁰¹ Kā tas redzams 12. tabulā, tad uz 2017. gadu kopējā renovētā platība ir 398 707 m². **Līdz ar to secināms, ka mērķis 2030. gadam, 10 gadu laikā kopumā renovēt 500 000 m² ir reāli izpildāms.**

Kā tas tika minēts Stratēģijas 2. nodaļā, no 2016. gada 19. septembra 4.2.1.2. pasākuma pirmās kārtas projektu iesniegumu atlases sākuma līdz 2020. gada jūnijam sadarbības iestādē CFLA iesniegti 107 projekta pieteikumi. No 2018. gada 7. marta līdz 2020. gada jūnijam 4.2.1.2. pasākuma otrās kārtas projektu iesniegumu atlases kārtā tika iesniegti 27 projektu pieteikumi. Vienlaikus tiek plānots, ka tiks iesniegti vēl 6 projektu iesniegumi.

Periodā līdz 2030. gadam Latvija piedāvā nodrošināt vidējā īpatnējā siltumenerģijas patēriņa ēkās apkurei samazinājumu līdz 120 kWh/m²/gadā. Ja tiek pieņemts, ka no 120 iespējamiem pirmās atlases kārtas projektiem 101 projekts tiek realizēts, var secināt, ka aptuvenais siltumenerģijas patēriņš atjaunotajām ēkām būs līdz

⁹⁸ Atbilstoši Valsts zemes dienesta datiem par ēkām, kuras tiek apkurinātas.

⁹⁹ Ņemot vērā, ka 30% nav lietderīgi atjaunot.

¹⁰⁰ Pieņēmums, kas izriet līdzīgi kā daudzdzīvokļu ēku aprēķinā.

¹⁰¹ Pieejams: <https://bvkb.gov.lv/lv/content/valsts-eku-saraksts>.

70 kWh/m² gadā. Līdz ar to, no kopējā atjaunojamo valsts ēku skaita (863), atjaunojot, piemēram, 101 ēku, **vidējais siltumenerģijas patēriņš no 140 kWh/m² varētu sarukt līdz jau norādītajiem aptuveni 120 kWh/m².** Ja ņem vērā EM identificētās problēmas, kas tika aplūkotas iepriekš, varētu panākt plānoto efektu un realizēt visus līdz šim pieteiktos (101+27+6=134) projektus. **Pirmo 15 pabeigto projektu 4.2.1.2. pasākuma ietvaros kopējais enerģijas ietaupījums ir 12 GWh gadā.** Atbilstoši Ministru kabineta 2016. gada 9. augusta noteikumiem Nr.534 Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 4.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts un dzīvojamās ēkās" 4.2.1.2. pasākuma "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts ēkās" pirmās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanas noteikumi 8.2.3. apakšpunktam, aprēķinātais (prognozētais) siltumnīcefekta gāzu samazinājums – vismaz 3 932 CO₂ ekvivalenta tonnas gadā. Līdz ar to, ja atjaunotu plānotās 120 ēkas pirmās kārtas ietvaros, emisiju samazinājums būs vismaz 3 932 CO₂ ekvivalenta tonnas gadā (3,93 kt).

Šāds 3% atjaunošanas temps 2030. gada perspektīvā ir uzskatāms par apmierinošu un kā jau minēts, mērķis renovēt 500 000 m² ir reāli izpildāms, ja veiksmīgi tiks novērsti iepriekš Stratēģijā identificētie šķēršļi.

Paredzētais finansējums energoefektivitātes paaugstināšana valsts ēkās NAP 2027 ietvaros (indikatīvi): 104 400 000 EUR (tajā skaitā ERAF). Izmantojot mērķa vērtības noteikšanas metodoloģiju atbilstoši minētajam finansējuma apjomam var veikt pieņēmumu, ka enerģijas ietaupījums būtu indikatīvi 29.714 MWh gadā, savukārt SEG emisiju samazinājums 6000 t gadā.

Pašvaldību ēkas

Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam¹⁰² paredz turpināt ieguldījumus pašvaldību ēku energoefektivitātes uzlabošanā, t.sk. būvdarbu veikšanai, atjaunojamo energoresursu izmantojošu siltumenerģiju ražojošu avotu iegādei un uzstādīšanai. Saskaņā ar pamatnostādnēm, šim atbalsta pasākumam pieprasīti 142 857 143 EUR finansējuma (t.sk. 100 000 000 EUR ERAF finansējuma). Atbilstoši NAP 2027 uzdevumam [336] "Publisko pakalpojumu uzlabošana atbilstoši iedzīvotāju skaita dinamikai, attīstot alternatīvus pakalpojumu modeļus un infrastruktūru, pašvaldību pakalpojumu ēku energoefektivitāti, kā arī publiskās ārtelpas kvalitāti" kopumā paredzēti 6 pasākumi ar kopējo indikatīvo finansējumu (ERAF un Eiropas Lauksaimniecības Fonds lauku attīstībai) 156 395 714 EUR.¹⁰³ Atbalsta rezultātā plānots, pirmkārt, samazināt primārās enerģijas patēriņu (indikatīvi 68 000 MWh/gadā, ja tiek saglabāta SAM 4.2.2. pieeja rādītāju vērtību noteikšanā) un, otrkārt, **samazināt siltumnīcefekta gāzes (indikatīvi 17 200 CO₂ tonnas gadā)**¹⁰⁴.

Atbilstoši Ministru kabineta 2020. gada 14. jūlija noteikumiem Nr. 456 "Noteikumi par nosacījumiem un kārtību, kādā pašvaldībām izsniedz valsts aizdevumu ārkārtējās situācijas ietekmes mazināšanai un novēršanai saistībā ar Covid-19 izplatību" (kas aizstāj Ministru kabineta 2020. gada 12. maija noteikumus Nr. 278 "Kārtība un nosacījumi jaunu valsts aizdevumu izsniegšanai ar COVID-19 izplatību saistītās ārkārtējās situācijas ietekmes mazināšanai un novēršanai pašvaldībās")

¹⁰²Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam. Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/310954-par-regionalas-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>.

¹⁰³NAP2027 indikatīvais investīciju projektu kopums. Pieejams: <https://www.pkc.gov.lv/lv/nap2027>

¹⁰⁴Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam. Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/310954-par-regionalas-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

pašvaldības var pieteikties valsts aizņēmumam energoefektivitātes paaugstināšanas pašvaldību ēkās projektu īstenošanai (viens no iespējamajiem ieguldījumu mērķiem)”.

Vienlaikus norādāms, ka plānotie sasniedzamie rezultāti attiecas uz Reģionālās politikas pamatnostādņēs 2021.-2027. gadam pieprasīto finansējuma apjomu. Attiecīgi, īstenojot pasākumus Nacionālā attīstības plāna 2021.-2027. gadam noteiktajā apmērā, sasniedzamie rezultāti būs proporcionāli mazāki.

16.tabula. Finansējuma deficīts nedzīvojamām ēkām

Kopējais finansējuma deficīts nedzīvojamām ēkām (izņemot ražošanas ēkas)	
Mainīgie lielumi	Vērtības
Kopējais ēku skaits un platība	973 871 ¹⁰⁵ 97.3 milj. m ²
Ēku skaits un platība, kurās iespējams veikt atjaunošanu ¹⁰⁶	75 000 27.15 milj. m ²
Potenciāli energoefektīvo atjaunojamo ēku skaits un platība ¹⁰⁷	67 500 (90% no 75 000) 24.45 miljoni m ² (90% no 27.15 milj. m ²)
Energoefektivitātes paaugstināšanas un citu neatliekamo atjaunošanas darbu izmaksas EUR/m ²	200 EUR/m ²
Kopējā indikatīvā finanšu nepieciešamība	4.89 miljardi EUR
Potenciālais nepieciešamais finansējums 10 gadu griezumā	1.63 miljardi EUR (1/3 no kopējā investīciju apjoma)

Attiecībā uz Rūpnieciskās ražošanas ēkām norādāms, ka nepieciešamo investīciju apjomu noteikt ir sarežģīti, jo kā tas ir redzams arī no pašreizējā Kohēzijas fonda 4.1.1.specifiskais atbalsta mērķa „Veicināt efektīvu energoresursu izmantošanu, enerģijas patēriņa samazināšanu un pāreju uz AER apstrādes rūpniecības nozarē”, tad pašu ēku atjaunošana ir tikai viena no pozīcijām, attiecībā uz kuru var pretendēt, saņemot finansējumu. Arī paši komersanti vairāk priekšroku dod iekārtu nomaiņai, nevis pašas ēkas energoefektivitātes veicināšanā.

Līdz ar to, arī kopējā investīciju apjomā netiek ieskaitītas ražošanas ēkas, vienlaikus tās tiek aplūkotas stratēģijā, jo uz tām attiecināms ES fondu atbalsts un šo ēku segments rada ievērojami lielu daļu no kopējā ēku sektora emisijām.

Attiecībā uz enerģijas ietaupījumiem un SEG emisiju samazinājumu norādāms, ka lielāko enerģijas ietaupījumu ražošanas ēku sektorā veido tieši iekārtu nomaiņa. Ražošanas ēkām raksturīgs būtiski atšķirīgs enerģijas patēriņš, ko ietekmē esošās ražošanas tehnoloģijas. Ņemot vērā apstrādes rūpniecības apakšnozaru specifiku, to enerģijas patēriņš arī ir ievērojami atšķirīgs, tas atkarīgs no ražošanas tehnoloģijām, procesiem un nepieciešamajām izejvielām un to apjomiem.

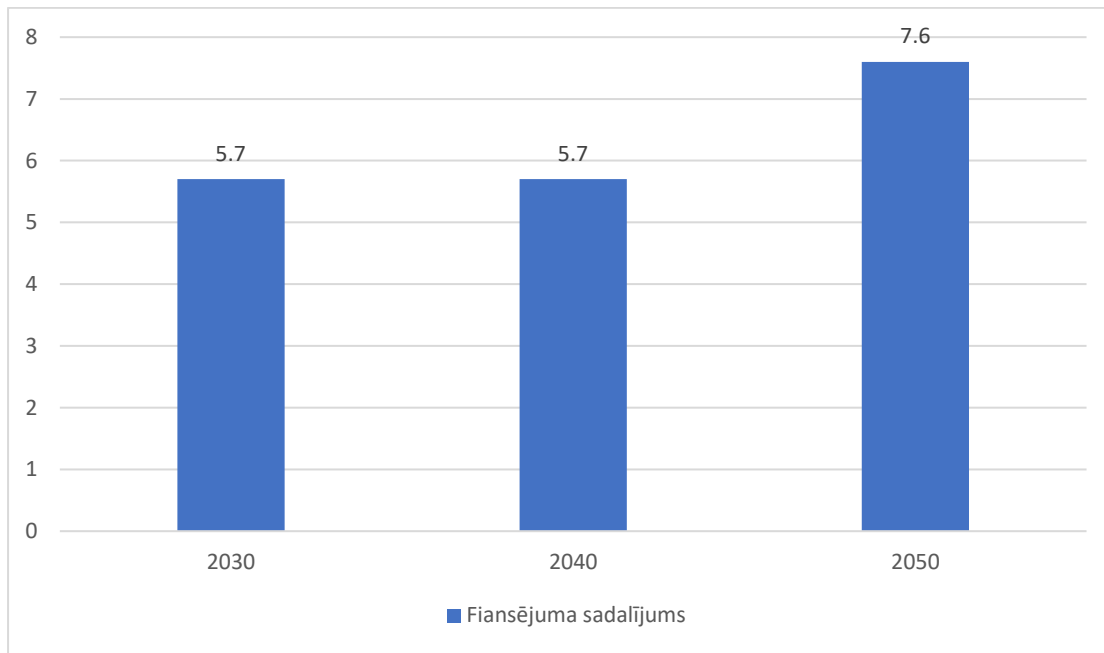
¹⁰⁵ Visa veida nedzīvojamās ēkas, t.sk., garāžas, šķūņi u.tml.

¹⁰⁶ Atbilstoši Valsts zemes dienesta datiem – ēkas kurās ir apkure.

¹⁰⁷ Pieņemot, ka 10% nebūs lietderīgi atjaunot (līdz 2050. gadam).

17.tabula.

Indikatīvais nepieciešamais finansējums (miljardos EUR) un tā sadalījums pa dekādēm visa ēku fonda atjaunošanai.

17. tabula norāda uz indikatīvi prognozēto finansējumu, kāds nepieciešams visa ēku sektora atjaunošanai un tā vienmērīgu sadalījumu pa dekādēm, nosakot attiecīgi 30 % ieguldījumu nepieciešamību līdz 2030. un 2040. gadam, kā arī jau 40% finanšu līdzekļu būtu nepieciešams raugoties uz ēku fonda sakārtošanu līdz 2050. gadam.

Jauna pieeja dzīvojamo ēku kvartālu atjaunošanai

Līdzīgi kā turpmāk Stratēģijā minēts par plānoto realizējamo ieceri tipveida koka ēku projektu izstrādei, nepieciešams pievērsties arī jautājumam par tipveida projektu izstrādi daudzdzīvokļu dzīvojamo māju atjaunošanai (vienlaikus norādāms, ka šāda darbība būtu attiecināma ne tikai uz tipveida daudzdzīvokļu ēkām, bet arī, piemēram, uz jauktas apbūves kvartāliem, kur ietilpst gan dažāda laika periodu daudzdzīvokļu ēkas, gan valsts un pašvaldību ēkas). Arī šāda tipveida projekta izstrāde konkrētu sērijas ēku atjaunošanai padarītu šo procesu krietni efektīvāku gan izmaksu, gan arī laika ziņā. Runājot tieši par daudzdzīvokļu ēku tipveidu projektu izstrādi, tad viennozīmīgi šādi projekti būtu nepieciešami tieši Latvijas lielākajās pilsētās, it īpaši Rīgā, kur tādējādi varētu īstenot pat veselu kvartālu atjaunošanu, tādējādi ietaupot izmaksas uz katra objekta atsevišķu dokumentācijas izstrādi, vienlaikus sakārtojot arī šo kvartālu rekreācijas zonas.

Jau šobrīd - 2021. – 2027.gada periodā viena no Eiropas mēroga iniciatīvām energoefektīvas un klimatneitrālas apbūvētās vides uzlabošanas kontekstā būs orientēta uz “pozitīvas enerģijas apkaimju/kvartālu” (positive energy districts/neighbourhoods) attīstīšanu. Tā kā “pozitīvas enerģijas apkaimes” tiek redzētas kā viens no pamatformātiem dažādu viedo tehnoloģiju un inovatīvu risinājumu testēšanai (test beds), tad stratēģiskā mērogā paredzot šādu apbūvētās vides atjaunošanas pieeju,

vienlaikus tiktu veicināta Latvijas inovācijas vides un starptautiskās konkurētspējas attīstība, t.sk. uzlabotas Latvijas iespējas dalībai ES Pētniecības un inovācijas programmas “Apvārsnis Eiropa” 2021-2027 projektu konkursos un finansējuma piesaistē.

3.1.1. Atbalsta mehānismi ēku energoefektivitātes mērķu sasniegšanai

Šķēršļu novēršana īres tirgū

Šobrīd Latvijā nenotiek aktīva dzīvojamo māju būvniecība ar mērķi tos izīrēt, vai vēl jo vairāk, noteikt prasības par noteiktu energoefektivitātes līmeni izīrējamiem īpašumiem. Minētais ir saistīts ar izīrētāja riskiem, kas izriet no šobrīd spēkā esošā likuma regulējuma. Šie riski, vienlaikus ņemot vērā to, ka īrnieku no dzīvojamām telpām var izlikt tikai prasības kārtībā, potenciālajiem īres namu attīstītājiem būvējamo īres namu izmaksas sadārdzina tik ievērojami (tā rezultātā sadārdzinās arī iespējamā īres maksa), ka šobrīd jaunu īres namu būvniecība nav rentabla. Plānots, ka ar jauno likumprojektu “Dzīvojamo telpu īres likums”¹⁰⁸ kurā ietverti konceptuāli atšķirīgie risinājumi šobrīd pastāvošos riskus būtiski samazinās.

Līdz ar to, ar jauna likuma izstrādi, mērķis ir panākt: 1) īres namu būvniecības un mājokļu pieejamības veicināšanu; 2) taisnīga līdzsvara nodrošināšana starp izīrētāju un īrnieku interesēm. Paredzams, ka īres tirgus spēs piesaistīt investīcijas aptuveni 600 000 000 EUR gadā jaunu energoefektīvu mājokļu būvniecībai.

Īres mājokļu pieejamība

Šī brīža informācija liecina, ka īres mājokļu attīstība ir dzīvotspējīga tikai tad, ja ir pieejams ilgtermiņa finansējums ar zemām procentu likmēm. Mājsaimniecību īpatsvars 2018.gadā, kurām kopējie ar mājokli saistītie izdevumi sagādā finansiālas grūtības (ļoti apgrūtināši/nedaudz apgrūtināši) – 75,6%. Ņemot vērā minēto, būtu nepieciešams izveidot ilgtspējīgu atbalsta modeli izmaksu ziņā pieejamu, kvalitatīvu un energoefektīvu īres mājokļu būvniecībai teritorijās ar pieaugošu nodarbinātību, izveidojot finanšu instrumentu ilgtermiņa aizdevumu piešķiršanai ar zemu procenta likmi, šādi mājokļi būtu pieejami nelabvēlīgā situācijā esošiem iedzīvotājiem vai sociāli mazāk aizsargātām grupām, kurām maksātspējas ierobežojumu dēļ nav iespēju iegūt mājokli tirgus apstākļos.

Lai nodrošinātu, ka ar šo atbalsta instrumentu izveidotie īres mājokļi būtu izmaksu ziņā pieejami tiem paredzētajai mērķauditorijai, ir nosakāmi īres maksas griesti šiem dzīvokļiem. Paredzēts, ka pēc aizdevuma pamatsummas atmaksas daļa īres tiek iemaksāta kopējā fondā, nodrošinot citu mājokļu pieejamības pasākumu finansēšanu.

Pasākumam būtu tieša pozitīva ietekme uz tautsaimniecību, nodrošinot papildus nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumus, ar darba algu saistītos nodokļu ieņēmumus, nodrošinās būvmateriālu ražotāju uzņēmumu ienākuma nodokļa piegumu.

Izmaksu ziņā pieejamu un kvalitatīvu īres mājokļu pieejamība veicinās darba meklētāju un bezdarbnieku iesaisti darba tirgū, nodrošinot darbaspēka mobilitāti, veicinās tautsaimniecības izaugsmi un mazinās depopulāciju. Tiek veicināta strādājošo konkurētspēja un darba produktivitāte - mājokļa izmaksas vietās ar pieaugošu

¹⁰⁸Pieejams:[https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/webAll?SearchView&Query=\(Title=*&C4%ABres+likums*\)&SearchMax=0&SearchOrder=4](https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/webAll?SearchView&Query=(Title=*&C4%ABres+likums*)&SearchMax=0&SearchOrder=4)

nodarbinātību ir ievērojami augstākas, tas savukārt ierobežo iespējas personām pārcelties uz šādām vietām un kāpināt konkurētspēju brīvi izvēloties darbavietas.

Nemot vērā pieaugošās mājokļa izmaksas, iedzīvotāju zemais ienākumu līmenis un pirktpēja ir galvenais iemesls mājokļu pieejamības problēmām kā Rīgas, tā arī pārējos reģionos. Izmaksu ziņā pieejamu un kvalitatīvu mājokļu pieejamība mazinātu mājtsaimniecību materiālo nenodrošinātību un nodrošinātu, ka tām pieejami kvalitatīvāki mājokļi.

Pasākums veicinātu vienmērīgu būvniecības pakalpojumu pieaugumu, kā arī tiek veicināta energoefektivitāte, jo sniedzot atbalstu, tiks pievērsta uzmanība un izvirzītas paaugstinātas prasības mājokļiem resursu izmantošanas efektivitātei.

Vienlaikus norādāms, ka minētais pasākums tiks ieviests, ievērojot komercdarbības atbalsta kontroles regulējuma noteiktās prasības.

Sociālo mājokļu būvniecība un atjaunošana

Jau iepriekš stratēģijas 3. nodaļā "Ceļvedis" un 2.3.5. apakšnodaļā "Energētiskās nabadzības mazināšana", tika minēti no NAP2027 izrietošie pasākumi tajā skaitā attiecībā uz sociālo mājokļu atjaunošanu un izbūvi.

Latvija šobrīd saskaras ar lielu problēmu attiecībā uz sociālo mājokļu kritisko tehnisko stāvokli un to nepietiekamo daudzumu. Latvijā sociālo mājokļu un pašvaldības palīdzībai paredzētie mājokļi sastāda tikai 2% no kopējā dzīvojamā fonda. Vienlaikus pašvaldību brīvais dzīvojamais fonds ir 3286 dzīvojamās telpas, taču dzīvošanai derīgas ir tikai 1046 - divas trešās daļas ir dzīvošanai nederīgas telpas. Pašvaldībās nenotiek dzīvojamā fonda papildināšana vai aktīva tā tehniskā stāvokļa uzlabošana, kam par iemeslu ir finansējuma trūkums.¹⁰⁹ Attiecīgi aptuveni 6 200 personām šobrīd netiek nodrošināta palīdzība mājokļa jautājumos. Sociālo mājokļu tehniskā stāvokļa un skaita problēmas tika norādītas arī 2019.gada Eiropas Komisijas Ziņojumā par Latviju.¹¹⁰

Lai novērstu identificētās problēmas, kā galvenais mērķis ir izvirzāms - nodrošināt dzīves cienīgiem apstākļiem atbilstoša mājokļa pieejamību iedzīvotājiem ar viszemākajiem ienākumiem un samazināt rindas pašvaldībās šādu mājokļu izīrēšanai. Līdz ar to, lai realizētu NAP2027 ietvertos uzdevumus, plānots izstrādāt programmu, kuras ietvaros:

- Kā atbalsta saņēmējs paredzēta pašvaldība, savukārt gala atbalsta saņēmējs būs personas kurām ir tiesības saņemt palīdzību pašvaldībā atbilstoši likumam "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" un likumam "Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām dzīvojamām mājām".
- Paredzēts, ka jaunu sociālo mājokļu būvniecība notiks tādu pašvaldību teritorijās, kur papildinoši mājokļu būvniecībai uz projekta īstenošanas brīdi notiek vai tuvākā gada laikā tiek plānota uzņēmējdarbību un nodarbinātību veicinošu projektu īstenošana. Esošo sociālo mājokļu atjaunošana un jaunu sociālo mājokļu būvniecība paredzēta teritorijās, kur uz šiem mājokļiem atbilstoši regulējumam ir personas, kas gaida rindā.

Finansēšanas mehānisms un atbalstāmās darbības:

Grantu sociālo mājokļu būvniecībai piešķir CFLA pēc projekta izvērtēšanas un apstiprināšanas.

¹⁰⁹Latvijas Republikas tiesībsarga 2018.gada 28.augusta vēstule Nr.1-12/6

¹¹⁰Pieejams:https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-latvia_en.pdf.

- pašvaldības īpašumā esošo pašvaldības vai sociālo dzīvokļu rekonstrukcijai (atjaunošanai)— 70 % apmērā no rekonstrukcijas (atjaunošanas) izmaksām
- sociālo dzīvojamo māju vai pašvaldības īres māju būvniecībai — 70 % apmērā no būvniecības izmaksām;
- pašvaldības īpašumā esošo būvju pārbūvei (rekonstrukcijai) par dzīvojamām mājām vai jaunbūvējamo daudzdzīvokļu namu (kuru būvdarbi pārtraukti) pabeigšanai)— 70 % apmērā no pārbūves (rekonstrukcijas) izmaksām

Labvēlīgs tiesiskais regulējums jaunajām ģimenēm energoefektīva mājokļa iegādei un būvniecībai

Tāpat EM ir izstrādājusi Noteikumu projektu “Grozījumi Ministru kabineta 2018.gada 20.februāra noteikumos Nr.95 “Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai.”” Minētie grozījumi ir stājušies spēkā.¹¹¹

- Noteikumos paredzēta garantija no 10 % līdz 30% apmērā personai mājokļa iegādei, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir vismaz viens bērns. Ar noteikumu grozījumiem tiek paredzēts garantijas palielinājums par 5% papildus, ja iegādājamās dzīvojamās telpas atbilst “A” ēku energoefektivitātes klasei saskaņā ar Ministru kabineta 2013. gada 9.jūlija noteikumiem Nr. 383 ”Noteikumi par ēku energosertifikāciju” vai ir gandrīz nulles enerģijas ēkas.

Šāda 5% papildus garantija būtu stimulējošs faktors, lai sabiedrībā rastos lielāks pieprasījums pēc energoefektīviem mājokļiem, līdz ar to veicinot arī pašreizējo ēku atjaunošanas kvalitāti, sasniedzot vismaz "A" energoefektivitātes klasi, nevis tikai izpildot minimālās energoefektivitātes prasības atjaunojot vai pārbūvējot ēkas, vienlaikus šāds mehānisms pastarpināti veicinātu ēku fonda virzīšanos uz noteikto klimatneitralitāti. Attiecībā uz dzīvojamajām mājām, kas nav uzskatāmas par jaunbūvēm, ēku energoefektivitātes paaugstināšanas rezultātā, arī vecākas dzīvojamās mājas var izpildīt kritērijus, kas noteikti attiecībā uz “A” ēku energoefektivitātes klasi, ja, piemēram, veikta to atjaunošana un citi energoefektivitātes veicināšanas pasākumi.

Atbalsta programma “Balsts”

Šī programma Ministru kabineta 2018.gada 20.februāra noteikumu Nr.95 “Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai” ietvaros, atbalstīs Latvijas ģimenes, sniedzot iespēju saņemt neatmaksājamu valsts subsīdiju mājokļa iegādei vai būvniecībai ģimenēm, kurās aug vismaz trīs bērni.

Ģimenēm ar trīs bērniem subsīdija būs 8000 EUR “parastam” mājoklim vai 10 000 EUR, ja mājoklis atbilst energoefektivitātes prasībām par gandrīz nulles enerģijas ēkām. Savukārt četru un vairāk bērnu ģimenēm subsīdijas attiecīgi būs 10 000 un 12 000 EUR.

Lai saņemtu “Balsta” subsīdiju, izvēlēta nekustamā īpašuma vērtība nevar pārsniegt 250 000 EUR un ienākumiem uz vienu ģimenes locekli jābūt līdz 17 000 EUR gadā pirms nodokļu nomaksas. Saņēmējam ir jābūt Latvijas nodokļu rezidentam vismaz pēdējos 12 mēnešus, un subsīdija nevar būt lielāka par 50% no kopējā darījuma vai būvprojekta apjoma. Šo neatmaksājamo subsīdiju varēs saņemt arī vienlaikus ar

¹¹¹Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/297289-noteikumi-par-valsts-palidzibu-dzivojamas-telpas-iegadei-vai-buvniecibai>.

mājokļa garantijas programmu, un to varēs izmantot, lai segtu obligāto pirmo iemaksu 5% apmērā.

Energoefektivitātes darbību šķietamo riskantumu investoriem un privātajam sektoram mazināšana

Minētie Ministru kabineta 2018. gada 20. februāra noteikumi Nr.95 “Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai” turpmāk paredz arī uzlabotu garantiju piešķiršanas programmu. Tā tiek uzlabota ar portfeļgarantiju mehānismu. Portfeļgarantijas instruments ļaus mājokļu iegādes programmu ieviest efektīvāk, samazinot nepieciešamā finansējuma apmēru, ātrāk izskatot aizdevumu pieteikumus un mazinot riskus “ALTUM”. Portfeļgarantijas ir jauns finanšu instruments, kas ļauj uzņēmējiem finansējumu bankā saņemt ar samazinātu procentu likmi. Portfeļgarantijas finanšu instrumentā, līdzīgi kā pašreiz, arī turpmāk tiks izsniegta Altum garantija par kredītiestādes sniegta aizdevuma daļu. Saistību nepildīšanas gadījumā garantija sedz noteiktu daļu (garantijas apmērā) no kredītiestādes zaudējumiem par neatmaksāto aizdevuma daļu. Portfeļgarantijas finanšu instrumentā aizdevumus piešķirs kredītiestādes, kuras sabiedrībā Altum pieteiksies finansējumam. Portfeļgarantiju programmas finansējumam Altum varēs pieteikties jebkura kredītiestāde, kas ir tiesīga sniegt kredītēšanas pakalpojumus Latvijā.

Energoefektivitātes uzlabošanas pasākuma īstenošana esošajā privātmāju sektorā

Ministru kabinetā apstiprināti noteikumi¹¹², kas paredz kārtību, kādā ALTUM, izmantojot savus un valsts energoefektivitātes fonda līdzekļus, īsteno atbalsta programmu obligātā enerģijas galapatēriņa mērķa sasniegšanai. Šobrīd mājāsaimniecību sektoram pieejams Eiropas Savienības fondu atbalsts energoefektivitātes paaugstināšanai 2014.-2020. gada plānošanas perioda ietvaros. Taču uz šo atbalstu var pretendēt tikai ēkas, kurās ir trīs vai vairāk dzīvokļu. Dzīvojamās ēkas ar mazāku dzīvokļu skaitu vai individuālās dzīvojamās ēkas ir bez atbalsta saņemšanas iespējām.

Kā jau minēts 3.1. apakšnodaļā, lai nodrošinātu energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu īstenošanu privātmāju sektorā plānotajos apjomos sniedzot atbalstu vidēji 500 privātmājām gadā, Ekonomikas ministrija sadarbībā ar ALTUM un Finanšu nozaru asociāciju izstrādājusi atbalsta programmu šim ēku sektoram, ņemot vērā, ka privātmāju īpašniekiem nav izpratnes un informācijas par ekonomiski pamatotiem energoefektivitātes pasākumiem un tie netiek veikti, īpašnieki nav pietiekami informēti par papildu investīciju finansēšanas iespējām un no kredītiestāžu puses nav īpašniekus interesējošs piedāvājums, tiem nav pietiekama līdzfinansējuma jaunu aizdevumu saņemšanai, kā arī atsevišķās Latvijas teritorijās privātmājām nav pietiekamas nodrošinājuma vērtības.

Attiecīgais atbalsts paredzēts, lai:

1. novērstu nepilnības finansējuma pieejamībā privātmāju energoefektivitātes uzlabošanai;
2. ieviestu jaunu atbalsta programmu privātmāju energoefektivitātes uzlabošanai.

Programmas ieviešanai paredzēts izmantot valsts energoefektivitātes fonda finansējumu saskaņā ar Energoefektivitātes likuma 7. panta piektās daļas pirmo punktu.

¹¹² Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40489660&mode=mk&date=2020-07-28>

Pieejamais finansējums veidojas no valsts energoefektivitātes fonda un sabiedrības "Altum" nenoslogotā rezerves kapitāla līdzekļiem. šādā apmērā:

59 250 EUR 2020. gadā aptuveno 50 privātmāju finansēšanai un 296 250 EUR 2021. gadā aptuveno 250 ēku finansēšanai, kopsummā 355 500 EUR, kas paredzēti programmas īstenošanas zaudējumu (paredzamo un neparedzamo) segšanai un Altum pārvaldības maksas segšanai.

Altum nodrošinās ēku energoefektivitātes uzlabošanas novērtējuma izstrādi, izmantojot Eiropas Investīciju bankas Horizon2020 programmas ELENA finansējumu.

Dzīvojamā fonda tehniskā stāvokļa uzlabošana

Plānots ieviest finanšu instrumentu, kas veicinātu dzīvojamā fonda attīstību un saglabāšanu, nodrošinot valsts atbalstu daudzdzīvokļu dzīvojamo māju kvalitātes uzlabošanai gadījumos, ja daudzdzīvokļu dzīvojamai mājai ir nepieciešams veikt ieguldījumus dzīvojamās mājas uzturēšanai, taču nav veikts pietiekamā apjomā (vai nav vispār veikts) maksājums uzkrājuma fondā. Atbalsts tiktu sniegts gan daudzdzīvokļu, gan privātmāju energoefektivitātes uzlabošanai, šo ēku tehniskā stāvokļa uzlabošanai; atjaunojamās enerģijas ražošanai, kā arī ieguldījumiem centralizētā siltumapgādē.

Šāda finanšu instrumenta esamība ļautu iedzīvotājiem laikus mobilizēties nepieciešamo ieguldījumu veikšanai ēku stāvokļa uzlabošanai, kā arī dotu būvniecības nozarei par potenciālo pieprasījumu ēku atjaunošanas sektorā.

Vienlaikus ar mērķi piesaistīt vairāk finanšu resursu daudzdzīvokļu māju renovācijai sadarbībā ar starptautiskajām finanšu institūcijām, būtu nepieciešams izveidot inovatīvu finansēšanas shēmu ar multiplikatora efektu.

Ņemot vērā, ka COVID-19 ietekme uz tautsaimniecību atstās negatīvu ietekmi uz būvniecības, kokrūpniecības un nekustamā īpašuma tirgus nozari, valstī nepieciešami papildus stimulējoši pasākumi, kas atstās pozitīvu ietekmi uz Latvijas ekonomiku un sabiedrības labklājību kopumā.

Atbalsta nepieciešamība finansējuma nodrošināšanai iedzīvotājiem ēku atjaunošanai uzsvērtā arī Valsts kontroles revīzijā "Vai tiek izpildīti priekšnoteikumi pašvaldību pārvaldīšanā un kontrolē esošu ekspluatācijā pieņemtu ēku atbilstībai drošuma prasībām?". Kā tas ir jau norādīts arī stratēģijas 3.2.1. apakšnodaļā virzībai uz 2040. gadu, papildus būtu nepieciešams nodrošināt pasākumus un izveidot finanšu atbalsta mehānismu, lai veicinātu atjaunošanas pasākumus ne tikai ēkās, kurās ir nepietiekams līdzekļu uzkrājums, bet arī, nodrošinot zemu ienākumu personu dalību daudzdzīvokļu māju renovācijā, nodrošinot to maksāspēju".

Tāpat, ņemot vērā, ka tieši Rīgā atrodas aptuveni trešā daļa no visiem Latvijas mājokļiem un Rīgā ir nepieciešams neatliekami renovēt apmēram 6000 daudzdzīvokļu māju, nepieciešams stiprināt sadarbību ar Rīgas pašvaldību, paredzot ieviest pasākumus, kas veicinātu ēku atjaunošanu. Rīgā ir ne tikai liels atjaunojamo ēku īpatsvars, bet vienlaikus arī zema esošo ēku atjaunošanas aktivitāte.

Atbalsts nedzīvojamo ēku energoefektivitātes uzlabošanai un atjaunojamo energoresursu ieviešanai

ALTUM no "zaļo" obligāciju emisijā iegūtajiem finanšu resursiem 20 000 000 EUR apmērā uzņēmumiem un iestādēm, kas vēlas veikt energoefektivitātes

uzlabojumus. Viena projekta realizācijai pieejams finansējums līdz 2 850 000 EUR, paredzot vien 15% paša uzņēmuma līdzdalību. ALTUM aizdevums ir pieejams gan privātiem uzņēmumiem, gan valsts un pašvaldības uzņēmumiem, kuri vēlas nodrošināt savus pakalpojumus ievērojami energoefektīvākā ēkā – birojā, noliktavā, ražotnē, viesnīcā, veikalā u.c. Būtiskākais ir tas, lai plānotās energoefektivitātes paaugstināšanas aktivitātes atmaksājas, ļauj ietaupīt izdevumus un ilgtermiņā veicina arī peļņu.

Ar šo aizdevumu var finansēt uzņēmumu energoefektivitātes uzlabošanu, tai skaitā:

- apkures sistēmu modernizēšanai;
- esošo ražošanas iekārtu modernizēšanai;
- transporta modernizēšanai;
- ventilācijas modernizēšanai;
- žāvēšanas, siltuma, aukstuma, tvaika ražošanas iekārtas, kaltes, motorus, sūkņus;
- LED apgaismojumam;
- elektrības piegādes iekārtas, kā arī citus enerģijas patērētājus atjaunojamo energoresursu sistēmu ierīkošanai.
- atjaunojamo energoresursu sistēmu ierīkošanai¹¹³

Vienlaikus ALTUM ir parakstījusi aizdevuma līgumu ar Eiropas Investīciju banku (EIB) 18 000 000 EUR apjomā uzņēmumu energoefektivitātes projektu finansēšanai Latvijā. Finansējumu papildina garantija 3 000 000 EUR apmērā no instrumenta “Energoefektivitātes privātais finansējums (PF4EE)”, ko programmas LIFE ietvaros nodrošina Eiropas Savienība.¹¹⁴

PF4EE ir kopīgs EIB un Eiropas Komisijas finanšu instruments, kas stimulē finanšu iestāžu aizdevumus energoefektivitātes jomā un ļauj finanšu starpniekiem daļēji atgūt zaudējumus, kuri tiem var rasties, piedāvājot jaunizveidotos energoefektivitātes aizdevumu portfeļus galīgajiem saņēmējiem.¹¹⁵

Kā jau minēts, programma atvieglo finansējuma pieejamību uzņēmumiem, kuri realizē energoefektivitātes uzlabošanas projektus. Finansēšanas noteikumi:

- Pieejama Latvijā reģistrētiem saimnieciskās darbības veicējiem ieguldījumu veikšanai Latvijas Republikas teritorijā;
- Investīcijām energoefektivitātes pasākumu realizācijai, kā arī ieguldījumiem atjaunojamajiem energoresursiem;
- Projekta maksimālais apmērs – 10 000 000 EUR.¹¹⁶

Finanšu institūcija ALTUM turpinās attīstīt finanšu instrumentus energoefektivitātes projektu finansēšanai, tostarp, aizdevumu programmu uzņēmuma energoefektivitātei un atjaunojamo energoresursu projektu ieviešanai. Lai nodrošinātu papildu mērķtiecīga finansējuma radīšanu un izlietošanu, tiek piedāvāts izveidot AER veicināšanas un energoefektivitātes uzlabošanas fondu, kurā varētu tikt novirzīti finanšu līdzekļi no ienākumiem, kas iegūti no ar enerģētiku saistītām darbībām –

¹¹³Pieejams:<https://www.altum.lv/lv/pakalpojumi/uznemumiem/aizdevumi-uznemumu-energoefektivitatei/aizdevumi-uznemumu-energoefektivitate/>

¹¹⁴ Pieejams: <https://www.altum.lv/lv/jaunumi/altum-un-eib-kopigi-ieguldis-energoefektivitate-latvija>

¹¹⁵ Pieejams:<https://www.altum.lv/lv/jaunumi/altum-un-eib-kopigi-ieguldis-energoefektivitate-latvija>

¹¹⁶Pieejams:<https://www.altum.lv/lv/pakalpojumi/uznemumiem/aizdevumi-uznemumu-energoefektivitatei/pf4ee-garantijas-energoefektivitates-projektu-realizacijai/>.

akcīzes nodokļa un dabas resursa nodokļa, kas piemērots enerģijas ieguvei izmantotajam kurināmajam un degvielai, gūtajiem ieņēmumiem no meža zemju izolēm un valsts nekustamo īpašumu iznomāšanas vēja parku būvniecībai un AER statistikas tirgošanas citām valstīm, kur minētā fonda finansējums būtu izlietojams cita starpā arī AE kopienām un AER pasākumu finansēšanai pašvaldībās. Vienlaikus norādāms, ka šāda fonda izveide vēl tiks vērtēta un paredzams, ka tas tiktu īstenots līdz 2022. gada 31. decembrim.¹¹⁷

Tāpat, lai veicinātu energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu īstenošanas pievilcīgumu, tiek piedāvāts izvērtēt iespēju izstrādāt energoetaupījumu tirdzniecības iespējas, kur viens sistēmas dalībnieks varētu nodot otram dalībniekam savus energoetaupījumus, kas dalībnieks ir pārsniedzis sev noteiktos ietaupījumu mērķus.¹¹⁸

Jauna dzīvojamā fonda būvniecības veicināšana

Garantiju un aizdevumu pieejamība jaunu energoefektīvu ēku būvniecības projektiem, īpaši reģionos, ir viens no nosacījumiem investoru piesaistei šādu projektu īstenošanai. Pašreiz komercbanku sektors ļoti piesardzīgi piedāvā šādus aizdevumus, īpaši reģionos.

Atbalsts varētu tiktu daudzdzīvokļu ēku attīstītājiem, kas vēlās būvēt kvalitatīvas, energoefektīvas daudzdzīvokļu ēkas izīrēšanai vai pārdošanai uz tirgus nosacījumiem. Šis atbalsta pasākums mazinātu nodrošinājuma prasību nekustamā īpašuma attīstītājiem, kā arī motivētu komercbanku iesaisti mājokļu attīstīšanas projektos.

Pasākumam būtu tieša pozitīva ietekme uz tautsaimniecību, nodrošinot papildus nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumus, ar darba algu saistītos nodokļu ieņēmumus, nodrošinās būvmateriālu ražotāju uzņēmumu ienākuma nodokļa piegumu.

Pasākums veicinātu vienmērīgu būvniecības pakalpojumu pieaugumu, kā arī tiek veicināta energoefektivitāte, jo sniedzot atbalstu, tiks pievērsta uzmanība un izvirzītas paaugstinātas prasības mājokļiem resursu izmantošanas efektivitātei.

Vienlaikus norādāms, ka minētais pasākums tiks ieviests, ievērojot komercdarbības atbalsta kontroles regulējuma noteiktās prasības.

Energoefektīvi ēku tipveida projekta risinājumi

Nemot vērā, ka Covid-19 ietekme uz tautsaimniecību būs būtiska un atstās negatīvu ietekmi uz vairāku nozaru darbību, nepieciešama aktīva politikas veidotāju iesaistīšanās ar dažāda veida stimulējošiem pasākumiem. Mūsdienu dzīves kvalitātes prasībām atbilstoša mājokļa pieejamība ir viena no šī brīža nozīmīgākajām valsts urbanizēto teritoriju iedzīvotāju labklājības nodrošināšanas prioritātēm, tādējādi mājoklim investīciju vides attīstības kontekstā ir īpaša nozīme.

Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas projekta izstrādei nepieciešamais finansējums veido 8% no kopējām vienas daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas būvniecības izmaksām. Vienlaikus šīs izmaksas ir iespējams būtiski samazināt, ja katrai ēkai netiek izstrādāts projekts, bet ir iespējams izvēlēties jau sagatavotu tipveida projektu, kas būtu ar paaugstinātas energoefektivitātes

¹¹⁷Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>. (4. pielikuma. H.8. pasākums).

¹¹⁸Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-2021-2030-gadam>

risinājumiem, izmantojot Latvijā ražotus vai iegūstamus būvizstrādājumus un būvkonstrukcijas.

Jau iepriekš, lai veicinātu koksnes būvizstrādājumu izmantošanu ēku būvniecībā 2017. gadā Ministru kabinets apstiprināja grozījumus Ministru kabineta 2015. gada 30. jūnija noteikumos Nr. 333 "Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 201-15 "Būvju ugunsdrošība"". Atbilstoši jaunajam regulējumam Latvijā atļauts būvēt līdz pat 18 m un līdz pat 6 stāviem augstas jaunas dzīvojamās ēkas, izmantojot koksnes būvizstrādājumus.

Valdība atbalstīja¹¹⁹ Ekonomikas ministrijas iniciatīvu piešķirt finansējumu paaugstinātas energoefektivitātes daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku tipveida būvprojektu izstrādei, izmantojot Latvijā ražotus vai iegūstamus būvizstrādājumus un būvkonstrukcijas.

Tipveida būvprojektu izstrāde ir nozīmīga: būvniecības nozarei, veicinot jaunu, energoefektīvu mājokļu būvniecību; kokrūpniecības nozarei, veicinot pieprasījumu un koksnes būvizstrādājumu izmantošanu ēku būvniecībā; nekustamā īpašuma tirgus attīstībai; sabiedrības interešu (dzīves līmeņa uzlabošana, ekonomikas stimulēšana) nodrošināšanai, tādējādi sekmējot Covid-19 radītās negatīvās ietekmes uz tautsaimniecību novēršanu un sniedzot ieguldījumu tautsaimniecības stimulēšanā, kā arī atstās pozitīvu ietekmi uz Latvijas enerģētikas un klimata mērķu sasniegšanu (paaugstināta ēku energoefektivitāte, plašāk izmantoti atjaunojamie energoresursi ēkās, samazinātas radītās SEG emisijas).

Darbības šķietamo risku mazināšanai ESKO tirgus attīstībā, atbalsts energoefektivitātes pakalpojumu sniedzējiem

Valsts sekretāru 2017. gada 27. jūlija sanāksmē (protokols Nr. 29, 4. §) tika izsludināts Ministru kabineta noteikumu projekts, kas paredzēja ES fondu līdzfinansējumu atbalstam energoefektivitātes pakalpojumu sniedzēju finansēšanai aizdevuma formā, kā arī refinansēšanas mehānisma izstrādei. ALTUM 2017. gada novembrī EIKC lūdza sniegt konsultācijas par ESKO refinansēšanas investīciju platformas izveidi. Viens no pamatjautājumiem bija par ES fondu finansējuma izmantošanu refinansēšanas nodrošināšanai. 2018. gada 18. maijā ALTUM saņēma EIKC viedokli, ka ES fondu finansējumu refinansēšanas instrumenta īstenošanai nedrīkst izmantot. Līdz ar to attiecīgās Eiropas Savienība fondu līdzfinansētas atbalsta programmas izstrāde kļuva neiespējama un Ministru kabineta noteikumu projekts tika atsaukts.

Kā viena no iespējām ir jāapsver refinansēšanas fondu veidot kopā valsts un privātajam sektoram kā publisko privāto partnerību. Tādējādi tiktu sekmēts Energoefektīvas direktīvas 18.pantā minētais, ka dalībvalstīm ir jāveicina energopakalpojumu tirgus, tai skaitā finanšu instrumentu izmantošana, un tiktu veicināta privāto investīciju piesaiste.

Tādējādi ESKO, kas aktīvi īsteno energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus, samazinātos kredītsaistību slogs un būtu iespēja atkārtoti saņemt aizdevumus jaunu projektu īstenošanai.

Nemot vērā ierobežotu pieeju šāda veida ilgtermiņa finansējumam, Ekonomikas ministrija sadarbībā ar ALTUM ierosināja grozījumus Ministru kabineta 2009. gada 15. septembra noteikumos Nr. 1065 „Noteikumi par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo saimnieciskās darbības veicēju un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo

¹¹⁹ Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40489549&mode=mk&date=2020-07-14>

sabiedrību attīstības veicināšanai”, papildinot tos ar nosacījumiem aizdevumiem energoefektivitātes pakalpojumu sniedzēju naudas plūsmas iegādei. Šādu aizdevumu piešķiršana nodrošinātu ātrāku investīciju apriti un paaugstinātu ESKO kapacitāti, jo tiem būs risinājums, kā atbrīvoties no ilgtermiņa finanšu saistībām, vienlaicīgi paliekot atbildīgiem par savu sniegto pakalpojumu sniegšanu visā energoservisa pakalpojumu līguma darbības laikā.

Ar 2020. gada 7. aprīļa grozījumiem, minētie noteikumi tika papildināti ar jaunu nodaļu – “Aizdevumi energoefektivitātes pakalpojuma sniedzēju naudas plūsmas iegādei”.¹²⁰ Kā daži no aizdevuma izsniegšanas priekšnosacījumiem minami, piemēram:

- aizdevumus var piešķirt ne vairāk kā 2 000 000 EUR apmērā;
- aizdevums nepārsniedz 45 % no finanšu pakalpojuma izmaksām;
- aizdevuma maksimālais termiņš ir 20 gadi.

Ieguldījumu virzīšana uz energoefektīvu publisko ēku fondu, energoefektivitātes līgumu slēgšana publisko ēku sektorā

Kā jau tika aprakstīts iepriekš, pašvaldībām un valsts iestādēm ir tiesības izmantot ESKO (PESKO) un slēgt energoefektivitātes pakalpojuma līgumus¹²¹, tomēr līguma ietvaros veiktās investīcijas tiek uzskaitītas kā publiskais parāds ar ietekmi uz fiskālo telpu. Šādu līgumu pamatā, kas tiek slēgti starp ESKO uzņēmumu un pašvaldību tiek atrunāts garantētais ietaupījums, par kura sasniegšanu visus riskus uzņemas ESKO uzņēmums.

Ir paredzēts attīstīt ESKO tirgu, novēršot šī tirgus nepilnības, jo komercbankas nepiedāvā energoefektivitātes pakalpojumu sniedzējiem ilgtermiņa finansējumu uz ilgtermiņa nosacījumiem. Tāpat ESKO tirgus varētu attīstīt, iestrādājot iespējas energoefektivitātes uzlabošanas projektus īstenot tieši ar ESKO.¹²² Identificējot 2.3. apakšnodaļā uzskaitītos ESKO pakalpojuma attīstības šķēršļus, minams, ka Latvijai pagaidām nav izstrādāti Energoefektivitātes pakalpojuma līguma paraugi pašvaldību sektoram, kas ļautu slēgt ilgtermiņa līgumus, kas garāki par 5 gadiem.

Vienlaikus norādāms, ka EIB JASPER pasūtījuma ietvaros, ir izstrādāts “Maarstricht neutral” jeb ārpus bilances uzskaitāmu ESKO līgumu, kurš 2020.gada jūnijā ir nosūtīts apstiprināšanai EUROSTAT. Līgums būs piemērojams publiskajam sektoram – gan pašvaldībām, gan valsts iestādēm.

Tāpat Ekonomikas ministrija turpina diskusijas ar Finanšu ministriju, pašvaldībām un ALTUM, kas arī strādā pie pasākumiem, kas veicina ESKO attīstību publiskajā sektorā, bet kuriem traucē pašreizējais normatīvais regulējums.

Jau šobrīd valsts iestādes ir tiesīgas slēgt EPL līgumus un atbilstoši Likumā par budžetu un finanšu vadību 24.panta trešajā daļā paredzētajam uzņemties ilgtermiņa

¹²⁰Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=198282>.

¹²¹ atbilstoši gadskārtējam valsts budžeta likumam pašvaldībām nav tiesību uzņemties ilgtermiņa saistības atbilstoši likuma “Par pašvaldību budžetiem” 22. pantam, izņemot saistības: 1) līdz pieciem gadiem pašvaldību autonomo funkciju nodrošināšanai nepieciešamajiem pakalpojumiem, datortehnikas, sakaru un citas biroja tehnikas iegādei; 2) ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanai; 3) likumā par gadskārtējo valsts budžetu minēto investīciju projektu īstenošanai; 4) Publiskās un privātās partnerības likumā noteiktajā kārtībā akceptēto publiskās un privātās partnerības projektu īstenošanai.

¹²²Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-2021-2030-gadam>

saistības, kas pārsniedz saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus, ja ir pieņemts attiecīgs Ministru kabineta lēmums. Taču mērķis ir padarīt šo procedūru mazāk smagnēju, lai iesaistītajām pusēm šis pakalpojums būtu ērts un saprotams. Tāpat ir plānots izstrādāt publiski pieejamas vadlīnijas energoefektivitātes projektu sagatavošanai un iepirkumu organizēšanai. Pamatnostādņu izstrādē pastāv iespēja iesaistīt Eiropas Investīciju konsultāciju centru, kas arī ir piedalījies Eurostat pamatnostādņu izstrādē, kā arī EIB.

Kā papildu rīcība ESKO pakalpojuma veicināšanai publiskajā sektorā būtu Ekonomikas ministrijai sadarbībā ar komercbankām un to pārstāvjiem organizēt seminārus par ESKO iesaisti valsts kapitālsabiedrībās (daudz valsts ēkas koncentrējas valsts kapitālsabiedrībās), kā arī pašvaldību un ministriju ēkās.

Šādu semināru divi potenciālie virzieni varētu būt – piedāvājumu prezentēšana attiecībā uz tradicionālo komercbanku aizdevumiem, kas ir viegli pieejami bez smagnēja apstiprināšanas procesa un kā otrs temats būtu ESKO pakalpojuma modelis.

Turpmāk ir aprakstītas privātā sektora iniciatīvas ESKO pakalpojuma veicināšanā publiskajā sektorā. Ekonomikas ministrijas ieskatā būtu jāvaicā šādu pilotprojektu apjoms, analizējot kādas turpmākās darbības būtu veicamas, lai šādi projekti kļūtu par pastāvīgu pakalpojumu jau 2030. gada perspektīvā.

Privātā sektora iniciatīvas

2017. gada 24. februārī jaunizveidotais finanšu piesaistes fonds Latvian Baltic Energy Efficiency Facility (LABEEF) un Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka (ERAB) parakstīja līgumu par investīciju piesaisti daudzdzīvokļu ēku rekonstrukcijai.

Lai veiktu ēku atjaunošanu Latvijā, līdz šim, galvenais finansējuma avots ir bijis Eiropas Savienības fondu līdzekļi, kuri, kā paredzēts, būs pieejami līdz 2020. gadam, līdz ar to, kā alternatīvs risinājums jauna finansējuma piesaistei tika radīts finanšu piesaistes fonds LABEEF. Fonda mērķis ir izveidot jaunu investīciju piesaistes platformu un, pateicoties labākajai ārzemju praksei un fonda izstrādātajām procedūrām, nodrošināt novecojošo dzīvojamo ēku rekonstrukciju Latvijā.¹²³ Tāpat arī atbalstīt energopakalpojumu uzņēmumus (ESKO), kas daudzdzīvokļu māju ēkās īsteno atjaunošanas pasākumus, pamatojoties uz energoefektivitātes līgumiem.

Lai varētu saņemt LABEEF finansējumu, atjaunotajām ēkām jāatbilst augstākajiem energoefektivitātes standartiem, vienlaikus sniedzot īpašniekiem drošības, veselības un komforta garantijas līdz pat 20 gadiem. LABEEF fonda darbību finansē privātie ieguldītāji un Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka.

LABEEF finansēšanas process iedalās 3 posmos:

1. LABEEF finansē projektus, kas īstenoti atbilstoši LABEEF standartiem un izmantojot LABEEF standarta dokumentāciju, t.sk. Energoefektivitātes pakalpojuma līgumu (EPC) veidnes: EPC, EPC+ un EPC++. Šīs prasības jāievēro ESKO, pirms tas uzsāk ēkas atjaunošanu.

2. Kad ESKO ir gatavs īstenot ēkas atjaunošanas projektu atbilstoši LABEEF prasībām un ir vienojies ar komercbanku par projekta finansējumu pirmajiem 2-3 gadiem, LABEEF paraksta savu apņemšanos iegādāties ESKO nākotnes ieņēmumus, kas tiks gūti konkrētajā projektā.

3. Pēc tam, kad ēkas atjaunošana ir veikta un ir pagājusi viena apkures sezona, LABEEF veic ESKO paveikto darbu auditu un pārliecinās, vai ir sasniegti EPC

¹²³Pieejams: <https://fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/54486-erab-nosledz-sadarbibas-ligumu-ar-labeef-fondu-eku-renovacijai-latvija>.

noteiktie mērķi. Ja tas ir izdarīts, LABEEF nopērk ESKO nākotnes ieņēmumus, kas tiks gūti konkrētajā projektā.

2018. gada nogalē LABEEF refinansēja pirmo sešu daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku atjaunošanu Cēsīs, Siguldā un Rīgā.¹²⁴

Lai turpinātu tirgus izaugsmi, tajā ir jāienāk inovācijām, piemēram, jau minētajiem ESKO pakalpojumiem, finanšu instrumentiem, standartizētiem projektiem utt. Tāpat kā uzticamībai arī pieredzes celšanai ir nepieciešama projektu īstenošana. Sadarbība starp iesaistītajām pusēm un pieredzes pārņemšana ir veids kā sekmēt projektu īstenošanu. Kā pozitīvais piemērs Latvijā darbojas EK programmas “Apvārsnis2020” ietvaros finansēti “SUNShINE”¹²⁵, “Accelerate SUNShINE”¹²⁶ un “EnPC-Intrans”¹²⁷ projekti. SUNShINE un Accelerate SUNShINE projektu iniciators ir Rīgas Tehniskā universitāte kopā ar privāto, nevalstisko un publisko sektoru. Abu projektu mērķis ir izstrādāt tehnisko un iepirkumu dokumentāciju, izmantojot Eiropas valstu labo praksi, lai atvieglotu pašvaldībām publisko un daudzdzīvokļu ēku atjaunošanas procesu, izmantojot energoefektivitātes pakalpojuma līgumu. Jau šobrīd ir izstrādāts jauns standartizēts ESKO līgums daudzdzīvokļu ēku sektorā, kurš skaidri un caurskatāmi definē samaksu par faktiski patērēto siltumenerģiju, ESKO veikto investīciju atmaksu un pakalpojuma cenu. Accelerate SUNShINE projektā piedalās Ādažu, Bauskas, Jūrmalas un Tukuma pašvaldības.

EnPC-INTRANS projekta, kura partneris Latvijā bija Zemgales Enerģētikas aģentūra, mērķis bija palielināt ESKO līgumu atzīšanu tirgū publiskajā sektorā projekta dalībvalstīs un veicināt privātā sektora dalību inovatīvās finansēšanas shēmās investīcijām energoefektivitātei publiskajā sektorā. Projekts ieviesa liela mēroga kapacitātes stiprināšanas pasākumus vietējo pašvaldību līmenī, lai kopīgi izveidotu un piemērotu pielāgotos līgumu modeļus investīcijām energoefektivitātes uzlabošanai publiskajā sektorā.¹²⁸

ESKO iepirkumu rokasgrāmata

ES programmas “Apvārsnis 2020” atbalstītā projekta “QualitEE – kvalitātes sertifikācijas sistēmas energoefektivitātes pakalpojumiem” ietvaros ir izstrādāta ESKO iepirkumu rokasgrāmata. Šī rokasgrāmata ir izstrādāta ar mērķi veicināt energoefektivitātes pakalpojumu kvalitātes kritēriju piemērošanu energoefektivitātes projektam iepirkuma posmā.

Rokasgrāmata ir izstrādāta energoefektivitātes pakalpojuma iepirkuma sagatavošanai, izmantošanai publiskā un privātā sektorā, energoefektivitātes projektu vadītājiem/koordinatoriem kā arī energoefektivitātes pakalpojumu sniedzējiem. ESKO iepirkumu rokasgrāmata sevī ietver izstrādātus ieteikumus par kvalitātes kritēriju piemērošanu energoefektivitātes līgumu un energoapgādes līgumu iepirkumos. Šī

¹²⁴ Pieejams:<https://sharex.lv/lv/labeef/>.

¹²⁵ Latvijas zinātnieki ES finansētā projektā palīdzēs veicināt padomju ēku energoefektivitāti
Pieejams:<http://www.db.lv/ipasums/latvijas-zinatnieki-es-finanseta-projekta-palidzes-veicinat-padomju-eku-energoefektivitati-438781?from-full>.

¹²⁶ Uzskāts “Horizon 2020” programmas projekts „Accelerate SUNShINE”

Pieejams:<http://www.bauska.lv/lv/notikumi/uzsaks-horizon-2020-programmas-projekts-accelerate-sunshine-3821>

¹²⁷ Pieejams:<http://www.enpc-intrans.eu/language/lv/majas/projekta-informacija/>.

¹²⁸ Pieejams:https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/energoefektivitate_un_siltumapgade/energoefektivitate/energoefektivitates_pakalpojumi/.

ESKO iepirkumu rokasgrāmata var kalpot kā paraugs un palīgs veiksmīgam ESKO iepirkuma procesam.¹²⁹

Tikmēr projekta Accelerate SUNShINE ietvaros jau ir izstrādāts un piedāvāts Energoefektivitātes pakalpojuma līgums sabiedrisko ēku atjaunošanai Latvijā. Kā norāda autori, tad, lai ēkas atjaunošana būtu kvalitatīva, atjaunošanas rezultātā tiktu sasniegts plānotais energoefektivitātes līmenis, nodrošināts augsts komforts telpās, izvēlēti izmaksu ziņā labākie risinājumi un lai veiktie darbi kalpotu ilgtermiņā, ēku atjaunošanas procesā nepieciešams piesaistīt profesionāļus, kuri specializējas energoefektivitātes projektu realizācijā un gatavi uzņemties ilgtermiņa garantijas.¹³⁰

Citi ar energoefektivitāti un energotaupību saistīti realizējamie pasākumi

- pirms uzsākt atbalsta realizēšanu nākamajā plānošanas periodā – Ekonomikas ministrijai ir jāizvērtē vairāki ieviešanas modeļi, lai tiktu novērsti izmaksu neattiecināmības riski un ar ierobežotiem pieejamiem publiskajiem resursiem varētu atjaunot pēc iespējas vairāk ēkas, tādējādi efektīvi izmantojot pieejamo resursus;
- ir jāvērtē atbalsta nosacījumi, lai tie būtu vienkārši, ērti pieejami bez smagnēja apstiprināšanas procesa. Nosacījumi jāveido, lai programmas ir ar zemu administratīvo slogu, zemiem attiecināmības riskiem iedzīvotājiem un mazinātu riskus kredītētājiem. Tāpat tiem jābūt pieejamiem arī reģionos, attiecīgi finanšu instrumenti ar lielāku fleksibilitāti, piemēram, lielākiem projektiem paredzot granta atbalstu, bet mazākiem projektiem piedāvāt garantiju mehānismu, kur komercbankas turpina pildīt finanšu starpnieka lomu;
- tāpat, jau periodā līdz 2030. gadam būtu nepieciešams izveidot rast finansējumu tehniskās dokumentācijas izstrādei valsts ēku projektiem, lai nākotnē atbalstītu projektus ar augstu gatavības pakāpi un sekmētu ātrāku finansējuma izlietošanu, energoefektivitātes mērķu sasniegšanu;
- līdz ar klasiskajiem energoefektivitātes uzlabošanas pasākumiem ēkās¹³¹ līdz 2030. gadam nepieciešams ieviest arī citus energoefektivitāti un energotaupību veicinošus pasākumus, tai skaitā, elektrotransportlīdzekļu uzlādes punktu infrastruktūras izveidi¹³², individuālās siltumenerģijas uzskaites/sadales tehnoloģiju ieviešanu¹³³, ēku automatizācijas un vadības

¹²⁹ Pieejams: <https://qualitee.eu/lv/news/projektu-vadibas-kvalitates-kriteriji-un-esko-iepirkuma-rokasgramata/>.

¹³⁰ Pieejams: <http://ekodoma.lv/lv/publikacijas/energoefektivitates-pakalpojuma-ligums-publisko-eku-atjaunosanai>.

¹³¹ Norobežojošo konstrukciju siltināšana, atjaunojamo energoresursu izmantojošu tehnoloģiju uzstādīšana, inženiertehniko sistēmu atjaunošana/pārbūve

¹³² Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2018/844 ar ko groza Direktīvu 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti un Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti 1.panta 5.punkta prasībām

¹³³ Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2018/2002 ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti 1.panta 6.punkta prasībām

sistēmu uzstādīšanu¹³⁴, ekodizaina prasībām atbilstošu sadedzināšanas iekārtu uzstādīšanu¹³⁵, un citus pasākumus, ko nosaka dažādas ES Direktīvu un Regulu prasības. Šo pasākumu īstenošanai jāparedz un jāpilnveido gan normatīvais regulējums¹³⁶, gan dažādi atbalsta instrumenti;

- Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi rīkojuma projektu "Par rīcības plānu pasākumiem dzīvojamā fonda tehniskā stāvokļa pilnveidošanai ekspluatācijas laikā", kas 2020. gada 13. augustā tika izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē¹³⁷. Minētais rīkojuma projekts satur vairākus rīcības plāna pasākumus. Kā pasākumi, kas būtu attiecināmi uz ēku energoefektivitātes veicināšanu minami:
 - 1) Veicināt finanšu pieejamību ēku atjaunošanai un labiekārtojuma pilnveidošanai. Kā veicamā rīcība plānota - sagatavota atbalsta programma finanšu instrumenta veidā ieguldījumiem mājokļu tehniskā stāvokļa (t.sk. ēku drošuma) un labiekārtojuma (t.sk. liftu modernizācijai vai nomaiņai) uzlabošanai.)
 - 2) Dzīvokļu īpašnieku kopības pārstāvja institūta ieviešana. Kā veicamā rīcība minama - sagatavoti un iesniegti grozījumi Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likumā, ieviešot dzīvokļu īpašnieku kopības pārstāvja institūtu, paredzot tā kompetences, pienākumus, atbildību.

Nemot vērā, ka sabiedrisko ēku atjaunošanas izmaksas ir augstākas nekā privātajā sektorā un ir sarežģītāka ēku kompleksa saimnieciskā sakārtošana, jo esošo programmu atbalstāmo darbību koncentrācija pamatā vērsta ēku energoefektivitātes uzlabošanai, un nozaru iekšienē ir grūti atrast finansējumu neattiecināmo izmaksu segšanai, nepieciešams līdzsvarot energoefektivitāti ar integrētu atjaunošanu.

¹³⁴ Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2018/844 ar ko groza Direktīvu 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti un Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti 1.panta 7.punkta prasībām

¹³⁵ Atbilstoši Komisijas Regulai (ES) 2015/1189 ar ko Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2009/125/EK īsteno attiecībā uz ekodizaina prasībām cietā kurināmā katliem prasībām

¹³⁶ Atbilstoši Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2021.-2030. gadam 4.pielikuma 1.6.rīcības apakšvirziena prasībām

¹³⁷ Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40490750>.

3.2. Prognozes un mērķi 2040. gadam

Līdz šim, Latvijā ēku atjaunošanai lielākie finanšu līdzekļi tieši energoefektivitātes uzlabošanai daudzdzīvokļu ēku segmentā nākuši no Eiropas fondu līdzekļiem. Vienlaikus norādāms, ka arī šis finansējums var būt visai mainīgs, tāpat arī grantu piešķiršana nevar kalpot kā vienīgais ilgtermiņa risinājums, līdz ar to nepieciešams ņemt vērā līdz šim esošos finansējuma modeļus un gūto pieredzi, lai balstoties uz tiem spētu piedāvāt efektīvāko un visām iesaistītajām pusēm atbilstošāko risinājumu. Raugoties no iezīmētā finansējuma deficīta viedokļa ēku atjaunošanas sektorā, ir svarīgi uzsvērt, ka šādu nepieciešamā finansējuma apmēru nav iespējams nosegt tikai izmantojot publiskos resursus. Līdz ar to būtiska loma izvīrīto mērķu sasniegšanai ir publiskā un privātā sektora partnerība, tāpat jau iezīmētais ESKO pakalpojuma modelis, kā arī vēl aktīvāk iesaistot un veicinot sadarbību ar kredītiestādēm Latvijā.

Daudzdzīvokļu dzīvojamās ēkas

Prognozējot atjaunoto daudzdzīvokļu ēku skaitu laika posmā no 2030. līdz 2040. gadam, norādāms, ka atjaunoto ēku skaitam būtu jāpalielinās, ņemot vērā, ka sabiedrība arvien aktīvāk iesaistās ēku atjaunošanas procesos un izrāda lielāku vēlmi dzīvot energoefektīvos mājokļos. Vienlaikus norādāms, ka līdzīgi kā prognozei uz 2030. gadu, jāņem vērā, ka gadījumā, ja laikus netiks risināti Stratēģijā identificētie šķēršļi, straujš kāpums atjaunoto daudzdzīvokļu ēku skaita ziņā nav gaidāms. Līdzīgi kā tas ir noteikts virzībā uz mērķi līdz 2030. gadam, atjaunojot 30% no daudzdzīvokļu ēkām, virzībā uz mērķi līdz 2040. gadam, nepieciešams atjaunot vēl 30% no daudzdzīvokļu ēkām, līdz ar to, kopumā jāatjauno 8100 daudzdzīvokļu ēkas. Ja ņem vērā attiecību uz potenciāli ieinteresēto māju īpašniekiem, kas ir gatavi īstenot energoefektivitātes pasākumus, ir nepieciešams atjaunot 4 860 daudzdzīvokļu ēkas. Līdz ar to 4860 daudzdzīvokļu ēkas ir nosakāms kā primārais mērķis ne tikai 2030., bet arī 2040. gada perspektīvā.

Valsts ēkas

Kā jau norādīts iepriekš, uz 2030. gadu Latvijas mērķis ir turpināt ikgadēju 3% centrālās valdības ēku platības atjaunošanu. Šāds mērķis būtu turpināms arī 2040. gada perspektīvā. Vienlaikus jāvērs uzmanība, ka raugoties 2050. gada perspektīvā šāds 3% atjaunošanas temps nebūs pietiekams, līdz ar to ir nepieciešams paralēls risinājums, kā veicināt valsts ēku atjaunošanu. Līdzīgi kā pašvaldību ēkām, arī valsts ēkās būtu jāiesaistās ESKO pakalpojumam. Publiskais sektors neizmanto šos pakalpojumus, kas citās valstīs ir būtiskākais mehānisms, kā atbalstīt ESKO tirgus attīstību un ar šo konceptu iepazīstināt sabiedrību rādot pozitīvu priekšzīmi un radot uzticamību pakalpojumam. Vienlaikus būtu nepieciešams apsvērt nepieciešamību izveidot finanšu instrumentus tieši ESKO atbalstam, tādējādi padarot šo pakalpojumu pēc iespējas efektīvāku.

Valsts ēku atjaunošanā lielāka uzmanība būtu vēršama tieši uz izmaksu efektivitāti. Kā redzams, līdz 2020. gadam joprojām kā identificētie šķēršļi minami, piemēram, tādi kā ēku prioritāšu pakāpju noformēšana. Līdz ar to, arī valsts ēku segmentā nepieciešams vairāk koncentrēties uz šķēršļiem, kas identificēti līdz šim, jo neskatoties pat uz pieejamo finansējumu valsts ēku atjaunošanas process norit samērā lēnu.

Pašvaldību ēkas

Pašvaldību ēku atjaunošanai nākotnē būtu nepieciešams vairāk piesaistīt un attīstīt ESKO pakalpojumus. Kā jau minēts iepriekš, pagaidām Latvijai nav izstrādāti Energoefektivitātes pakalpojuma līguma paraugi pašvaldību sektoram, kas ļautu slēgt ilgtermiņa līgumus, kas ilgāki par 5 gadiem. Sakārtojot normatīvo regulējumu, ESKO iesaiste kļūs nozīmīga arī pašvaldību ēku atjaunošanas sektorā.

Privātmājas

Latvijā nav pieejama statistika par to, cik daudz un kāda veida ēku atjaunošanas darbus veic sabiedrība privātmāju segmentā. Daļēji tas ir izskaidrojams arī ar ēnu ekonomiku, algojot darbaspēku veicamajiem darbiem. Vienlaikus norādāms, ka, ja tiktu pārskatītas iniciatīvas attiecībā uz fiskālajiem instrumentiem un to piemērošanu ēku atjaunošanā, tad tieši privātmāju sektorā būtu vērojama pozitīva tendence attiecībā uz ēku atjaunošanas darbu pieaugumu.

Savukārt, lai nodrošinātu emisiju samazinājumu, ņemot vērā lielo viendzīvokļa ēku - privātmāju skaitu, būtu jāveicina tādu kurināmo izmantošana, kas rada pēc iespējas mazāk SEG emisiju.

3.2.1. Iespējamie atbalsta mehānismi ēku energoefektivitātes mērķu sasniegšanai

Iespējamie finanšu instrumenti virzoties uz klimatneitralitāti

No finansējuma saņēmēja viedokļa tradicionālie granti, kad publiskais finansējums tiek novirzīts kādai programmai vai projektam ir pievilcīgas, taču tādā veidā daļa publiskā kapitāla tiek izņemta no apgrozības. Nākotnē vairāk jāorientējas uz dažādiem “draudzīgiem” aizdevumu veidiem kombinācijā ar saprātīgu grantu. Piemēram, tā vietā, lai turpinātu izsniegt lielus grantus, varētu izsniegt aizdevums 100% apmērā no summas, kas nepieciešama būvniecības un uzraudzības izmaksām. Šāds aizdevums būtu ar zemām procentu likmēm, tādējādi labvēlīgāks iedzīvotājiem. Lai tiektos uz augstu ēku energoefektivitātes līmeņa sasniegšanu būtu nepieciešams noteikt konkrētus energoefektivitātes rādītājus, kurus sasniedzot, būtu iespēja saņemt arī grantu, līdz ar to, sabiedrība tomēr tiktu motivēta veikt kvalitatīvu ēku atjaunošanu. Vienlaikus jāņem vērā, ka, saskaņā ar ES praksi, daudzdzīvokļu māju renovācija bez subsīdijas neatmaksājas, t.i. atmaksāšanās periods ir 20 gadi un vairāk.

EM ieskatā, daļa no tajā skaitā Latvijas stratēģijas klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam¹³⁸ iekļautajiem finanšu instrumentiem, varētu būtu pamats vienotas rīcībpolitikas SEG emisiju ierobežošanai noteikšanai. Līdz ar to kā piemēri būtu minami:

- veidojot nacionālu energoefektivitātes fondu, kas nodrošinās ilgtermiņa aizdevumus ar zemām procentu likmēm, nodrošinot īpašu apdrošināšanu pret aizdevuma saistību nepildīšanu, vai piedāvājot noteiktu atlaidi kopējo izmaksu atmaksai, ja pierādīts enerģijas ietaupījums, vai arī sniedzot bezprocentu aizdevumus maznodrošinātām māsaimniecībām. Kā tika minēts jau iepriekš, ar mērķi atbalstīt iniciatīvas energoefektivitātes jomā ALTUM izveidojis valsts energoefektivitātes fondu. Fonds veidojas no energoefektivitātes pienākuma

¹³⁸ Informatīvais ziņojums “Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam”. Pieejams: https://ec.europa.eu/clima/sites/lts/lts_lv_lv.pdf.

shēmas atbildīgo pušu iemaksām, energoefektivitātes nodevas ieņēmumiem, kā arī citiem finanšu avotiem. Līdz ar to, Latvijai būtu nepieciešams turpināt attīstīt šāda fonda darbību.

- potenciāli efektīvs veids privāto investīciju piesaistei varētu būt jauktais finanšu instruments (blending financial instrument), kas ietver gan granta, gan aizdevuma daļu kombinācijā ar ES un nacionāliem finanšu avotiem;
- tāpat varētu izmantot rotācijas fondu principu, kas gūst aizvien lielāku popularitāti energoefektivitātes projektu finansēšanā. Aizdevumi un rotācijas fondi nodrošina publiskā kapitāla atgriešanos atpakaļ apritē, kā rezultātā ir iespēja finansēt jaunus projektus. Līdz ar to tiks veicināta inovatīvu finanšu inženierijas instrumentu izveide;
- sekmīgai un ilgtspējīgai sabiedrisko pakalpojumu sniegšanai, infrastruktūras attīstīšanai un uzturēšanai jāturpina mērķtiecīgi attīstīt publiskā un privātā sektora partnerība ilgtermiņa sadarbībā apvienojot un kopīgi izmantojot tiem pieejamos resursus - īpašumu, finanšu līdzekļus, zināšanas un pieredzi, dalot arī ar publiskā un privātā sektora partnerības īstenošanu saistītos riskus, ieguldījumus un ieguvumus.
- publiskajam sektoram strādājot pie finanšu instrumentu budžeta plānošanas, plānotās aktivitātes cieši jāsaista ar SEG emisiju uzskaiti. Stratēģijas pilnvērtīgai izstrādei trūkst ticami, reāli apkopoti dati attiecībā uz SEG emisiju un enerģijas ietaupījumiem. Līdz ar šādas uzskaites ieviešanu būtu iespējams vieglāk plānot nepieciešamos ietaupījumu apjomus dažādu ēku sektorā
- arī “zaļo” obligāciju turpmāka attīstīšanai ir būtiska loma cīņai ar klimata pārmaiņām, jo caur tām iespējams piesaistīt finansējumu vai refinansēt projektus, kas sniedz ieguldījumu cīņai ar klimata pārmaiņām. Investoriem arvien svarīgāk kļūst tas, kā tiek izmantoti no obligācijām iegūtie finanšu līdzekļi un “zaļās” obligācijas ir veids, kā veikt ilgtspējīgas investīcijas.

Tāpat būtu nepieciešams izveidot finanšu atbalsta mehānismu zemu ienākumu dzīvokļu īpašniekiem, kuri piedalās daudzdzīvokļu ēku renovācijas projektos. Lielā mērā tieši sabiedrības daļa ar zemāku ienākumu līmeni (t.sk. arī pensijas vecuma cilvēki) atturas no labvēlīga balsojuma par energoefektivitātes darbu veikšanu ēkā, jo nejūtas finansiāli pasargāti ņemot vērā, ka šādi ēku atjaunošanas darbi var radīt papildus finansiālus apgrūtinājumus. Šo jautājumu daļēji arī varētu risināt ar turpmāk piedāvājamiem iespējamiem fiskālajiem instrumentiem.

Iespējamie fiskālie instrumenti mērķu sasniegšanai

Ēku atjaunošana ir panākama ne tikai ieguldot publiskos līdzekļus, kritiski svarīgi ir nodrošināt un veicināt īpašnieku izpratni un pienākumu īstenošanu attiecībā uz īpašuma uzturēšanu. Iedzīvotāju zemie ienākumi kavē savlaicīgus ieguldījumus ēku uzturēšanā un atjaunošanā, tāpēc nepieciešami izsvērti instrumenti, kas kāpina īpašnieku iesaisti atbilstošā ēku uzturēšanā.

Ekonomikas ministrija piedāvā izvērtēt piemērotākos atbalsta instrumentus, veicinot īpašnieku ieguldījumus savlaicīgā mājokļu uzturēšanā, vienlaikus nodokļu atvieglojumi varētu tikt virzīti tikai pēc izvērtējuma veikšanas, vēlams nākamo Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu procesa ietvarā.

Ēku siltināšana paaugstina dzīvojamās mājas un dzīvokļu tirgus vērtību, tomēr, ņemot vērā, ka īpašnieki, lai īstenotu siltināšanu uzņemas ilgtermiņa finansiālās saistības, ir nepieciešami papildu veicināšanas pasākumi, kas novērstu to, ka īpašniekiem ir divkārtš slogs – ēku siltināšanas finansiālās saistības un pieaugoši nodokļu maksājumi, papildus regulārajiem maksājumiem. Jāņem vērā, ka 2020.gadā publicētajā OECD pētījumā par Mājokļu pieejamību Latvijā¹³⁹ norādīts, ka daudzām mājāsaimniecībām Latvijā nav iespējams pārcelties uz kvalitatīvu mājokli tam netērējot vairāk kā 30% no ienākumiem.

Kā tas ir aprakstīts jau iepriekš Stratēģijā 2.2. apakšnodaļā “Politika un darbības ēku rentablai un pakāpeniski pilnīgai atjaunošanai” pašvaldībām ir no likuma izrietošs deleģējums savos ieskatos paredzēt nekustamā īpašuma nodokļa atlaides. Ekonomikas ministrijas ieskatā, nekustamā īpašuma nodokļa atlaižu piemērošana energoefektīvām ēkām, var kalpot par vienu no instrumentiem ēku atjaunošanas un energoefektivitātes mērķus sasniegšanai.

Tāpat būtu nepieciešams izvērtēt efektīvākos un ekonomiski pamatotākos risinājumus nodokļu stimuliem (piemēram, pievienotās vērtības nodokļa samazinātās likmes, iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi, u.c.), kas veicinātu privātos ieguldījumus savlaicīgā ēku uzturēšanā, to energoefektivitātē.

Norādāms, ka lielāka apjoma un mēroga ēku atjaunošanas darbi absolūtā vairākumā gadījumu tiek kreditēti, vienlaikus Latvijā ir neproporcionāli daudz tādu mājāsaimniecību, kas pieder personām ar zemiem ienākumiem. Personas ar zemu ienākumu līmeni ir grūtības veikt apjomīgus atjaunošanas darbus, vai uzņemties kredītsaistības, līdz ar to process ir pakāpenisks, piemēram, atsevišķi nomainot logus, nākamajā periodā nosiltinot pagrabu vai jumtu u.tml. Vienlaikus jāatzīst, ka ēku atjaunošanas darbus ir liels ēnu ekonomikas apjoms, kas neveicina arī nodokļu ieņēmumus. Saskaņā ar pētījuma “Ēnu ekonomika Latvijas būvniecības nozarē 2015 – 2019” rezultātiem, būvniecības nozarē ir viens no lielākajiem ēnu ekonomikas apjomiem Latvijā, 2015. gadā ēnu ekonomikas apjoms būvniecības nozarē bija 40%, bet 2019. gadā tas bija krities līdz 30,7%, piecu gadu laikā sarūkot par 9,3%. Tomēr ēnu ekonomikas apjoms būvniecības nozarē joprojām ir salīdzinoši liels.

Lai īstenotu nodokļu atvieglojumus, Ekonomikas ministrijai ir jāizvērtē un jārod risinājumi attiecībā gan uz:

- priekšlikumu fiskālo ietekmi attiecībā uz valsts un pašvaldību budžetu;
- nodokļu izmaiņu administrēšanas efektivitāte, kontroles mehānisms, administratīvais slogs gan administrēšanas iestādei, gan piemērotājiem.

¹³⁹ Pieejams: <http://www.oecd.org/economy/latvia-economic-snapshot/>

Papildus esošā dzīvojamā fonda tehniskā stāvokļa uzlabošanai, nepieciešams atbalsts, lai veicinātu jauna dzīvojamā fonda izbūvi, lai aizvietotu novecojušo dzīvojamo fondu. Kā veicinošs instruments ieguldījumiem jaunā nekustamā īpašumā, varētu būt arī nodevas samazināšana par īpašuma reģistrāciju Zemesgrāmatā no nekustamā īpašuma vērtības vai darījuma summas, ar mērķi mazināt izmaksas nekustamā īpašuma iegādei Latvijā. Šobrīd identificētās problēmas, ņemot vērā pašreizējo regulējumu:

- izvairās no nodevas nomaksas, norādot zemāku nekustamā īpašuma darījuma summu;

- lai izvairītos no nodevas nomaksas komersanti nekustamo īpašumu iegādi aizstāj ar komersanta iegādi, kur aktīvos ir nekustamais īpašums;

- sadārdzina investīcijas, mazina iedzīvotāju mobilitāti un mājokļu pieejamību.

Šobrīd Zemesgrāmatas reģistrācijas nodeva ir 2-6 %, kas ir liels izaicinājums, aplūkojot šo jautājumu gan no valsts konkurētspējas viedokļa ar kaimiņvalstīm, gan no nodevas apmēra kā tāda. Vienlaikus norādāms, ka, paredzot šādu nodevu samazināšanu, būtu vērtējama iespējamā negatīvā fiskālā ietekme uz valsts budžetu, ņemot vērā, ka valsts nodevas apmēra samazinājums radītu nodevu ieņēmumu samazinājumu valsts pamatbudžetā.

Pieejamu un pārredzamu konsultāciju rīku izveidošana

Neskatoties uz to, ka sabiedrība aktīvi tiek informēta par iespējām un ieguvumiem attiecībā uz ēku atjaunošanu, norādāms, ka informācijas apjoms par šādām iespējām ir dažāds un nav vienvienīgi sastopams. Bez efektīvas informācijas kampaņas nav iespējams sasniegt lielāku izpratni par daudzdzīvokļu ēku renovācijas nepieciešamību un ieguvumiem. Ir nepieciešams paaugstināt sabiedrības izpratni par daudzdzīvokļu ēku renovācijas svarīgumu; veidot labvēlīgu sabiedrisko viedokli par daudzdzīvokļu māju modernizāciju; nodrošināt detalizētas, skaidras un augstas kvalitātes informācijas pieejamību mērķauditorijai par daudzdzīvokļu ēku renovācijas programmu. Centralizētas aktuālās informācijas nodrošināšana iedzīvotājiem un uzņēmumiem, varētu kalpot kā pamatelements informācijas apritē un energoefektivitātes uzlabošanas mērķu izpildē. Pietam, informācija būtu sniedzama gan iedzīvotājiem attiecībā uz dzīvojamo māju atjaunošanu, gan uzņēmējiem, ar iespēju pārlūkot savas nepieciešamības attiecībā uz energoefektivitātes veicināšanu. Pamatmērķis būtu šāda rīka izveidošana jau 2020. – 2030. gada periodā. Lai to realizētu, nepieciešams attīstīt sadarbību ar citām ieinteresētajām pusēm un nevalstiskajām organizācijām, lai īstenotu efektīvāku konsultēšanu un sabiedrības motivēšanu.

3.3. Prognozes un mērķi 2050. gadam

Lai gan šobrīd SEG emisiju rādītāji virzībā uz nacionālajiem mērķiem ir stabili, jāņem vērā, ka Eiropas Savienības ietvaros ļoti aktīvi norit diskusijas par kopējā ES SEG emisiju mērķa 2030.gadam paaugstināšanu un, ja tiks paaugstināti klimata mērķi ES līmenī, būs nepieciešams paaugstināt arī nacionālā līmeņa mērķus

Valsts pašreizējās politikas rezultāti ēku energoefektivitātes veicināšanai, kā arī dzīvojamo, nedzīvojamo, tajā skaitā, ražošanas un publisko ēku atjaunošanas aktivitāšu ietvaros, kurās daļā joprojām notiek projektu iesniegšanas process, vai aktīvs būvniecības process rezultāti un patiesie ieguvumi (emisiju un siltumenerģijas samazinājums) ir sagaidāmi tikai turpmāko gadu periodā, tādējādi prognozējams, ka tendences attiecībā uz mājsaimniecības sektorā patērēto siltumenerģijas daudzumu un SEG emisiju apjomu samazinājumu būs pozitīvas.

Kā tas tiek pausts arī Latvijas stratēģijas klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam¹⁴⁰, tad vienotas rīcībpolitikas izstrādei, kā vienoti mērķi 2050. gadā būtu:

- Visu jaunu ēku būvniecība atbilst nulles enerģijas patēriņa ēku prasībām. Ir radīta iedzīvotāju izpratne par nulles enerģijas patēriņa ēku priekšrocībām gan enerģijas taupīšanas, gan labvēlīga iekštelpu mikroklimata nodrošināšanā. Jaunu ēku būvniecībā tiek piemērotas stingras energoefektivitātes prasības. Līdz 2050. gadam ir nodrošināts, ka visas jaunās ēkas tiek būvētas kā nulles enerģijas patēriņa ēkas. Nulles enerģijas patēriņa ēku būvniecībā uzmanība ir pievērsta arī plānošanai attiecībā uz ēku novietojumu, izmantotajiem materiāliem un ēkas iekšējiem inženiertīkliem.
- Visu ēku atjaunošana un pārbūve atbilst nulles enerģijas patēriņa vai gandrīz nulles enerģijas patēriņa ēku prasībām. Emisiju samazināšana nav iedomājama bez uzlabojumiem esošo ēku energoefektivitātē, reizē arī saglabājot vēsturiskās vērtības. Ēku atjaunošana un pārbūve tiek veikta kvalitatīvi, izmantojot ilgtspējīgus materiālus un efektīvas tehnoloģijas un metodes. Visas esošās ēkas ir atjaunotas vai pārbūvētas atbilstoši energoefektivitātes standartiem. Tā kā viens no lielākajiem līdzšinējiem izaicinājumiem visaptverošai ēku atjaunošanai, ir finansējuma ierobežotība, ir rasti papildus finanšu instrumenti.

¹⁴⁰ Pieejams: https://ec.europa.eu/clima/sites/lts/lts_lv_lv.pdf

18. tabula *Tabulā emisiju apjoms rēķināts kilotonnās (kt)	ēku enerģijas patēriņš				radītais SEG emisiju apjoms	
	1990		2017		1990	2017
	TJ	GWh	TJ	GWh	*kt CO₂ ekv	*kt CO₂ ekv
1A1 - izmantotā siltumenerģija	51 339,00	14 169,56	22 030,12	6 080,31	3 555,01	1 250,46
1A4 - izmantotais kurināmais - pakalpojumu, mājsaimniecības un citos sektoros	102 091,96	28 177,38	47 916,56	13 224,97	5 794,15	1 514,65
	153 430,96	42 346,94	69 946,68	19 305,28	9 349,16	2 765,12
1990/2017				-54,41%		-70,42%

Kā redzams no 18. tabulā norādītā, tad SEG emisiju samazinājums tikai ēkās salīdzinājumā ar 1990. gadu jau šobrīd sastāda aptuveni 70%. SEG emisiju apjoms patērētajai siltumenerģijai ir rēķināts ņemot vērā vidējo siltumenerģijas SEG emisijas faktoru 1990. un 2017.gadā, bet kurināmā patēriņam – ņemot vērā katra konkrētā kurināmā emisiju faktorus. Vienlaikus norādāms, ka esošie dati ir aptuveni, jo 1990. gada SEG emisiju faktors nav pilnīgi precīzs.

Ēku sektorā līdz 2050. gadam nepieciešams sasniegt – 1 869 kt CO₂ ekv. (1 869 000 tonnas). Līdz ar to, gada ietaupījums ēku sektorā jāpalielina vēl par 896 kt CO₂ ekv. (896 000 tonnas), lai kopējais ietaupījuma apjoms sasniegtu vismaz 80%.

Prognozējamais SEG emisiju gada samazinājums pašvaldību, valsts un daudzdzīvokļu ēku sektorā kopumā varētu veidot aptuveni 111.9 kt CO₂ ekv. (111 933 tonnas)¹⁴¹, kas ir aptuveni viena astotā daļa no nepieciešamā samazināmā apjoma 2050. gada perspektīvā. Lai atainotu objektīvu situācijas izvērtējamu ir būtiski uzsvērt:

- aprēķins ir balstīts uz situāciju, kurā pamatā tiek izmantoti tikai ES struktūrfondu finanšu līdzekļi kombinācijā ar valsts piešķirto finansējumu. Līdz ar to, sekmējot stratēģijā iezīmēto atbalsta mehānismu attīstību un realizēšanu, kā arī novēršot identificētos šķēršļus, ir iespējams panākt krietni lielāku finanšu līdzekļu piesaisti, finanšu instrumentu izveidi;
- aprēķinā nav iekļauts potenciālais ietaupījums no rūpnieciskās ražošanas ēkām (kurām viennozīmīgi ir liels ieguldījums kopējo SEG emisiju samazināšanā), jo lielāko daļu no šādu uzņēmumu enerģijas patēriņa veido tieši ražošanas procesu enerģijas patēriņš, līdz ar to, lielākoties ieguldījumi tiek veikti tieši šo procesu energoefektivitātes paaugstināšanai, nevis ēkās;
- aprēķinā nav iekļautas privātmājas. Stratēģijā jau aprakstīts, ka atbalsts privātmāju atjaunošanai ir paredzēts uzsākt tikai ar 2020. gadu, līdz ar to pirmie objektīvie rezultāti vēl ir tikai gaidāmi. Vienlaikus norādāms, ka skaita ziņā privātmājas sastāda ievērojamu pārsvaru, līdz ar to, veicinot ieguldījumu virzīšanu arī privātmāju sektorā, būtu iespēja panākt ievērojamu siltumenerģijas ietaupījumu un emisiju samazinājumu.

¹⁴¹ Prognozētais ietaupījums uz 2030. gadu, reizinot ar 3 (prognozei 2050. gadam).

1. pielikums

Atbilstoši Direktīvas 2.a panta 6. punktam, savas ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijas pielikumā katra dalībvalsts pievieno sīkāku informāciju par savas visnesenākās ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijas īstenošanu, tostarp par plānoto politiku un darbībām.

Turpmākajā tekstā ir sniegta informācija par iepriekšējā stratēģijā noteiktajiem aktuālajiem mērķiem¹⁴²:

Aktuālie mērķi ēku energoefektivitātes jomā ir:

1) finansējuma pieejamība ekonomiski pamatotiem projektiem visā Latvijas teritorijā, t.sk. reģionos;

Kā jau stratēģijā tika aplūkots, tad 4.2.1.1. pasākuma ietvaros, bija iespēja veikt daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku, kas Latvijā sastāda platības ziņā lielāko daļu no visām dzīvojamām mājām, atjaunošanu. 4.2.2.1. pasākuma ietvaros bija iespēja saņemt līdz pat 50% apmērā lielu grantu. Kopš 4.2.1.1. pasākuma uzsākšanas 2016. gada rudenī no visas Latvijas ir iesniegts 821 projektu pieteikums par provizorisko summu 375 000 000 EUR. Līdz ar to ir rezervēti visi 4.2.1.1. grantiem paredzētie līdzekļi, un no šā gada 11. janvāra jaunus pieteikumus dalībai programmā Attīstības finanšu institūcija ALTUM nepieņem.¹⁴³

2) kvalitatīva projektu vadība un uzraudzība; un

3) aktivitāšu uzraudzības fokusēšana uz rezultātu, tai skaitā enerģijas ietaupījumu, sasniegšanu;

MK noteikumi Nr. 160” Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 4.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu valsts un dzīvojamās ēkās" 4.2.1.1. specifiskā atbalsta mērķa pasākuma "Veicināt energoefektivitātes paaugstināšanu dzīvojamās ēkās" īstenošanas noteikumi” tiek papildināti ar 41.1 punktu, kas nosaka, ka, ja energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu īstenošanu nodrošina energoefektivitātes pakalpojumu sniedzējs, tas nodrošina, ka būvkomersants, autoruzraugs, būvuzraugs un citi piegādātāji, kas veiks energoefektivitātes projekta īstenošanu atbilst ALTUM norādījumiem. Šī norma paredz, ka ALTUM pārliedzies par visu projekta īstenošanā iesaistīto pušu atbilstību labākajai praksei atbilstoši esošajai piegādātāju pārbaudes kārtībai 4.2.1.1. pasākuma ietvaros ALTUM izvērtēs būvkomersantu un piedāvājuma atbilstību tehniskajai dokumentācijai, kā arī veiks projekta uzraudzību, t.sk. pēc objekta pabeigšanas, lai pārliedzētos par veikto darbu atbilstību apstiprinātajam projektam.

4) augstas energoefektivitātes un kvalitatīvas būvniecības sasniegšana;

Par augstas energoefektivitātes sasniegšanu liecina abi daudzdzīvokļu ēku energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi. 3.4.4.1. aktivitātes „Dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi” ietvaros, kas tika aizsākta 2009. gadā ir pabeigta 741 energoefektivitātes paaugstināšanas projektu īstenošana. Pabeigto

¹⁴²Pieejams:https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/lv_building_renov_2017_lv.pdf. 58.lp.

¹⁴³<https://www.altum.lv/lv/pakalpojumi/maju-energoefektivitate/daudzdzivoklu-maju-energoefektivitate-pamatinformacija/par-programmu/>

projektu ietvaros sasniegts siltumenerģijas ietaupījums ir 30-60% no iepriekš patērētā siltumenerģijas apjoma. Savukārt, 4.2.1.1. pasākuma ietvaros, ja aplūko jau pabeigto projektu siltumenerģijas patēriņu, tad tie uzrāda būtisku enerģijas patēriņa samazinājumu – ja pirms mājas atjaunošanas vidējais enerģijas patēriņš bija 165 kWh gadā, tad pēc renovācijas darbiem tas ir vidēji par 67% zemāks jeb 54 kWh gadā.¹⁴⁴ Līdz ar to, abu aktivitāšu ietvaros kopā, vidējais siltumenerģijas patēriņa ietaupījums ir aptuveni 60%.

Tāpat iepriekšējā stratēģijā noteikts, ka, lai nodrošināto energoefektivitātes mērķu sasniegšanu ES fondu 2014. – 2020. gada plānošanas periodā ir jāīsteno tādi pasākumi, kā piemēram:

1) ESKO tirgus veicināšana;

Norādām, ka aktuālās stratēģijas 4. nodaļā ir aprakstīts un atrodama informācija par pasākumiem, kas tendētas tieši uz ESKO tirgu un tā veicināšanu.

2) Nepieciešams turpināt izglītēt potenciālos projektu iesniedzējus un projektu īstenotājus informatīvās kampaņas „Dzīvo siltāk” ietvaros;

Norādām, ka informatīvās kampaņas tiek vērstas ne tikai uz projektu iesniedzējiem, bet, ņemot vērā veiktās aktivitātes ēku atjaunošanā, šobrīd tiek organizēti pasākumi Latvijas pilsētās, kurās tiek aplūkotas tādas tēmas kā – “Ēkas dzīve pēc atjaunošanas”, “Būtiskākās kļūdas un ieteikumi ēku atjaunošanā”.¹⁴⁵ Tāpat ir bijuši daudz semināri, kuros notikušas diskusijas par aktuālajiem jautājumiem ēku energoefektivitātes jomā. Pārskatus par 2017-2019. gadam iespējams aplūkot EM tīmekļa vietnē.¹⁴⁶

Iepriekšējā stratēģijā, kā viens no papildus veicamajiem pasākumiem, lai veicinātu ēku energoefektivitāti, ir noteikts, ka būtu regulāri jāpārskata minimālās ēku energoefektivitātes prasības (ēkas ārējo norobežojošo konstrukciju būvelementiem un ēku inženiertehniskajām sistēmām).

Informējam, ka ir veiktas ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnisko normatīvo prasību izmaiņas, kas stājās spēkā ar 2020. gada 1. janvāri¹⁴⁷ un aizstāj Latvijas būvnormatīvu LBN 002-15 “Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika”.

Ir pastiprinātas prasības ēku energoefektivitātes minimālajam pieļaujamajam līmenim, energoefektivitātes novērtējumam apkurei atjaunošanām un pārbūvēm no 2021. gada, jo:

1) Direktīva 2010/31/ES paredzējusi, ka valsts veicina, lai ēkas atjaunojot padarītu par gandrīz nulles enerģijas ēkām;

2) Līdz 2050.gadam jāsasniedz ēku dekarbonizācijas mērķi.

¹⁴⁴ Informācija uz 2019. gada decembri.

¹⁴⁵ Pieejams:https://em.gov.lv/lv/es_fondi/dzivo_siltak/pasakumi/

¹⁴⁶ Pieejams:https://em.gov.lv/lv/es_fondi/dzivo_siltak/pasakumi/

¹⁴⁷ Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 002-19 “Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika” Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/307966>.

2. pielikums

Katra dalībvalsts pirms savas ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijas iesniegšanas Komisijai par to rīko publisko apspriešanu. Katra dalībvalsts savai ilgtermiņa atjaunošanas stratēģijai pielikumā pievieno savas publiskās apspriešanas rezultātu kopsavilkumu. Tā kā publiskās apspriešanas var uzlabot rīcībpolitikas rezultātus, ir noteikts, ka tā ir obligāta, bet katrai dalībvalstij ir paredzēta iespēja noteikt savu apspriešanas formātu.

Ekonomikas ministrija Ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģiju ievietoja Ekonomikas ministrijas mājaslapā sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai.

Nemot vērā zemo sabiedrības aktivitāti, Ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģija tika virzīta izsludināšanai valsts sekretāru sanāksmē. Līdz ar to, par Ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģiju tika saņemti viedokļi no Tieslietu ministrijas, Finanšu ministrijas, Aizsardzības ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Labklājības ministrijas, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Zemkopības ministrijas, Pārresoru koordinācijas centra, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas un Valsts kontroles. Tā pat viedokli izteica biedrība "Reģionālo attīstības centru apvienība", Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Latvijas lielo pilsētu asociācija, Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu asociācija, Finanšu nozares asociācija.

Pamatā tika ņemti vērā visu oficiālo atzinumu sniedzēju paustie viedokļi, vienlaikus izceļams, piemēram, Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas ieteikumi. Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas ieskatā, Ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģijā būtu nepieciešams iekļaut sadaļu ar AER, t.sk., ģeotermālās un solārās enerģijas izmantošanas perspektīvu ēku renovācijas procesā. Asociācija norāda uz to, ka Latvijā ir lieli ģeotermālās enerģijas resursi, kurus var izmantot renovācijas procesā. Ģeotermiskā apkure daudzdzīvokļu ēkā ļauj ne tikai izmantot ģeotermisko enerģiju, bet arī pārveidot to gaisa dzesēšanas iekārtā, izmantojot pasīvās dzesēšanas tehnoloģiju. Seklā ģeotermālā enerģija ir siltuma ražošanas metode, ko plaši izmanto daudzās pasaules valstīs, un pēdējā desmitgadē tā ir ieviesta Lietuvā. Šajā siltuma ražošanas metodē izmanto apsildāmu grunti un seklu spiedienūdeni, akumulējot tajos uzkrāto siltumu ar siltumsūkņu palīdzību. Siltumsūkņu tehnoloģija daudzās valstīs ir labi pierādījusies kā uzticama, rentabla un videi draudzīga alternatīva parastajām apkures sistēmām. Mūsdienās Eiropā ik gadu tiek uzstādīti vairāk nekā 750 000 sistēmu, un kopš 2005. gada ir izvietoti aptuveni 4,5 miljoni sistēmu. Tāpat ir iespējams uzstādīt uz daudzdzīvokļu māju jumta vai sienām saules paneļus, kas absorbē un novirza saules siltumu katrā ūdens sagatavošanas sistēmā. Papildus saules paneļiem ūdens sildīšanai, saules baterijas var izmantot arī elektrības ražošanai.

Tāpat minētā asociācija attiecībā uz iespējamo finanšu instrumentu attīstīšanu norāda, ka Latvijā ir iespējams izveidot inovatīvu finanšu inženierijas instrumentu, piemēram, piesaistīto līdzekļu fondu un citus modeļus sadarbībā ar starptautiskajām finanšu institūcijām ar mērķi piesaistīt vairāk finanšu resursus daudzdzīvokļu ēku renovācijai. Šādi fondi darbojas Lietuvā, kā arī Polijas pašvaldībās un citur.

Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas ieskatā, būtu nepieciešams noteikt 4 dažāda veida renovācijas formas:

- "kvartālu" renovāciju, kas ietvertu ne tikai daudzdzīvokļu māju renovāciju, bet arī apkārtējās vides sakārtošanu, piemēram, "zaļo zonu", autostāvvietu, bērnu rotaļu

laukumu u.tml. rekonstrukciju un izveidi. Veicot kvartāla renovāciju, būvniecības izmaksas būs mazākas, nekā renovējot pa atsevišķai mājai/objektam, turklāt iespēja, ka renovējot māju tiks sakārtota arī apkārtējā vide, būs papildus motivējošs faktors iedzīvotājiem;

- "zaļā" renovācija - ar AER izmantošanu (seklie ģeotermālie, saules paneļi/baterijas, zemes avota siltumsūknis kopā ar saules paneļiem u.c. inovatīvi tehniskie risinājumi);

- "lielā renovācija" - tiek veikta pilna ēkas atjaunošana;

- "mazā renovācija" - balstās uz principu, ka tiek veikti tikai visefektīvākie renovācija pasākumi, kuriem ir visātrākā atmaksāšanās (piemēram, Lietuvā tiek piešķirta 30% subsīdija tikai par dzīvokļa apkures un karstā ūdens apgādes sistēmu modernizāciju).

Tādējādi iedzīvotājiem tiktu sniegtas alternatīvas, kādu renovācijas formu izvēlēties, kā arī valstiskā līmenī tiktu fiksēti renovācijas stratēģiskie virzieni.